

T.C.

Hitit Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

İktisat Ana Bilim Dalı

**FİNANSAL LİBERALİZASYON ALTINDA YATIRIM: 1980
SONRASI TÜRKİYE ÖRNEĞİ**

Burcu Doğan

Yüksek Lisans Tezi

Çorum 2014

**FİNANSAL LİBERALİZASYON ALTINDA YATIRIM: 1980 SONRASI
TÜRKİYE ÖRNEĞİ**

Burcu DOĞAN

Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

İktisat Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Yrd. Doç. Dr. Onur TUTULMAZ

Çorum 2014

KABUL VE ONAY

Burcu DOĞAN tarafından hazırlanan “**FİNANSAL LİBERALİZASYON ALTINDA YATIRIM: 1980 SONRASI TÜRKİYE ÖRNEĞİ**” başlıklı bu çalışma, **25 Eylül 2014** tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Prof. Dr. Gülen ELMAS ARSLAN (Başkan)

İmza

Prof. Dr. Affan Hakan ÇERMİKLİ

İmza

Yrd. Doç. Dr. Onur TUTULMAZ (Danışman)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

İmza

(Prof. Dr. Mehmet EVKURAN)

Enstitü Müdürü

T.C.

HİTİT ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (25/09/2014)

Burcu DOĞAN

ÖZET

DOĞAN, Burcu. Finansal Liberalizasyon Altında Yatırım: 1980 Sonrası Türkiye Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Çorum, 2014.

1980’li yıllarda küreselleşme bağlamında ortaya çıkan liberal politikalar, birçok ülkeyi etkisi altına almıştır. Özellikle ekonomik alanda etkisi görülen küreselleşme liberalizasyonu, liberalizasyon ise finansal liberalizasyon kavramını ortaya çıkarmıştır. Çalışmanın asıl konusu olan finansal liberalizasyon ile amaçlanan, ekonomiler üzerindeki devlet baskısını tamamen ortadan kaldırılmaktır. 1980 yılında birçok ülke, finansal liberalizasyonun şartlarını 1990’lı yıllara kadar iç ve dış finansal liberalizasyon şeklinde büyük ölçüde yerine getirmiştir. Finansal liberalizasyon ile sermaye hareketlerinin tam serbestisinin sağlanması, kaynak sıkıntısı çeken GOÜ (Gelişmekte Olan Ülkeler) için büyük bir avantaj olarak görülmüştür. Ancak bu süreçte GOÜ’nün beklentileri karşılıksız kalmış, büyüme ve kaynak sorununa çözüm bulunamadığı gibi bu ülkeler için kriz süreci de başlamıştır.

Çalışmada finansal liberalizasyonun makro ekonomik değişkenlere özellikle de yatırım değişkenine olan etkileri üzerinde durulmuştur. Bu etkiler GOÜ’den biri olan Türkiye ekonomisi üzerinde incelenmiştir. Amacımız finansal liberalizasyonun büyük ölçüde sağlanmış olduğu 1990’lı yıllarda yatırım, üretim ve GSYİH (Gayri Safi Yurtiçi Hasıla), oranlarında meydana gelen değişimler sonucu uygulanan politikaların ne yönde etki yarattığını incelemektir.

Araştırmalar sonucunda, Türkiye’de finansal liberalizasyon döneminde, DYY (Doğrudan Yabancı Yatırım) ile GSYİH arasındaki ilişki ekonometrik model ile test edilmiştir. Çalışma süresince, yöntem olarak nitel ve nicel verilerden yararlanılmış, veri toplama tekniği olarak belge ve veri tarama yöntemi, toplanan bu verilerin yorumlanmasında ise içerik çözümleme yöntemi kullanılmıştır. Veriler için ulusal ve uluslararası veri tabanlarına başvurulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Finansal Liberalizasyon, Yatırım, Doğrudan Yabancı Yatırımlar

ABSTRACT

DOĞAN, Burcu. Investment Under Financial Liberalization: The Case Of Turkey After 1980, Master Thesis, Çorum, 2014.

In the 1980s, liberal policies that emerge in the context of the globalization have effected many countries. Globalization which is effective especially in the economic field has shown up the liberalization concept and also this liberalization has revealed the concept of financial liberalization. The main subject of this financial liberalization is to remove completely the government pressure on the economies. In 1980, many countries has largely fulfilled the financial liberalization conditions until the 1990s in the form of internal and external financial liberalization. Providing perfect freedom to capital movement with financial liberalization was seen as a huge advantage for developing countries which have suffered resource of from scarcity. But, in this process, developing countries' expectations remain unrequited and the process of crisis for these contries has started and has not found a solution to growth and resource problem.

In this study, we focused on the effects of financial liberalization to macroeconomic and investment variables. These effects were examined over the Turkish economy which is a developing country. Our aim is to investigate the change of investment, production and GDP (Gross Domestic Production) ratio and effect of the implemented policies in 1990s when financial liberalization was largely provided.

As a result of research, at the period of financial liberalization in Turkey, the relationship between FDI (Foreign Direct Invmentsment) and GDP was tested by econometric models. During the study, we used qualitative and quantitative data and document scanning as a method. And also, content analysis method was used to interpret the data.

Key words: Globalization, Financial Liberalization, Investment, Foreign Direct Investment.

TEŞEKKÜR

Çalışma süresince karőılaőmıő olduğum her türlü zorluk ve engel karşısında desteğini ve deneyimlerini esirgemeyen danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Onur Tutulmaz başta olmak üzere, değerli hocalarım Prof. Dr. Gülen Elmas Arslan'a, Yrd. Doç. Dr. Süleyman Açıkalın'a, Yrd. Doç. Dr. Diren Çakmak'a, çalışma süresince samimiyeti ve yardımlarıyla her daim yanımda olan arkadaşlarım Ferhat Apaydın ve Engin Kılıçarslan'a, son olarak bu zorlu süreçte her türlü destek ve fedakarlığı göstermekten kaçınmayan aileme sonsuz teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	ii
ABSTRACT.....	iii
TEŞEKKÜR	iv
ŞEKİLLER LİSTESİ	ix
TABLolar LİSTESİ	x
ÖNSÖZ	xiii
GİRİŞ	1

I. BÖLÜM

KAVRAMSAL VE TEORİK ÇERÇEVE

1.1. KÜRESELLEŞME	5
1.1.1. Küreselleşme Kavramı	5
1.1.2. Küreselleşmenin Boyutları	7
1.1.2.1. Küreselleşmenin Siyasi boyutu.....	7
1.1.2.2. Küreselleşmenin Kültürel Boyutu	8
1.1.2.3. Küreselleşmenin Ekonomik Boyutu	8
1.1.2.3.1. Ticari Küreselleşme	10
1.1.2.3.2. Üretimin Küreselleşmesi.....	11
1.1.2.3.3. Mali (Finansal) Küreselleşme	13
1.1.3. Küreselleşmenin Tarihi Süreci	14
1.1.4. Küreselleşme Olgusuna Yönelik Eleştiriler	16

1.2. LIBERALİZASYON	18
1.2.1. Liberalizasyon Kavramı ve Sisteme Yöneltilen Eleştiriler	18
1.2.2. Liberalizasyonun Tarihi Süreci	20
1.2.3. Liberalizasyon Türleri	23
1.2.3.1. Ticari liberalizasyon	23
1.2.3.2. Siyasal-Yönetmel Liberalizasyon	24
1.2.3.3. Finansal Liberalizasyon	24
1.2.3.3.1. Finansal Liberalizasyonun Tarihi Süreci	26
1.2.3.3.2. Finansal Liberalizasyonun Teorik Çerçevesi.....	28
1.2.3.3.2.1. Keynesyen ve Neoklasik Faiz Politikaları	29
1.2.3.3.2.2. Kapalı Ekonomide Finansal Liberalizasyon: Mc-Kinnon-Shaw Modeli	29
1.2.3.3.2.3. Açık Ekonomide Finansal Liberalizasyon: Kapur ve Mathieson .	33
1.2.3.3.3. Finansal Liberalizasyona Yönelik Eleştiriler.....	34
1.2.3.3.4. Ekonomik Büyüme ve Finansal Liberalizasyon	36
1.3. YATIRIM	37
1.3.1. Yatırım Kavramı.....	37
1.3.2. Yatırım Teşvikleri	38
1.3.3. Yatırım Türleri.....	38
1.3.3.1. Mali- Gerçek (Reel) Yatırım	38
1.3.3.2. Brüt Yatırım - Net Yatırım	40
1.3.3.3. Uyarılmış Yatırım – Otonom Yatırım	40
1.3.3.4. Özel Yatırımlar - Kamu Yatırımları	40

1.3.4. Doğrudan Yabancı Yatırımlar	41
1.3.5. Yatırım İle İlgili İktisat Teorileri.....	43
1.3.5.1. Klasik Teoride Yatırım.....	43
1.3.5.2. Keynesyen Teoride Yatırım.....	44
1.3.5.3. Monetarist (Paracı) Teoride Yatırım	45

II. BÖLÜM

TÜRKİYE'DE FİNANSAL LİBERALİZASYON VE YATIRIM

2.1.GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELER VE KÜRESELLEŞME.....	47
2.1.1. Türkiye'de Küreselleşme Süreci	49
2.1.2. Türkiye'de Küreselleşmenin Boyutları	51
2.1.2.1. Türkiye'de Küreselleşmenin Kültürel Boyutu.....	51
2.1.2.2. Türkiye'de Küreselleşmenin Siyasi Boyutu	51
2.1.2.3. Türkiye'de Küreselleşmenin Ekonomik Boyutu	52
2.2.TÜRKİYE'DE LİBERAL DÖNEMLER	53
2.2.1. 1950-1960 Arası Türkiye Ekonomisi	54
2.2.2. 1980 ve Sonrası Türkiye Ekonomisi	55
2.2.2.1. 1980-1989 Arası Dönem.....	56
2.2.2.2.1989-2001 Arası Dönem.....	61
2.2.2.3. Finansal Liberalizasyon ile Türkiye'de Yaşanan Ekonomik Krizler	66
2.2.2.4. 2001 Sonrası	70
2.2.3. Türkiye'de Liberalizasyon Sürecine Yönelik Eleştiriler.....	71

2.3.TÜRKİYE’DE YATIRIM.....	72
2.3.1.Türkiye’de Uygulanan Ekonomi Politikalarının Yatırım Üzerindeki Etkisi..	72
2.3.2. Türkiye’de Uygulanan Yatırım Teşvikleri ve Türleri	77
2.3.2.1. Kamu-Özel Yatırımlar	79
2.3.2.2. Finansal - Reel Yatırımlar	80
2.3.2.3. Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve Kısa Vadeli Sermaye Hareketleri.....	81
2.3.3.Türkiye’de Finansal Liberalizasyon, Yatırım ve Büyüme	84

III. BÖLÜM

FİNANSAL LİBERALİZASYON SÜRECİNDE DOĞRUDAN YABANCI YATIRIM VE BÜYÜME İLİŞKİSİ TÜRKİYE UYGULAMASI

3.1.FİNANSAL LİBERALİZASYON DÖNEMİNDE DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN EKONOMİYE ETKİLERİ	87
3.1.1. Finansal Liberalizasyonun Yatırıma Etkileri.....	87
3.1.2.Doğrudan Yabancı Yatırımların Ekonomiye Etkileri.....	88
3.1.3. Doğrudan Yabancı Yatırımların Büyümeye Etkisi.....	89
3.2. FİNANSAL LİBERALİZASYON DÖNEMİNDE DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR VE BÜYÜME ÜZERİNE YAPILMIŞ OLAN AMPİRİK ÇALIŞMALAR	91
3.2.1.Veri ve Metod.....	93
3.2.2. Ekonometrik Uygulamaların Denklemleri ve Sonuçları	96
SONUÇ	102
KAYNAKÇA.....	106

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. McKinnon- Shaw Hipotezi (Finansal Baskı).....	32
Şekil 2. Finansal Liberalizasyon ve Ekonomik Büyüme.....	37
Şekil 3. Küreselleşme Endeksinde Türkiye.....	50
Şekil 4. Türkiye'nin Dış Borç Stoku (Hazine) Milyon ABD Doları.....	68
Şekil 5. Finansal Yatırım Araçlarının Aylık Reel Getirileri (%), Nisan 2014.....	80
Şekil 6. Türkiye'de Büyüme-Kısa Vadeli Sermaye Hareketleri.....	83
Şekil 7. Doğrudan Yabancı Yatırımların Büyümeye Etkisi.....	90

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Finansal Sistemde Düzenleme Tarzlarının Dönemlenmesi.....	27
Tablo 2. Finansal Liberalizasyon Tarihleri, 1973-1996.....	28
Tablo 3. İçeriye Doğru Doğrudan Yabancı Yatırım Akımları (\$).....	42
Tablo 4. Dışarıya Doğru Doğrudan Yabancı Yatırım Akımları (\$).....	43
Tablo 5. Yıllık Reel GSYİH (Milyon \$).....	49
Tablo 6. Finansal Sektör Politikasındaki Değişiklikler (1973-1996).....	56
Tablo 7. Türkiye’de GSYİH’nın Büyümesi (Yıllık %).....	64
Tablo 8. Enflasyon Oranları / (TÜFE) (Tüketici Fiyat Endeksi).....	65
Tablo 9. Kamu Kesimi Borçlanma Gereği Özet Göstergeler (GSYİH Oranı).....	70
Tablo 10. İthalat-İhracat Değerleri (Bin \$).....	76
Tablo 11. Türkiye’de Uygulanan Teşvik Tedbirleri.....	78
Tablo 12. Kamu ve Özel Sabit Sermaye Yatırım İstatistikleri (%).....	79
Tablo 13. Sektörel Sabit Sermaye Yatırımları (Özel) (%)	84
Tablo 14. Sektörel Sabit Sermaye Yatırımları (Kamu) (%)	85
Tablo 15. Sabit Sermaye Yatırımları / GSYİH.....	86
Tablo 16. Modelde Kullanılan Değişkenler.....	94
Tablo 17. EKK Modelinin Sonuçları.....	98
Tablo 18. Eşanlı Modelin Sonuçları.....	100

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BIST	: Borsa İstanbul
ÇUŞ	: Çok Uluslu Şirketler
DB	: Dünya Bankası
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
DYY	: Doğrudan Yabancı Yatırımlar
EKK	: En Küçük Kareler Yöntemi
G-20	: 20 Grubu
GATT	: Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması
GMM	: Genelleştirilmiş Momentler Metodu
GOÜ	: Gelişmekte Olan Ülkeler
GSYİH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
GÜ	: Gelişmiş Ülkeler
IMF	: Uluslararası Para Fonu
KİT	: Kamu İktisadi Teşebbüsleri
KOBİ	: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
KOSGEB	: Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
TCMB	: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası

TDK	: Türk Dil Kurumu
TÜFE	: Tüketici Fiyatları Endeksi
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNCTAD	: Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı
WTO	: Dünya Ticaret Örgütü

ÖNSÖZ

Çalışma süresince söz konusu tüm politikalar geniş bir perspektiften incelenmiş, daha sonra Türkiye üzerindeki etkilerine yer verilmiştir. Türkiye'nin, dünyada meydana gelen ekonomik dönüşüme ayak uydurmak adına 24 Ocak 1980'de almış olduğu yapısal dönüşüm kararlarının, beklentileri ne ölçüde karşıladığı üzerinde durulmuştur. Ayrıca 1980-1990 arası dönemde büyük ölçüde tamamlanan finansal liberalizasyon sürecinin Türkiye ekonomisi içerisinde makro ekonomik göstergelerden biri olan yatırım oranlarını ne yönde etkilemiş olduğuna nicel veriler ve geniş bir literatür çalışması ile yer verilmiştir.

Bu bağlamda çalışma üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde 1980'de uygulanmaya başlanan ekonomi politikasını temsil eden kavramlar tanıtılmış, bu kavramların tarihi sürecine ve teorik yönüne yer verilmiştir. İkinci bölümde Türkiye'de finansal liberalizasyon ve yatırım başlığı altında kavramların Türkiye ekonomisindeki tarihi sürecine değinilmiş ve finansal liberalizasyon ile birlikte toplam yatırımın ve toplam yatırım içerisindeki DYY'nin miktarında artış olup olmadığı üzerinde durulmuştur. Son bölümde ise finansal liberalizasyonun, DYY'ye ve büyümeye etkisi; "Türkiye Uygulaması" başlığı altında kurulan ekonometrik model ile elde edilen veriler doğrultusunda finansal liberalizasyon sürecinde ve sonrasında sermaye hareketlerin serbestleşmesi ile DYY rakamlarında buna bağlı olarak üretim ve ekonomik büyüme oranlarında meydana gelen değişimin yönü üzerine ampirik bir çalışma yapılmıştır. Amacımız finansal liberalizasyonun Türkiye ekonomisi üzerindeki etkilerinin yönünü analiz etmek ve yorumlamaktır.

GİRİŞ

Dünya ülkeleri, temel ekonomik gösterge olan kişi başına milli gelir ölçütüyle alt, orta ve üst gelir dilimindeki ülkeler olarak ayrılmaktadır. Alt ve orta gelir dilimindeki ülkeler (GOÜ) henüz gerekli olan ekonomik yeterliliği sağlayamadığı için kaynak bakımından ist gelir diliminde bir başka deyişle gelişmiş ülkelere (GÜ) bağlıdırlar. Bu yüzden GOÜ tarih boyunca makro ekonomik göstergelerde iyileşme sağlanması adına ekonomik alanda birçok farklı politikaya yer vererek kendi kendine yeterli olamama sorununa çözüm bulmayı amaçlamışlardır.

GOÜ'nün ekonomik anlamda yaşamış olduğu sıkıntının temel nedeni, kaynak yetersizliğidir. Buna bağlı olarak reel yatırımların beklenen düzeyde olmaması ve GSYİH rakamlarında beklenen artışın sağlanamaması da ekonomide hedeflenen iyileşmenin gerçekleşmesine engel olmaktadır. GOÜ 1980 yılına kadar kaynak kıtlığını gidermek için tasarrufları ve yatırımları arttırmaya yönelik birçok politika geliştirmektedir. Ayrıca toplam yatırım rakamlarında beklenen başarının sağlanması için kamu sektörünün yanında, özel sektörü teşvik edici politikalara da başvurulmaktadır.

1980 sonrası dönemde, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin çoğu küresel sistemi kabul etmiş ve dünya ülkeleriyle bütünleşerek özellikle GOÜ ekonomik açıdan yaşadığı kaynak sıkıntısının giderileceğini düşünmüştür. Küreselleşme kavramı, ekonomik alanda daha etkili olmuş olsa da, ülkelerde yaşattığı ya da yaşatması beklenen değişim bu alanla sınırlı kalmamıştır. Tüm ülkelerin siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel, dini ve daha birçok açıdan entegrasyonunu ifade eden küreselleşme kavramı, 1980'den günümüze tek merkezli bir dünyaya yöneldiğimizi ifade etmektedir.

Çalışmamızın içeriğini oluşturan ve küresel sistemin içinde barındırdığı serbest ekonominin gerçekleşmesi için uygulanan liberal politikalar, ticari ve finansal olmak üzere iki yönde etkili olmuştur. Ticari liberalizasyon ile ticarete konulan engeller, finansal liberalizasyon ile sermaye hareketleri, faiz oranları ve döviz kontrolleri üzerindeki devlet kontrolü büyük ölçüde kaldırılmıştır. Finansal liberalizasyon sürecinin tamamlanması demek, finansal akımlar önündeki engellerin müdahalenin tamamen kaldırılmış olması demektir. Bu konu ile ilgili en önemli teori Keynesyen-Neoklasik politikaların eleştirisi ile oluşturulan McKinnon-Shaw teorisinde vücut bulmuştur.

Kapalı ekonomide finansal liberalizasyon ile büyüme arasında pozitif bir ilişkinin var olduğunu savunan bu teori, büyük oranda taraf bulmuş ancak bununla ilgili dinamik bir model oluşturulamamıştır. Devamında Matheison ve Kapur tarafından dışa açık finansal liberalizasyon politikaları geliştirilmiş ve bu politikalar 1980 sonrası önemli ölçüde etkili olmuştur.

Çalışmamızda, finansal liberalizasyon ile kaldırılan kısıtlamaların yatırım hareketlerini nasıl etkileyeceği ele alınmaktadır. Bu etkilerin incelenmesinde ve yorumlanmasında ülkeler arasındaki gelişmişlik farkı büyük önem taşımaktadır. Bu yüzden çalışmada asıl hedef GOÜ’de yatırım, üretim ve büyüme oranlarının finansal liberalizasyon sürecinden ne yönde etkilendiğini tahlil etmek öncelikli hedefimiz olmuştur. Yapılan genel değerlendirmelerin yanında sürecin ortaya çıkardığı sonuçlar GOÜ grubunda yer alan Türkiye üzerinde de ayrıntılı biçimde incelenmiştir.

Türkiye, 1980’li yıllarda tüm dünyada etkin olan küreselleşmenin beraberinde getirmiş olduğu ekonomide liberalizasyonun sağlanması amacıyla 24 Ocak 1980 yılında yapısal dönüşüm kararları almıştır. Bu kararlar, Türkiye’nin ilk önce içeride ve dışarıda istikrarlı bir ekonomiye sahip olmasını sağlama hedefine yöneliktir. Çünkü sağlam ve istikrarlı ekonomi, yabancı ülkelere gelecek yabancı sermayenin ve özellikle de doğrudan yatırımların gittikleri ülkede aradıkları en önemli özelliktir. Bu nedenle ülkede yerli üretimi özendirmek amacıyla kamu ve özel sektör yatırımcıları için hazırlanan teşvik politikaları, DYY için de uygulanmıştır. Ülkeye gelen DYY ülkeye hem teknoloji, bilgi beceri getirecek, hem de üretim artışını buna bağlı olarak da ekonomik büyümeyi arttıracaktır. Bu yönüyle DYY, GOÜ ekonomisinde önemli yere sahiptir.

Türkiye’de alınan 24 Ocak Kararları sayesinde DYY’de ilk yıllarda ufak da olsa artış görülmüştür. Ancak bu artışlar uzun soluklu olmamıştır. Yapısal dönüşüm kararlarında belirlenen maddeler ilk yıllarda uygulanabilmiş ancak sonrasında durum tersine seyretmiştir. Türkiye ekonomisine duyulan güven zamanla azalmış ve ülkeye giren DYY’nin miktarında düşüş yaşanmıştır.

1980’de uygulanmaya başlanan finansal liberalizasyon politikalarının koşulları, 1990 yılının başlarında büyük oranda yerine getirilmiştir. Uygulanan bu politika ile faiz

oranları ve döviz kontrolleri üzerindeki baskı kaldırılmış, sermaye hareketleri serbestleşmiştir. Ancak Türkiye’de finansal liberalizasyonun uygulanmış olması ne McKinnon-Shaw teorisinde belirtildiği gibi beklendiği düzeyde büyümeyi pozitif etkilemiş, ne de ülke ekonomisinin kaynak bakımından dışarıya olan bağımlılığını azaltmıştır. Bu durum bize liberalleşmenin tek başına çözüm olmadığını, liberal sistemin olumlu etkilerinin Türkiye ve diğer GOÜ’den ziyade, GÜ üzerinde gerçekleşebileceği sorgusunu akla getirmektedir. Türkiye’de McKinnon-Shaw teorisinin ortaya atmış olduğu büyüme ile finansal liberalizasyon arasındaki pozitif ilişkinin sağlanması amacıyla faiz oranları üzerindeki baskının kaldırılması, ülke içinde tasarrufların artmasından ziyade kısa vadeli yabancı sermayenin ülkeye girişinde artışa neden olmuştur. Kısa vadeli sermaye hareketleri, ülkeler arasında meydana gelen faiz farklılıklarını takip ederler ve faiz oranının yüksek olduğu ülkelere yönelirler. Finansal liberalizasyonun gereği olarak 1990’lı yıllarda faiz üzerindeki baskının ve döviz kontrollerinin serbest bırakılması oranların piyasaya göre belirlenmesini sağlamıştır. Kısa vadeli yabancı sermaye, piyasa koşullarına göre faiz oranının yüksek olduğu ülkelere gider ve döviz kurunun düşmesine neden olur. Bir başka deyimle ulusal paranın aşırı değerlenmesi sürecini yaratırlar. Kısa vadeli dış finansman başta girişimciler için borçlanmadan fon sağlanabilecek bir kaynak olarak görülmüştür. Ancak bu tür sermaye hareketlerinin ekonomide meydana gelecek herhangi bir olumsuzlukta ülkeyi terk etmesi de kaçınılmazdır. Ekonomide geçici çözümler sağlayan kısa vadeli finansmanın ülkeyi aniden terk etmesi, Türkiye’de ve benzer süreçleri yaşayan birçok GOÜ’de krizlerin yaşanmasının nedeni olmuştur.

Toplam yatırım ve bu yatırım miktarı içindeki DYY’nin oranı finansal liberalizasyon öncesinde olduğu gibi sonrasında da GÜ’de daha fazla olmuştur. Çalışmanın tamamında tablolar ve şekiller yardımı ile finansal liberalizasyonun ekonomi içerisindeki öneminin ve uygulanabilirliğinin ülkelerin gelişmişlik düzeyi ile ilişkili olduğu ayrıntılı biçimde ifade edilmiştir.

Bu bilgiler ışığında; finansal liberalizasyon döneminde Türkiye’de yabancı sermaye akımlarına ilişkin oluşturulan tezin birinci bölümü; “Kavramsal ve Teorik Çerçeve”, ikinci bölümü; Türkiye’de “Finansal Liberalizasyon ve Yatırım”, son olarak üçüncü bölümü; “Finansal Liberalizasyonun Yatırım ve Büyümeye etkisi; Türkiye

Uygulaması” başlıklarından oluşmaktadır. Birinci bölümde; küreselleşme, liberalizasyon, finansal liberalizasyon ve yatırım kavramlarına teorik ve kavramsal açıdan geniş yer verilmiştir. İkinci bölümde; birinci bölümde yer vermiş olduğumuz kavramların Türkiye üzerindeki etkileri tarihi süreç çerçevesinde açıklanmıştır. Son bölümde ise; ulusal ve uluslararası kurumlardan elde edilen istatistik veriler kullanarak Türkiye’de finansal liberalizasyon sürecinde DYY ile büyüme arasındaki ilişki ekonometrik model ile analiz edilmiştir. Yapmış olduğumuz geniş literatür taraması ve ekonometrik uygulamanın sonuçları arasındaki ilişkinin yorumlanması ile tez tamamlanmıştır.

I. BÖLÜM

KAVRAMSAL VE TEORİK ÇERÇEVE

1.1. KÜRESELLEŞME

1.1.1. Küreselleşme Kavramı

Neoliberalizmin hakim olduğu 1980’li yıllardan günümüze kadar geçen süreçte küreselleşme olgusu her dönem kendini geliştirerek, uluslararası entegrasyon sürecinin sürekliliğini sağlamıştır. Bunun da GOÜ ve GÜ üzerinde gerek ekonomik, gerekse yaşamsal alanda önemli etkileri olmuştur. Belli kriterler doğrultusunda, küreselleşme sürecinde ortaya çıkan negatif ya da pozitif sonuçları geniş perspektifte değerlendirenler ve tartışanlar olmuştur. Fakat birkaç uzman dışında küreselleşmeyi net ve belirgin bir şekilde tanımlayan olmamıştır (Kuruoğlu, 2004: 251).

Küreselleşme kavramının ilk kullanımı ile ilgili çeşitli tartışma çevrelerinde üç farklı iddia ortaya atılmıştır. Birincisi; küreselleşme kavramının ilk olarak 1960’lı yıllarda Kanadalı sosyoloji profesörü Marshall McLuhan tarafından kullanılmıştır. Bu tanıma göre küreselleşme, McLuhan’ın 1962 yılında yazmış olduğu “Gutenberg Galaxy” adlı kitabında yeni dünya düzeni için “global köy” kavramını kullanmasıyla ilk kez literatüre girmiştir. McLuhan kitabında, en azından dünyanın bir bölümünün özellikle iletişim teknolojilerindeki gelişmeler ile birlikte “küresel köy” haline gelmekte olduğunu belirterek küreselleşmeyi bilgi süreçlerinin akışkanlığını ön plana çıkartarak tanımlamıştır. İkincisi; McLuhan’ın ortaya atmış olduğu “küresel köy” iddiasının devamı olarak, kavramın 1980’li yıllarda Harvard, Stanford, Colombia gibi seçkin Amerikan işletme okullarında, özellikle Colombia Üniversitesi’nden marksist Amerikalı bilim adamı Zbiginiew Brezinski’nin, desteklemeleri ve bazı ekonomistler tarafından güncellendiği şekildedir. Üçüncü tanım ise; küreselleşme terimini 1980’li yılların sonları ile 1990’lı yılların başları arasında ilk kez sunarak kullanımının yaygınlaşmasını sağlayan kişinin London School of Economics’den Anthony Giddens’a aittir. Giddens’e göre küreselleşme, bir ülkede meydana gelen olayların başka yerlerdeki olaylar üzerinde etkiye sahip olması ya da ulusal sınırlar dışında meydana gelen olaylardan etkilenme bağlamında sosyal ilişkilerin dünya ölçeğinde yoğunlaşmasıdır (Elçin, 2012: 2-3).

Yapılan bu tanımlar ve küreselleşme çerçevesinde geliştirilen ilk söylemler, diğer tüm bilimlerin kavramı içselleştirerek anlamlandırması konusunda yol gösterici olmuştur. Toplumsal hayatın başlıca düzenleme alanları ekonomik, politik ve kültürel alanlar olarak düşünüldüğünde, küreselleşme toplumsal hayatın bütün bu alanlarında, geleneksel mekana bağlı koşullardan çözülme sürecini ifade etmektedir (Demir, 2001: 75). Bu yargıdan yola çıkarak sosyal bilimlerin tartıştığı bir kavram olan küreselleşmenin, sosyoloji, antropoloji, dil bilimi, edebiyat, teoloji ve ekonomik yönden tanımlarına rastlamak mümkündür. TDK (Türk Dil Kurumu) tarafından küreselleşme kavramına kısaca: “*Küreselleşmek durumu, globalleşme.*” şeklinde yer vermiştir (TDK, 2006). TDK’nın yapmış olduğu bu kısa ve öz tanımın dışında küreselleşme kavramı ve işlevi yönünden ortaya çıkan tartışmalar sonucu, farklı bilimler tarafından değişik birçok tanım yapılmıştır.

Yapılan tanımlar şu şekildedir;

Rodrik (1997 Ekonomi): “Geleneksel pratiklerini değiştirme yönünde toplumlara baskı yapan, mal, hizmet ve sermaye piyasalarının bütünleşmesini içeren süreçtir.”

Dunning (1993 Ekonomi/İşletme): “Firmaların sınır-aşan üretimlerine etki eden dünya kaynaklarının yapısını ve örgütlenmesini değiştirecek yönde, üretimin uluslararasılaşmasındaki artıştır.”

Giddens (1990 Sosyoloji): “Uzak yerlerdeki olayların yerel olayları biçimlendirdiği şekilde, dünya çapında sosyal ilişkilerin yoğunlaşmasıdır.”

Robertson (1992 Sosyoloji): “Bir bütün olarak ‘dünya’ bilincindeki yoğunlaşma ve dünyanın sıkışmasıdır.”

Waters (2001 Sosyoloji): “Sosyal ve kültürel düzenlemelere ilişkin coğrafi sınırların geri çekilmesi ve insanların geri plana düştüklerinin bilincinde olmalarıdır.”

Worsley (1999 Antropoloji): “Kültürlerin, sınırları aşmasıyla sonuçlanan ve küresel kitlesel topluma katkıda bulunan, bilgi sistemlerindeki çeşitliliktir.”

Crystal (1997 Dil Bilimi): “Dili kullanan insanların sayısından değil, bu insanların kim olduğundan kaynaklanan, dilin küreselleşmesidir.”

Jameson ve Miyoshi (1998 Edebiyat): “Birbirlerinin alternatifi olarak kültürel ya da ekonomik anlamları gizleyen ve aktaran iletişimsel bir kavramdır.”

Beyer (1994 Teoloji): “Öznel sosyal yapılarla ilişkili yeni bir küresel kültürün yaratılmasıdır” (Yalçınkaya ve Durcan, 2011: 3).

Bu tanımlara bağlı olarak küreselleşmenin kısa sürede evrensel nitelik kazandığını söylememiz mümkündür. Tüm dünya tarafından küreselleşme tartışmaları o kadar benimsenmiştir ki; uzun tartışmalara, gruplaşmaların yaşanmasına neden olmuş ve birçok bilimin üzerinde çalıştığı bir kavram haline gelmiştir. Sosyoloji toplum ilişkileri, ekonomi üretim faktörlerinin hareketliliği, antropoloji ırkların kültürel birleşmesi ve benzerlikleri, dil bilimi dilin bütünleşmesi ve farklı kültürler ile gelişmesi, edebiyat kültürel değerlerin birleşmesi, din ise dini hoşgörü ve değerlerin zenginleşmesi üzerinde yoğunlaşmıştır.

Tüm bu bilimlerin farklı yorum ve tanımlamalarını toparlamak istersek küreselleşme; ülkeler arasındaki ekonomik, politik, sosyal ilişkilerin yaygınlaşması ve gelişmesi, ideolojik ayrımlara bağlı olarak ortaya çıkan uzlaşmazlıkların çözülmesi, farklı kültür, inanç ve beklentilerin daha iyi karşılanması ve yöresel birikimlerin ulusal sınırları aşarak uluslararası boyuta taşınması olarak tanımlanabilmektedir (Karabıçak, 2002: 116).

1.1.2. Küreselleşmenin Boyutları

Tanımda yer vermiş olduğumuz gibi küreselleşme tek bilim ile sınırlandırılmayan kapsamlı bir terimdir. Her alanda etkisini göstermiş olması, farklı yaklaşımların da önünü açmıştır. Bu nedenle küreselleşme literatürde ekonomik, siyasi ve kültürel olmak üzere üç boyutta incelenmektedir. Bu boyutlar, küresel sistemin etki ettiği bilimlerin daha genel ve toparlayıcı ayrımını temsil etmektedir.

1.1.2.1. Küreselleşmenin Siyasi boyutu

Siyasi küreselleşme devlet–toplum–birey arasındaki ilişki ve rollerin yeniden şekillendirilmesini gerektirmekte, ulus devlet karşısında ulus üstü mekanizmalarla beraber, sivil topluma yönelik inisiyatif kullanımında demokratikleşme ekseninde bir artış sağlamaktadır (Demirel, 2006: 108).

Siyasi küreselleşmenin gerekliliği ve tarihe yansımaları, 1990 yılında Sovyetler Birliği'nin yıkılmasıyla yeni dünya düzeni arayışında siyasi ve mekansal bir örgüt olan devletin sıkça tartışılır hale gelmesi ile olmuştur. Tartışmaların temelinde devletin gücü, konumu, işleyişi ve biçimi yatmaktadır (Tasam, 2006).

Soğuk savaş sonrası ortaya çıkan sistem kargaşası ve siyasi düzen arayışı ile ilgili tartışmalar küresel sistemin etkisiyle çabuk sonlanmışır. Devlet müdahalesinin minimize edilmesi ile serbest piyasa koşullarının sağlanması amacı üzerine kurulmuş olan bu düzen, sosyal devlet anlayışına aksi yönde anlam kazanmıştır. Küreselleşmenin gereklerine bağlı olarak, özellikle GOÜ’de büyük önem taşıyan sosyal devlet anlayışını yok etmeye yönelik bir sistem olduğunu söylememiz mümkündür. Küreselleşmenin gereği olan bu durum, refah devletinin yerini neo-liberal devlet ile ikame etmesini gerektirmektedir. Neo-liberal devlet, özgür ve eşit toplumun ancak pazar mekanizması ile sağlanabileceğini savunmaktadır. Bu düzende devletin rolü sadece toplanan vergiler ile güvenliği sağlamak ve hukuku üstün kılmaktır (Bulut, 2003: 189). Yani neoliberal devlet, ülke üzerinde devlet etkisinin önemli ölçüde tasfiye edilmesini ifade etmektedir. Küreselleşme ile ortaya çıkan politik değişimin esası buna dayanmaktadır.

1.1.2.2. Küreselleşmenin Kültürel Boyutu

Küreselleşmenin kültürel boyutu ülkelerin serbest iletişim ve etkileşim içerisinde olabildiğini ifade etmektedir. Kültürün küreselleşmesi, uluslararası iletişim ve başka kültürleri tanıma gibi olumlu etkiler gösterse de birçok ülke için tehdit unsuru olarak algılanmaktadır. Çünkü küreselleşme çoğu ülkede ulusların etnik, dinsel, sosyal ve siyasi kimliğinin yok edildiği bir süreç olarak kabul edilmektedir (Kıvılcım, 2013: 227).

Toplumların birçok yönüyle birbirine benzemeye başladığı küreselleşme sürecinde tüketim davranışlarında da alışılmışın dışında, birçok ülke ile ortak tutum sergilenmeye başlanmıştır. Bu süreç içinde küresel sistemde ülkelerdeki asıl rol ÇUŞ (Çok Uluslu Şirketler)’a aittir. Ulusal sınırlarının dışında birçok ülkede üretim faaliyetinde bulunan bu şirketler gittikleri ülkenin beslenme, giyim vs. alışkanlıklarında ve tercihlerinde değişime neden olmaktadır. Bu durum, kültürün küreselleşmesi için gerekli olan tüm etkiyi tek başına gösterebilmektedir.

1.1.2.3. Küreselleşmenin Ekonomik Boyutu

Yaptığımız birçok küreselleşme tanımına ve tarihi sürece bağlı olarak küreselleşmenin, diğer alanlara nazaran ekonomik alanda daha etkin olduğu görülmektedir. Küreselleşmenin siyasi ve kültürel hayata olan etkilerinin asıl nedeni ekonomik alanda yaratmış olduğu etkinin yansımasıdır. Ekonomik küreselleşme, geniş ve hızlı teknoloji, uluslararası sermaye hareketleri ile birlikte ekonomisi büyüyen ölçekli

olan ülkelerin hizmetlerine bağılı olarak dünyada artış gösteren karşılıklı bağımlılığı ifade etmektedir (Shanguquan, 2000: 1). Piyasalar ve piyasalarda yer alan aktörler, bu durumun vazgeçilmez unsurlarıdır. Bu unsurlar aracılığıyla ekonomik küreselleşme, dünya ile ülke ekonomisinin entegrasyonunun yani birleşik pazarın sağlanabileceği şekilde de ifade edilmektedir (Şenol ve Aktürk, 2008: 482).

Küreselleşmenin ekonomik boyut açısından dikkat çeken üç önemli ayağı; uluslararası ticaret, uluslararası üretim ve uluslararası mali akımlardır. Ticaret alanında küreselleşme; ülkeler arasındaki mal ve hizmet akımları üzerinde etkin olan kısıtlamaların kaldırılmasını ya da azaltılmasını gerektirmektedir. Bu amaca hizmet eden uluslar üstü kurum 1994 yılında GATT (Gümrük ve Ticaret Genel Anlaşmaları)'ın feshinden itibaren kurulan WTO (World Trade Organization/ Uluslararası Ticaret Örgütü)¹'dur.

Küreselleşmenin üretim ayağını ÇUŞ temsil etmektedir. Günümüzde dünya üretiminin büyük bölümü aynı anda farklı ülkelerde üretimde bulunan ÇUŞ tarafından gerçekleştirilmektedir. Üretimi arttıran ve hızlandıran ise teknolojik gelişmeler ve ticari, mali piyasalardaki serbestleşme olmuştur.

Küreselleşmenin üçüncü ve en yeni ayağı olan mali küreselleşme ise; hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerin neredeyse tamamında asıl etkisini 1980'lerin sonları 1990'ların başlarında göstermiştir. Mali küreselleşmede amaç, hükümetlerin döviz kontrolleri ve sermaye işlemleri üzerindeki kısıtlamaları kaldırmaları ve ulusal piyasa ile dış piyasayı bütünleştirmeleridir (Seyidoğlu, 2003: 34).

Yaptığımız açıklamalar dahilinde, küreselleşmenin ekonomik alandaki etkisinin farklı açılardan değerlendirilmiş olduğunu görebilmekteyiz. Ekonomik küreselleşmenin üç ayağında önemli role sahip olan sermaye akımları, ÇUŞ ve mali piyasalardaki serbestlik, ülkelerin ekonomik entegrasyon sürecine ivme kazandırmıştır.

¹ GATT/WTO: 1947'de yapılan Gümrük ve Ticaret Genel Anlaşmaları (GATT) 1995 yılının sonuna kadar yürürlükte kalmış, 1 Ocak 1995'te World Trade Organization/ Dünya Ticaret Örgütü (WTO) kurulmuştur. WTO, Uruguay Round'u görüşmeleyle şekillenen bir anlaşmadır ve GATT'in devamıdır.

1.1.2.3.1. Ticari Küreselleşme

Ticari serbestleşme olarak bilinen ticaretin küreselleşmesi olgusu, ulusal ya da uluslar üstü kurumlar tarafından ticarete konulan engellerin kaldırılmasını gerekli kılmaktadır. Çoğunlukla hükümetler tarafından uygulanan söz konusu ticari engeller, iki grupta değerlendirilebilmektedir. Birincisi; tarifeler, vergiler, ek ücretler gibi değişkenleri kapsayan fiyat müdahalelerinden ikincisi ise kotalar, lisans hakları, yasaklar, gibi tarife dışı engellerden oluşmaktadır (Özel, 2012: 23).

Hükümetin uygulamış olduğu ticari engellerin ortadan kaldırılmasının amacı her ne kadar tarihi süreç boyunca kendini hissettirmiş olsa da, 1870'lerden sonra kimi düşünürlere göre İkinci Dünya Savaşı sonrasında artmış ve etkin hale gelmiştir (Saçık, 2008: 528). 1980 sonrası küreselleşme süreci, 19. yüzyıl küreselleşme dalgasının bir devamı niteliğindedir. 18. yüzyıl teknolojik gelişmelerini takiben, 1870-1914 arası dönemde dünya mal ve finans piyasaları üzerinde küreselleşme trendi görülmüştür. Söz konusu yıllara damgasını vuran gelişme para piyasalarında ve ticari alanda altın standardının norm kabul edilmesi önemli bir gelişmedir. Birinci ve İkinci Dünya Savaşları ve ulus devletlerin görece bağımsız kalkınma ve ticaret politikaları ile şekillenen 1914-1970 arası dönemden sonra dünya ölçeğinde yeni bir küreselleşme dönemine girildiği görülmektedir (Yeldan, 2002: 3). Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası dünyada barış ve istikrarı sürekli kılmak amacıyla, güçlü bir uluslararası ekonomik işbirliği sisteminin kurulması yönünde yoğun bir çaba gösterilmiştir. Bunun da küreselleşmenin hızla yol kat etmesinde etkisi büyüktür. Bu çerçevede, ülkelerin kalkınma çabalarına yardımcı olmak, uluslararası likidite ve mali güven gibi ihtiyaçlara cevap vermek ve uluslararası ticareti serbestleştirip arttırmak amacıyla yeni kurumların oluşturulması aslında sürecin başlangıcıdır. Bilindiği üzere "Bretton Woods" kurumları olan IMF (International Monetary Fund/ Uluslararası Para Fonu), DB (Dünya Bankası) ve GATT/WTO bu çabaların sonucunda ortaya çıkmıştır (Ekonomi Bakanlığı, 2011).

İkinci Dünya Savaşı sonrası ticari ilişkilerde serbestliğin sağlanması için gerekli düzenlemeleri sağlayan uluslar üstü kurum WTO'dur. WTO'nun kurulması için gerekli olan şartın (Havana Şartı) yürürlüğe girmesine kadar geçen sürede geçici olarak GATT'ın kuralları geçerli olmuştur. GATT, Birleşmiş Milletler'e üye yirmi dört ülke

tarafından Ekim 1947'de Cenevre'de imzalanan gümrük vergilerinin karşılıklı olarak indirilmesini, uluslararası ticaret önündeki engel ve ayrımcı muamelelerin kaldırılmasını öngören çok taraflı bir ticaret antlaşmasıdır. GATT bir örgüt niteliği taşımamaktadır. WTO'nun kurulması için gerekli olan şartın yürürlüğe girmemiş olması nedeniyle WTO kurulana kadar çok taraflı ticaret görüşmelerinde alınan kararlarla şekillenmiş, özgün bir kurumsal yapı içerisinde faaliyet göstermiştir (Eraltuğ, 2012: 87-88).

WTO'yu kurmak için 15 Aralık 1993'te Fas'ın Marekeş kentinde gerçekleşen Uruguay Round'u sonucunda 1994'te Marakeş Deklarasyonu, GATT altında yapılan yedi görüşmenin dünya ekonomisini güçlendirdiği ve ticareti arttırdığını söylemiş, 1995'te WTO resmen kurulmuştur. WTO, GATT'dan farklı olarak yeni ve kapsamlı hükümler içermektedir. Tarım ürünleri, hizmetler, fikri mülkiyet hakları, hizmet ticareti, ticaretle ilgili yatırım tedbirleri ve ticaret politikalarını gözden geçirme mekanizması WTO kapsamına alınmıştır. GATT'ta yer almayan ve Tokyo Round sonunda kabul edilen ve uyulması gereken sübvansiyonlar, telafi edici vergiler (tedbirler), ticaretle teknik engeller, ithal lisansları prosedürü, devlet alımları, gümrük değerlendirme ve anti - dumping kodları (anlaşmaları) WTO kapsamına dahil edilmiş ve aynı zamanda uyma zorunluluğu getirilmiştir (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2009).

Ekonomik küreselleşme konusunda ön plana çıkan, liberal politikaların ilk ve en yoğun uygulanmış olduğu ticari ilişkiler üzerinde tarih boyunca gerçekleştirilen serbestleşme hareketleri WTO ile kesin hükümlere bağlanmıştır. Ticari küreselleşmenin sağlanmış olması sonraki süreçte üretimin küreselleşmesini ve mali küreselleşmeyi beraberinde getirecek, küreselleşme sürecini hızlandıracaktır.

1.1.2.3.2. Üretimin Küreselleşmesi

Küreselleşmenin ortaya çıkardığı bir başka süreç reel sektörde yaşanmıştır. Üretimin küreselleşmesi olarak bilinen bu durumun temelini küresel (ortak) pazar anlayışı oluşturmaktadır.

Üretimin küreselleşmesi ve pazarlamanın tarihi dayanağı olarak; Sanayi Devrimi ve sonrasında gerçekleşen kapitalist süreç gösterilmektedir. Sanayileşme sürecinin Batı Avrupa ve ABD (Amerika Birleşik Devletleri) 'de başlaması bu bölgeleri kısa zamanda pazar ve üretim merkezi haline getirmiştir. Bu bölgeler kendi ulus devletlerinden

aldıkları güç ile üretimi önemli ölçüde arttırmışlardır. Üretimin artması için hem kendi insanlarını hem de az gelişmiş ülke insanlarını sancılı bir sürecin içine sokmuşlardır. İşçiler, çalışan hakları gözetilmeden acımasızca çalıştırılmış ve yine bu dönemde ucuz hammadde için kaynak bakımından zengin buldukları az gelişmiş ülkeleri sömürmüşlerdir. Bu dönem pazarlamada ise “ne üretirsen üret satarsın, yeter ki satmasını bil” anlayışının hakim olduğu, rekabette hak ve hukukun gözetilmediği bir dönem olarak bilinmektedir. Üretimin küreselleşme süreci ve pazarlama anlayışının çıkış noktası olarak kabul edilen bu dönem tarihe “vahşi kapitalizm” olarak geçmiştir (İrmiş, www.hamsendi.net.).

Süreç içerisindeki sömürü ve eşitsizlik, özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası küreselleşmenin etkisiyle tam anlamıyla son bulmamış olsa da, zaman içerisinde yerini ortak pazar anlayışının yaratılması amacına ve üretimin küreselleşmesine bırakmıştır. Ortak pazar anlayışı; ulusal pazarların eklemlenerek tek bir pazara dönüşmesi anlamına gelmektedir. Yani ulusal pazarlar birleşmiş, ortaya küresel pazar anlayışı çıkmıştır. Bu durum ulusların küreselleşmek için attığı önemli bir adımdır. Küresel pazar anlayışı ile her ulustan tüketiciler, zevk ve tercihlerine uygun tüketim yapabilmektedir. Ancak küresel pazar, sadece tüketici ürünleri için değil, aynı zamanda tüm dünyanın ihtiyaç duyduğu nihai malların üretimi için de var olan pazarlardır. Söz konusu mallar; petrol, tahıl, maden ve türev piyasalardır. Bunun yanında zaman içinde ortaya çıkan teknolojik gelişme ve müşteri memnuniyeti algısı, dünya şirketleri arasındaki rekabeti önemli ölçüde arttırmıştır (Demirkol, 2008: 1).

Ortak pazar anlayışının büyük oranda sağlanmış olmasının beraberinde getirmiş olduğu üretimin küreselleşmesi, üretilecek olan malın maliyeti ve kalitesi açısından ulusal farklılık avantajından yararlanmak olarak tanımlanabilmektedir. Küresel pazarın oluşması, üretimin küreselleşme sürecini kolaylaştırmıştır ve hızlandırmıştır. Özellikle 1980 sonrası önem kazanan bu süreçte, üretim bölünmüş, her aşaması en ucuza üretildiği yerde tamamlanmış ve en son montajlanarak nihai ürün halini almıştır. Uygulanan yöntem doğrultusunda, bu dönemde ara mal ticaretinde mukayeseli üstünlükten çok mutlak üstünlük ön plana çıkmıştır (Çaşkurlu, 2010: 51).

Küreselleşmenin sürece bir başka ve en önemli etkisi de ulusal şirketlerin çoğunun ÇUŞ halini alması konusunda olmuştur. Bu kurumlar zaman içinde birçok

ülkede üretim- satış yetkilerini arttırırken, çokuluslu ve çok ülkeli konumuna geçmişlerdir.

Üretimin küreselleşmesine bağlı olarak gelişen bu firmalar zaman içerisinde, üretim ve pazarlama planı yaparken sadece kaynak ülkelerine bağlı kalmamış, üretim ve pazarlama faaliyetlerinde buldukları diğer ülkeler dahilinde de bütçe ve planlama yapar hale gelmişlerdir (Balkanlı, 2002: 16).

Üretim maliyetinin büyük ölçüde düşmesi için büyük avantaj sağlayan küreselleşme süreci, ÇUŞ'un karlarını büyük oranda arttırmıştır. Üretimin küreselleşmesi ve küresel pazar anlayışı her ne kadar ekonomik anlamda özellikle ÇUŞ tarafından önemli ölçüde taraf bulmuş olsa da zevk ve tercihlerin zamanla benzeşmesi, ulusal kültürün yok olması tehdidi ulusların sürece olan negatif tutumlarını da beraberinde getirmiştir.

1.1.2.3.3. Mali (Finansal) Küreselleşme

Çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde özellikle üzerinde durduğumuz mali küreselleşme, ekonomik küreselleşmenin en güncel ve en önemli ayağını oluşturmaktadır. Mali küreselleşmenin temel dayanağı olan sermaye hareketlerinin serbestleşmesi durumu aslında 1970'li yıllarda hızlanmıştır. Zamanla piyasaların bütünleşmesi ve sermaye hareketlerinin serbestleşmesine benzer gelişmelerle finansal serbestleşme, hem küreselleşmenin unsuru hem de küreselleşmeyi hızlandıran önemli bir faktör olma özelliği göstermiştir (Özel, 2012: 25).

Mali küreselleşmenin 1970 sonrası hız kazanmasının nedeni; 1972 yılında Bretton Woods'un sona ermesine bağlı olarak, faiz oranlarında ve döviz kurlarında meydana gelen dalgalanmalar ile finansal piyasalarda belirsizliğin artmış olması ve bu belirsizliklerin yarattığı risklerden korunma ihtiyacını beraberinde getirmiş olmasıdır. Bir başka önemli neden de, petrol ihracatçısı ülkelerin elinde birikmiş olan petro dolarların hacminin büyüklüğüdür. Bu gelişmeler ile birlikte; döviz, faiz ve hisse senedi üzerine vadeli işlem ve opsiyon sözleşmelerinin kullanılmaya başlanması, hem de spekülâtörlerin yüksek kaldıraç etkisinden ortaya çıkan yeni fırsatlardan faydalanmak için bu piyasalarda daha fazla işlem yapması vadeli işlem ve opsiyon piyasalarının işlem hacmini çok yüksek düzeylere ulaştırmıştır (Karabulut ve Solak, 2012: 1082).

Serbest piyasa mekanizmasının sermaye üzerindeki etkisini uluslararası alana taşıma politikası olan ve 1970 sonrası etkinliğini önemli ölçüde arttıran mali küreselleşme ile piyasa sinyallerine bağlı olarak faktörler, getirinin düşük olduğu yerlerden getirinin yüksek olduğu yerlere gidecekler buna bağlı olarak da hem faktörün verimi hem de dünya refahı artacaktır. Ayrıca yabancı sermaye hareketlerine konulan engellerin kaldırılması ile GOÜ'nün çoğunda kronik hale gelen döviz açıklarının kapanması, tasarruf sorununun çözülmesi ve aynı zamanda kişi başına gelirden istenen artışın sağlanması beklenmiştir. Amaç serbestleşen sermaye hareketleri ile kalkınmanın hızını arttırmaktır. Bunun yanında hükümetler kamu açıklarını kapatmak adına da kısa süreli mali akımları ülkeye çekmeye yönelik politikalar geliştirmişlerdir. Geliştirilen bu politikalar zamanla mali piyasalarda belirsizlik yaratmış kalkınma ile ilgili beklentiler gerçekleşmemiş ve bu süreçten sonra ortaya çıkan birçok krizin önünü açmıştır (Seyidoğlu, 2003: 143).

Ekonomik küreselleşmenin ileri evresi olan mali küreselleşmenin, 1970 sonrası ivme kazanması ve 1990'lı yıllara girerken giderek hızlanması birçok ülkeyi yanlış ve geçici çözüm arz eden politikalara yönlendirmiştir. Bu nedenle özellikle GOÜ'nün çoğu, 1990'lı yıllardan itibaren mali küreselleşmeyi kriz süreçleriyle tecrübe etmek durumunda kalmıştır.

1.1.3. Küreselleşmenin Tarihi Süreci

Dünyada iki kutuplu düzenin egemen olduğu dönemi sona erdiren 1989 Berlin Duvarı'nın yıkılması ile sona eren soğuk savaşın ardından uluslararası düzenin yeniden yapılanması konusundaki tartışmalara tüm dünya ilgi göstermiştir. Tartışmaların devamında dünyanın yaşadığı hızlı dönüşüm sürecinin asıl ön plana çıkardığı kavram, küreselleşme olmuştur. Bu kavram, üzerinde en çok yazılan değerlendirilen ve tartışılan bir konu haline gelmiştir (Geybullayev, Acar ve Başaran, 2003: 65).

Küreselleşme olgusu özellikle 1980 sonrası dönemde derin tartışmalara neden olmuş ve hakkında birçok bilimsel çalışma yapılmıştır. Ancak bu durum küreselleşmenin 1980 sonrası ortaya çıktığı anlamına gelmemektedir. Bu nedenle bilimi önemle etkileyen ve tanımsal yönden üzerinde uzlaşmaya varılamamış olan küreselleşme kavramının ortaya çıkışı ve gelişimi üzerine tarihi sürece kısaca göz atmakta yarar vardır.

Küreselleşmenin kapitalizm ile birlikte düşünülmesi gerektiğini söyleyen yazarlar, tarihinin incelenmesinde evrenselcilik bakış açısının oluşmaya başladığı Antik Yunan'a kadar götürülebileceğini söylemişlerdir. Küreselleşmenin kapitalizmin yeni yayılma dönemi olduğunu savunan yazarlardan olan Robertson, küreselleşmenin beş farklı evreden geçerek günümüze geldiğini savunmaktadır. Birinci evre 15-18. yüzyıllar arası oluşum evresidir. Bu evrede, ulus topluluklar yavaş yavaş ortaya çıkmış ve Ortaçağ'ın ulus ötesi sistemi çökmüştür. Katolik kilisesinin etkinlik alanı genişlemiş, birey anlayışları insanlığa ilişkin düşünceler ön plana çıkmıştır. İkinci evre 18-19. yüzyıllar arası başlangıç evresidir. Başlangıçta, üniter devletler düşüncesi doğrultusunda keskin yön değişiklikleri yaşanmış, bu süreçte birey bilinci tam anlamıyla oluşmaya başlamıştır. Üçüncü evre 1870-1920 arası yükseliş evresidir. Bu dönemde "modernlik" sorunu ilk kez temalaşmaya başlamış, ulusal ve kişisel kimliklere ilişkin düşünceler ortaya çıkmıştır. Dördüncü evre, 1920-1960 arası hegemonya ile mücadele ve 1960'lı yıllardan başlayarak, 1990'larda kriz belirtilerinin görüldüğü belirsizlik evresi olarak adlandırılan son evreye bakmak gerektiğini savunmuştur (Kürkçü, 2013: 4).

Bir başka analize göre ise; küreselleşmenin temeli, farklı coğrafyalarda yaşayan insan grupları arasındaki ilişkilerin geliştiği dönemlere dayanmaktadır. Bu ilişkiler kültürel, siyasi ve sosyal yönden önem taşısa da, ekonomik yönden yaşanan toplumsal ilişkilerin yoğunluğu daha belirgin olmuştur. Buna bağlı olarak tarihi inceleme sonucu, küreselleşme kavramı üç evreden geçerek günümüzdeki halini almıştır. Birinci evre 19. yy.dan başlamış, 1914 yılına kadar devam etmiştir. Bu dönemde özellikle ekonomik anlamda küreselleşme önem kazanmıştır. Ticaret üzerinde engel olarak kabul edilen tarifeler ve ulaşım maliyetleri önemli ölçüde düşürülmüş, piyasaların entegre olmaları sağlanmıştır. Ancak küreselleşmenin etkisiyle yoğunlaşan ilişkiler 1914'te sekteye uğramıştır. Bu tarih itibarıyla ikinci evre olarak tanımlanan 1914'den 1945-1950'lere kadar geçen süreçte yaşanan; 1914-1918 Birinci Dünya Savaşı, 1929 Büyük Buhranı, 1939-1945 İkinci Dünya Savaşı tüm entegre olmuş ilişkileri tersine çevirmiş ve özellikle ülkeler ekonomik dinamikler üzerinde korumacı politikalar uygulamaya başlamıştır. Ülkelerin son derece milliyetçi tutum sergiledikleri bu evre 1950 sonrası etkisini yitirmeye başlamış ve özellikle 1980 sonrası yerini küreselleşmenin önemli ölçüde ivme kazandığı ikinci evreye bırakmıştır (Bayar, 2008: 26-27).

Tarihi gelişim süreci için yapılan araştırmalar bize ekonominin ve toplumsal düzenin olağanüstü dönemler dışında çoğunlukla küresel politikalar çerçevesinde şekillendiğini göstermektedir. Buna bağlı olarak küreselleşme ile yaşanan ekonomik gelişmeleri, ülke ekonomilerinin entegre oluş süreci olarak ifade etmemiz mümkündür. Belli dönemlerde yaşanan kriz ve savaşlar ile birlikte ülkeler ekonomi politikalarını değiştirmiş olsalar da bu sadece belli bir süre için etkili olmuştur. Olumsuz olayların tahribi ortadan kaldırıldıktan sonra ülkeler, küreselleşmeye geri dönüş yapmakla kalmamış etki alanları önemli ölçüde artmıştır. İlk dönemlerde GÜ’de daha yaygın olan küreselleşme politikaları, özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası uluslararası mali kuruluşların hazırlayıp uygulattıkları istikrar politikalarının etkisiyle GOÜ tarafından da uygulanmaya başlanmıştır.

1.1.4. Küreselleşme Olgusuna Yönelik Eleştiriler

Son yıllarda özellikle ekonomik ve toplumsal alanda yaşanan olumlu ve olumsuz gelişmeler bir biçimde küreselleşme ile ilişkilendirilmiş, küreselleşme yaşanan gelişmeleri açıklayan bir olgu, eğilimleri yansıtan bir süreç ya da idealize bir hedef olarak sunulmuştur. Sonuçta kompleks bir süreç olan ve paradoksal öğeler de içeren küreselleşme, herkesin farklı anlam yüklediği bir kavram haline gelmiş, böylece küreselleşmeyi ekonomik ve toplumsal sorunların sebebi, sonucu ya da çözüm yolu olarak gören bir çok yaklaşım geliştirilmiştir (Kaya, 2009: 1).

1980’li yıllara damgasını vuran küreselleşme olgusuna yönelik ilk eleştiri, Sovyetler Birliği’nin dağılmasından sonraki sürecin, küresel kapitalizm olarak adlandırılması ile yapılmıştır. Bu dönemde küresel kapitalizm zaferini ilan etmiş, ulusal ekonomiler önemli ölçüde sisteme entegre olmuştur (Aydın, 2014: 1). Küreselleşme, zaferini ilan etmesinin hemen ardından birçok eleştiriye maruz kalmıştır. Eleştirilerin büyük bölümü Marksist düşünürler tarafından yapılmıştır. Marksistlerin eleştirilerinin temeli; “Dünya neden tek pazar oldu? Kapitalizm krize girmeseydi küreselleşme olur muydu? Küreselleşme pazarı büyütüyor, üretimi arttırıyor ancak neden en çok zengin ülkelerin işine yarıyor? Küreselleşme neden devletin küçülmesi konusunda bu kadar diretiyor?” sorularına dayanmaktadır. Nitekim soruların yerinde olduğu zaman içinde ortaya çıkmıştır. Küreselleşmenin etkisi ile zaman içinde yoksul ülkelere zengin ülkelere kaynak aktarımı yapılmış, sendikasılaşma taşeron işçi çalıştırma gündeme

gelmiş, ücretler büyük oranda düşmüş, sosyal devletin yetkileri sınırlandırılmış ve zengin ülkeler ile yoksul ülkeler arasındaki gelir dağılımı eşitsizliğinde fark büyük oranda artmıştır (Yayman, 1999: 62).

Marksistlerin analizlerinin etkisi ile ortaya çıkan küreselleşme ve yoksulluk ilişkisine birçok eleştiri getirilmiş, bu eleştiriler zamanla derinleşip yaygınlaşarak etkisini arttırmıştır. Eleştirenlerin bir bölümüne göre; yoksulluk konusunda küreselleşme süreci iki temel etki yaratmaktadır. Birinci etki; küresel ölçekte sermaye hareketlerinde ve ticarete serbestliğin artmasının küreselleşme öncesi var olan yoksulluğun eğilim ve sistematik unsurlarını hızla arttırması olmuştur. Yoksulluğun bu artışı, zamanla gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki eşitsizliğin yüksek oranlarda belirlenmesini beraberinde getirmiştir. Uluslararası düzeyde belirlenen gelir dağılımı eşitsizliği, zamanla ulusal gelir eşitsizliğini büyük oranda geride bırakmış ve yoksulluk küreselleşmiştir. İkinci etki; ekonomik verimlilik adı altında sermayenin karlılığını elde etmek için önündeki her türlü idari, yasal, kolektif engellerin akıl dışı olarak nitelendirilmesi ve kaldırılmasıdır. Başka bir deyişle, sermayenin bütünleşmesinin önünde büyük engel olarak görülen kamusal mekanizmaların sistemin dışında tutulmaya çalışılmasıdır (Nakiboğlu, 2004: 42).

Geliştirilen bir başka eleştirel yaklaşıma göre; küreselleşme, kapitalizm imparatorluğu olarak ifade edilmektedir. Bu yaklaşıma göre; küreselleşmenin tıpkı imparatorluk gibi bir merkezi ve çevre birimleri vardır. Merkez, çevre birimleri gözden çıkarmak pahasına yarar sağlamak niyetindedir. Bunun tam karşılığı ise küresel kapitalizmin emperyalist tavır sergilemesi düşüncesine dayanmaktadır. Sistemin içinde barındırdığı emperyalist tavır, eşitlikten çok genişleme politikalarını benimsemiştir. Genişleme politikaları da mekan üzerinde değil, insanlar üzerinde etkili olmuştur (Leba, 2001: 1).

Küreselleşmenin beraberinde getirmiş olduğu yoksulluğun genel düzeyde eleştirilmesinin yanında kadınların bu durumdan olumsuz yönde etkilendiği düşüncesi ile “yoksulluğun feminizasyonu” kavramı ön plana çıkmıştır. Bu kavram küreselleşmenin beraberinde getirdiği ulusal uyum programlarının kadınları ve çocukları yoksulluğa sürüklediği anlayışı ile geliştirilmiştir (Şahin, 2005: 128). Sistemin gelişme sürecinde

ortaya çıkan olumsuz etkilerin kadın ve çocuklara olan yansıması, bu kesimler tarafından gerçekleştirilen küreselleşme karşıtı hareketleri de beraberinde getirmiştir.

Küreselleşmenin en etkin yaşandığı 1980 ve devamındaki süreçte grupların sürece olan eleştirileri, küreselleşmenin yaygınlaşmasına paralel olarak artış göstermiştir. Sınıfsal farklılıkların asıl nedeni olmaya aday konumda olan küreselleşme sadece uluslararası çapta değil, ulusal çapta da yaşanan gelir dağılımı eşitsizliklerinin boyutunu arttırmıştır.

1.2. LİBERALİZASYON

1.2.1. Liberalizasyon Kavramı ve Sisteme Yöneltilen Eleştiriler

Liberalleştirme, serbestleştirme anlamına gelmektedir. Bu tanımı ekonomi ile sınırlandırdığımızda, devletin ekonomi politikaları üzerindeki etkisinin önemli ölçüde azaltılmasını ve piyasanın işleyişinin önem kazanmasını gerektiren bir sistemdir (Seyidoğlu, 2002).

1980 sonrası dönemde dünya geneline etki edebilen bu kavrama ekonomik sınırlar içinde daha genel bir tanım getirmek istersek liberalizasyon; “mallar, hizmetler, kişiler ve sermayenin ülkeler arasında serbest dolaşımını engelleyici nitelik taşıyan ve rekabeti olumsuz yönde etkileyen ulusal kısıtlamaların kaldırılmasıdır” şeklinde ifade edilebilmektedir (AB Kavramları Sözlüğü, 2013).

Tanımlardan anlaşılacağı üzere liberalizasyon hayatın her alanında olması ile birlikte özellikle ekonomik alanda, devlet tarafından gerçekleştirilen düzenlemelerin tamamen kaldırılmasını gerekli görmektedir. Piyasa ekonomisinin esas alınmış olduğu bu sistem, devlet faktörünün belirleyiciliğini sonlandırarak serbest ekonomi ile dünya ülkelerinin entegrasyonunu sağlama amacına hizmet etmektedir.

Liberalizasyon ile birlikte ekonomideki rolü üzerine fazlasıyla tartışılan devlet, bir tarafta klasik iktisatta “jandarma devleti” esasları ile yetkilerini sınırlandırma; öbür tarafta sosyalist iktisatta tümenden kamusalılık olgusu; başka bir tarafta da klasik iktisada karşıt bir devrim olarak nitelendirilen keynesyen iktisatta ekonominin kısa dönemli hareketlerini ortadan kaldırmak amacıyla zaman zaman müdahalede bulunabilme olgularıyla kendine yer bulmuştur (Emsen, Değer ve Karaköy, 2006: 4). Bu üç

yaklaşım içinde devlet, sosyalist ve keynesyen iktisatta aktif, klasik iktisatta ise pasif durumda yer almıştır. Liberal politikaların esas alınmış olduğu klasik iktisatta esas alınan “jandarma devleti” anlayışı ile devletin ekonomideki etkinliği neredeyse sonlandırılmıştır.

Devletin ekonomik alandaki etkinliğine son verilmesi gerektiğini savunan liberalizasyon, mal piyasalarında ve faktör piyasalarında engellerin de kaldırıldığı piyasa güçlerinin kusursuz çalışmasına izin veren bir politik düzen olarak görülmektedir. Bu anlayışa göre piyasa güçlerinin, üretim ve bölüşüm düzeyinde en iyi kaynak ve gelir dağılımını yaratması gerekmektedir. Bu politikanın gerçekleşmesi için ön koşul devlet müdahalesini en aza indirmektir. Bu nedenle küreselleşme çoğu zaman liberalizasyon ile birlikte anılmaktadır. Ulus devletlerin, dünya ekonomisine eklenmesi için ulusal politikaları terk etmeleri gerekmektedir. Bu durum ulus devletlerin küçülerek ekonomilerini dünya piyasalarıyla bütünleştirmesi sonucunu beraberinde getirecektir. Yani güçlü merkezi devletlerden adem-i merkezî devlet yapılanmasına yönelmelidir. Başka bir deyimle, küreselleşmeden söz edilebilmesi için ulusların öncelikle hem ekonomik hem de toplumsal açıdan büyük ölçüde liberalize olması gerekir (Yılmaz, 2012: 6).

Liberalizasyona dair yapılan açıklamalar, sistemin ülke ekonomileri için olumlu sonuçlar yaratabileceğini söylemektedir. Liberalizasyonun uygulanması ile GÜ'nün çoğu söylendiği üzere gücüne güç katmış ancak, GOÜ için sürecin olumlu etkileri kısa süreli olmuştur. Ortaya çıkan bu sonuç, sisteme dair geliştirilen birçok ekonomik ve politik eleştirinin önünü açmıştır.

Sisteme yöneltilen eleştirilerden ilki, işgücünün aleyhine yapılan düzenlemeler konusunda geliştirilmiştir. Liberalizasyon ile birlikte birçok ülke, devlet kontrolünü en aza indirerek özel sektör lehine yeni düzenlemeler getirmiştir. Bu süreçte özel sektörün lehine yapılan ekonomik düzenlemeler, işgücünün aleyhine sonuçlar doğurmuştur. Ekonomilerde gerçekleşen yapısal değişiklik, ilk olarak işgücü piyasasının en önemli dayanağı olan sendikaları zayıflatmış ve sendikalara olan üyelik sayısında ciddi düşüş yaşanmaya başlanmıştır (Hassel, 2011: 6). Yine liberalizasyon ile işveren konumunda bulunan devletin etkinliğinin azaltılması sonucu özelleştirmeler hız kazanmıştır. Özelleştirmelerin yaşanması istihdamda daralma, sendikaların pazarlık gücünün

azalması sonuçlarını da beraberinde getirmiştir. İstihdamdaki daralma özelleştirmenin ve özel sektörün artış göstermesi işgücünü düşük ücretlerde çalışmaya mecbur etmiştir (Erdoğan ve Ak, 2003: 11).

Ekonomide liberlizasyonun bir aşaması olan ticari liberalizasyonun gelir dağılımı eşitsizliğine yansması da başka bir tartışma konusudur. Bu konuyla ilgili iki durum söz konusudur. Birincisi, ticari liberalizasyonun üretim faktörlerinin nisbi talebini veya nisbi arzını değiştirerek, ulusal gelirden üretim faktörlerinin aldığı nisbi payları etkileyebilir. Ticarete yaşanan liberalizasyon ile uluslararası düzeyde üretim faktörlerinin dolaşımının serbestleşmesi ülkelere giden sermaye ve emek faktörlerinin miktarına bağlı olarak nisbi paylarını bir faktör için olumlu diğer faktör için olumsuz etkileyebilmektedir. Nitekim liberal sistem, sermayeye birçok avantajın sağlandığı kurallar üstüne kurulmuştur. Bu nedenle sürecin kazananı daima sermaye olacaktır. İkincisi, dışa açıklığın hem varlık eşitsizliğinin kaynaklarını hem de nisbi faktör kazançlarını etkileyerek, üretim faktörleri sahipliğindeki eşitsizliğin miktarını da etkileyebilmektedir (Değer, 2006: 68). İkinci öngörü ise üretim faktörlerinin süreçten edindikleri olumlu ve olumsuz etkilerin sonucunda sahip oldukları faktörün miktarı ve getirisi ile gelir dağılımı eşitsizliğinde ciddi farkın ortaya çıkacağını söylemektedir.

Sistemin sonuçları üzerine ortaya çıkan bu eleştiriler, Marksistler tarafından emperyalizmin son dalgası olarak ifade edilmiştir. Marksistler, ülkeler arasındaki tüm ekonomik engellerin kaldırılmasını gerektiren liberal politikaların uygulanması ile GÜ'nün politika adı altında sömürünün önünü açtığını savunmaktadır.

1.2.2. Liberalizasyonun Tarihi Süreci

16. ve 17. yüzyıllarda kabul gören ekonomik sistem Merkantilizm'dir. Merkantilizmin etkin olduğu dönemde yaygın bir ticarettten söz etmek güçtür. Bu dönemin tek istisnası Orta Doğu ile Avrupa arasında ticareti sağlayan İpek Yolu'dur.

Merkantilist felsefeye göre dış ticaret politikasının temel hedefi; altın stokunu arttırmaktır. Yoğun devlet müdahalesi ve dış ödeme fazlası yaratma hedefi sistemin özünü oluşturmaktadır. Bunun dışında; ihracatı arttırmak, mamul mal ithalini önlemek sistemin diğer amaçlarıdır. Merkantilizmin oluşturduğu bu politik kuralların altında yatan düşünce ise dünya servetini sabit kabul etmeleridir. Yani dünya ülkeleri arasında

ticaret yapılacak olursa bir tarafın kazandığı kadar diğer taraf zarara uğrayacaktır. İki tarafında kazançlı çıkma durumu söz konusu değildir.

Merkantilizmden sonra doğal düzen üzerine geliştirilen Fizyokrasi, siyasal iktisadın ilk sistemli okulu olarak kabul edilmiştir. Fizyokrasinin öncüsü Francois Quesnay'dir. Bu sisteme göre toplumda üç bölüm vardır. Birincisi; üretici olarak adlandırılan girişimci çiftçilerdir. İkincisi; kısmen üretici görülen toprak sahipleridir. Üçüncüsü ise üretimde hiç etkinliği olmayan soyluların, tüccarların dahil olduğu kısır sınıftır. Fizyokratlara göre servetin ana kaynağı tarım ve topraktır (Suiçmez, 2002: 171). Fizyokrasi sistem olarak merkantilizm gibi çalışmıştır. Hedefin aynı olmasıyla birlikte tek fark servetin kaynağıdır. Fizyokratlar kaynağın toprak ve tarımda olduğunu savunurken, merkantilistler değerli madenlerde olduğunu savunmuştur. Ancak ikisinin de etkinliği Sanayi Devrimi ile son bulmuştur (Işıl, 2012: 86).

18. yüzyılda İngiltere'de ortaya çıkan Sanayi Devrimi ile birlikte Merkantilist felsefenin ilkeleri önemini kaybetmeye başlamıştır. Çünkü Sanayi Devrimi ile birlikte dev makineler ortaya çıkmış ve üretim fazlası oluşmuştur. İngiltere, üretim fazlasını değerlendirebilmek için pazar arayışına girmiş ve dünya ülkelerinin ithalatına kapılarını açmıştır. Bu durum koruyucu politikaların savunucusu olan Merkantilist felsefeyi geçersiz kılmaya yetmiştir.

Merkantilizmin yerini Adam Smith tarafından 1776'da yazılan ve iktisadın temeli kabul edilen "Ulusların Zenginliği" adlı kitabında değinilen liberal politikalar almıştır. Klasik liberalizmin temel görüşleri şunlardır:

1. Bireyler ekonomik çıkarlarına göre hareket ederler yani "homo economicus" (ekonomik insan)'dır.

2. Liberalizm "laissez faire, laissez passer" (bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler) düşüncesini temel almaktadır. Bu görüş, bireylerin kişisel eylemleri karşısında devletin müdahaleci olmamasını gerektirmektedir.

3. Ekonomik hayat devlet eliyle değil "görünmez el" olarak adlandırdığımız piyasa mekanizması tarafından dengeye gelebilmektedir. Bu yüzden devlet müdahalesi gereksizdir.

Klasik liberalizm, ortaya çıktığı tarihten 1929'a kadar geçen sürede iktisat yazınında ve birçok ülkede uygulama alanı bulmuştur. Liberal politikalar dönem dönem yaşanan savaşlar ve krizler nedeniyle yerini korumacı politikalara bırakmış olsa da tam anlamıyla bir kopuş yaşanmamıştır.

1929 yılına kadar devam eden liberal politikalar, ABD'de patlak veren Büyük Buhran ile birlikte yerini devlet müdahalesine bırakmıştır. ABD'de ortaya çıkan daha sonra uluslararası nitelik kazanan bu krizin nedenleri bazı uzmanlar tarafından reel sektörde, bazıları tarafından ise mali sektörde yaşanan sorunlara bağlamıştır.

Bunalımı reel sektörde yaşanan dengesizliklere bağlayanların içinde yatırım harcamalarını hedef alanlar, 1928-29'da ABD ekonomisinde yatırım fazlası, 1929-30 arasında ise yatırım eksiğinin olmasının krizi tetiklediğini; tüketim harcamalarını hedef alanlar ise, 1929'da borsada yaşanan çöküşün serveti düşürdüğünü ve tüketimi olumsuz etkilediğini savunmuşlardır. New York borsasında sanayi endeksinin neredeyse yarı yarıya düştüğü 24 Ekim 1929 günü "Kara Perşembe" olarak anılmaktadır.

Krizin çıkışını parasal nedenlere bağlayanlar ise, ABD borsasında 1928-29 yıllarında meydana gelen aşırı yükseliş nedeniyle uygulanan sıkı para politikasının uygulanmasına neden olduğunu ve tüketim, yatırım hareketlerini olumsuz etkilediğini bununda krizi tetiklediğini savunmuşlardır (Öz, 2009: 2).

1929 Büyük Buhranı iktisat yazınında yeni bir dönem açmıştır. Krizin patlak vermesiyle birlikte liberal politikalara ilk önemli karşı duruş gerçekleşmiştir. Ünlü iktisatçı John Maynard Keynes'in kriz sürecine getirmiş olduğu çözüm önerileri klasik liberalizm ilkelerinin tersini içermektedir. Ekonomi politikasında serbest sistemi değil devlet müdahalesini öngörmüştür. Devletin ekonomik hayatı düzenlemesi gerektiğini, klasik liberalizmin öngördüğü "görünmez el" retoriğinin aslında bir gerçekliğinin olmadığını savunmuştur. Nitekim Keynes'in bu yaklaşımı taraf bulmuş ve dünya ülkeleri tarafından uygulanmış, başarıya ulaşmıştır.

Keynes'ten sonra ortaya çıkan iktisat okulları liberal ya da keynesyen politikaların savunuculuğunu yapmıştır. Genelde kriz dönemlerinde keynesyen politikalar önem görürken, kriz sonrası liberal politikalara dönüş yaşanmıştır.

Liberal politikalar her dönemde taraf bulmasına ve uygulanmasına rağmen asıl 1980 sonrası atağa geçmiştir. Ekonomik, siyasi ve ticari alanda etkin olan liberal politikaların ilgi gördüğü bu dönemde gelişmiş ve GOÜ'nün birçoğu liberal sistemi benimsemiş ve başarıyla uygulamıştır.

1.2.3. Liberalizasyon Türleri

Liberalizasyon kavramının temel amacı; siyasal ve yönetsel mekanizmalar, ticaret piyasaları ve finansal piyasalar üzerindeki kontrollerin kaldırılması ve sonrasında uluslararasılaştırılmasını sağlamaktır (Dağdelen, 2004: 5).

Entegrasyon süreci için gerekli olan liberal politikaların amacı etki ettiği alanları da ifade etmektedir. Bu alanları; ticari liberalizasyon, siyasi-yönetsel liberalizasyon ve finansal liberalizasyon olarak üçe ayırmak mümkündür. Bu bölümde ticari liberalizasyon ve siyasi-yönetsel liberalizasyon kısaca açıklanacak, çalışmamız liberalizasyonun finansal alana etkileri çerçevesinde yürütüleceği için finansal liberalizasyona geniş yer verilecektir.

1.2.3.1. Ticari liberalizasyon

Mal ve hizmet ticareti üzerindeki devlet kontrollerinin kaldırılması ve uluslararası serbest ticaretin sağlanmasını bir arada hedefleyen yaklaşımdır.

Bu yaklaşıma göre; devletin ithalat ve ihracat rejimlerini gümrük ve kotalar yolu ile kontrol altında tutması serbest ticareti engellemektedir. Böyle bir durumda liberal sisteme göre devlete düşen görev bu tür kısıtlamaları ortadan kaldırmaktır. Böylece ülkeler arasında ticari liberalizasyon sağlanabilecektir.

1980'de ticaretin liberalleşmesi ile ilk olarak ihracat lehine birçok reform yapılmış ancak özellikle imalat sektöründe ihracatın büyümeyi hızlandırdığı düşüncesi karşılıksız kalmıştır. Bunun devamında ise dışa bağımlı olan ülkelerde bağımlılık oranı zamanla artış göstermiştir (Shafaeddin, 2005: 11).

Ticaret üzerindeki engellerin kaldırılması ülkelerin gelişmişlik seviyesine olumlu yansımamıştır. Tek etkisi zaten dışa bağımlı olan GOÜ'nün, bağımlılık oranında artışa neden olması olmuştur.

1.2.3.2. Siyasal-Yönetmel Liberalizasyon

Genel hatlarıyla, deregölasyon, özelleştirme, yönetim ve yerleşme modelleri ile merkezi devletin idare olanaklarının özel sektör ve sivil toplum kuruluşları lehine genişletilmesini sağlamayı amaçlayan politikaları ifade etmektedir (Yılmaz ve Tuncay, 2012: 348).

Siyasal-yönetmel liberalizasyonda amaç, siyasi ve yönetim mekanizmalarının ulus devletin kontrolünden çıkarılması, uluslararasılaştırılması ve özel sektörün lehine politikalar uygulanmasının önünü açmaktır.

1.2.3.3. Finansal Liberalizasyon

Dar anlamda mevduat ve kredi faiz oranları üzerindeki kontrollerin kaldırılması anlamına gelen finansal liberalizasyon kavramı, geniş anlamı ile farklı nitelikteki, kurumların faaliyetlerini ayıran sınırlamaların, döviz kontrollerinin azaltılması veya kaldırılması; yabancı kuruluşların ulusal finansal sisteme girişlerindeki engellemelerin azaltılması, yerleşiklerin yabancı finansal piyasalara girmelerine izin verilmesi ve finansal kazançlar üzerindeki yüksek oranlı vergilerin azaltılması gibi unsurları kapsayan bir kavramdır (Williamson ve Mahar, 2002: 9).

Bir başka tanıma göre ise finansal liberalizasyon; GÜ'nün uluslararası finansal faaliyetleri kendi ülkelerine çekmek için bankacılık, finans sistemi üzerindeki denetim ve kısıtlamaları kaldırdığı ya da önemli ölçüde azalttığı deregölasyon uygulamalarının bir sonucu olarak gösterilmekte ve ekonomilerin sermaye akımlarına açılma süreci olarak ifade edilmektedir.

Yaptığımız tanımlardan hareketle finansal liberalizasyona göre; ülke ekonomilerine müdahale edilmesi ile faiz oranları piyasa dışında belirlenmekte, sermaye hareketlerinin kısıtlanması öngörülmektedir. Faiz oranlarına getirilen tavan uygulaması düşük faiz oranları nedeniyle tüketim planlarını bugünkü tüketimin lehine çevirecektir. Zamanlar arası değişim de dediğimiz bu durum bugünün tasarruflarını azaltacak ve yatırım hareketlerini olumsuz etkileyecektir. Faiz oranlarının piyasa tarafından değil de devlet tarafından belirlenmesi ile net faiz oranları enflasyon dönemlerinde sıfırın altına inecek ve ulusal paranın değeri artacaktır. Bunun sonucunda birçok ülke ile gerçekleşen ticari ilişkiler bu durumdan zarar görecektir ülkenin

ihracatında düşüş meydana gelecektir. Finansal liberalizasyon bu gerekçelerle devlet müdahalesini yadsımakta, liberal politikaların etkin olduğunu savunmaktadır.

Finansal liberalizasyonun öngördüğü durumlar ile ilgili önemli bir ayrıntı da ülkelerin gelişmişlik seviyesidir. Finans alanında beklenen liberal gelişmelerin etkisi ülkelere göre farklılık göstermektedir. GÜ'nün finansal yapısı; uluslararası alanda yaşanan dönüşümlerin beklenen sonucu olarak finansal piyasaların etkinliğini arttırmaya yönelik liberalizasyon politikalarına olanak sağlamaktadır, diyebiliriz. Bu duruma karşılık GOÜ'de ise durum finans ve piyasalarda yaşanan dönüşüm ve değişimlerden ibaret olmayıp; kalkınma stratejisinde ortaya çıkan dönüşümlerle birlikte ekonomik yapının bütününde radikal değişim söz konusu olmaktadır (Tuncel, 2010: 100).

Gerek GÜ'de gerek ise GOÜ'de finansal açıdan liberal politikaların benimsenmesi farklı sonuçlar doğursa da ülkeler liberal oluşumları sadece içte ya da sadece dışta değil her iki alanda da uygulamalıdır. Ülke içinde finans alanında liberalizasyonun sağlanması anlamına gelen iç finansal liberalizasyon kısaca; ülke içinde finansal daralmaya yol açan kontrollerin ve sınırlamaların kaldırılması amacıyla ilk olarak nominal faiz oranlarının hükümet tarafından değil, bankalarca tespit edilmesi, faiz oranlarının arz ve talebe göre para piyasasında belirlenmesinin sağlanmasıdır. Dış finansal liberalizasyon ise; uluslararası finansal piyasalar ile bütünleşmek için döviz kurları üzerindeki kontrollerin azaltılması kurun piyasa koşulları ile belirlenmesi olarak ifade edilebilmektedir. Bunun yanında dış finansal liberalizasyon ile birlikte sermaye hareketlerinin serbest dolaşımının sağlanması ve uzun dönemde faktör fiyatlarının eşitlenmesi de sistemden beklenen bir başka sonuçtur (Williamson ve Mahar, 2002: 8-11).

Başta GOÜ finansal sistem üzerindeki liberalizasyona karşı tutum sergilerken yukarıda sözünü etmiş olduğumuz gibi 1980 sonrası faiz oranları üzerindeki tavan uygulaması, zorunlu karşılık oranları ve ülkeye sermaye giriş çıkışı üzerindeki engelleri kaldırılmıştır (Demirgüleş ve Detragiache, 1998: 2). Böylece hem içte hem de dışta uygulanan finansal liberalizasyon hareketleri, ülkelere ekonomik anlamda büyük serbestlik tanımış ve finansal küreselleşmeye ön ayak olmuştur.

1.2.3.3.1. Finansal Liberalizasyonun Tarihi Süreci

Ülkelerin finansal alandaki faaliyetleri tarih süresince birçok değişik politika ile düzenlenmiştir. Bu politikalar, devlet müdahalesinin etkin olması ve ya olmaması esasına bağlı olarak şekillenmiştir.

Bu bağlamda 1970'lere kadar finansal yapı regülasyona bağlı olarak düzenlenmiştir. 1970'lere gelindiğinde dalgalı döviz kuruna geçilmesi, faiz hadlerinin yükselmesi, kur riskine karşı korunma politikalarının geliştirilmesi ile finansal araçlarda değişim meydana gelmiş ve bu nedenle ekonomik yönden aksaklıklar yaşanmıştır.

Regülasyonun yoğun yaşandığı yerlerde finansal rekabetin körelmesi de kaçınılmaz olmuştur. Devlet müdahalesinin finansal konulardaki etkinliğinin fazla olduğu bu dönemlerde kısıtlamaların kaldırılmasına yönelik olarak lobicilik faaliyetlerine başlanmıştır.

Finans alanında devlet müdahalesine karşı gelişen yeni politikaların etkisiyle finansal liberalizasyon ya da finansal serbestlik kavramı anlam bulmuştur. 1970'lerin ikinci yarısında başlayıp 1980'lerde gelişimi hız kazanan finansal liberalizasyon olgusunun günümüze kadar birçok ülke tarafından değişik tanımlamaları yapılmış, ekonomik küreselleşmenin ikinci ayağı (birinci ayak üretimin küreselleşmesi) olarak kabul görmüş ve uygulanmıştır (Kılıç, 2012: 111). 1990'lardan sonraki dönemde ise küreselleşmenin de etkisiyle ulusal ve uluslararası finansal piyasalar arasındaki engellerin kalkması, dünyada hızlı bir finansal entegrasyonun yaşanmasına ön ayak olmuştur.

Ekonomik sistemin tarihi gelişim sürecinde geçmiş olduğu aşamaları tablo halinde düzenlemek mümkündür. Tablo 1.'de 1950-1980, 1980-1990 ve 1990 sonrası olarak sistemin süreci dönemlere ayrılmış, ekonomik ve finansal alanda yaşanan gelişmeler açıkça belirtilmiştir.

Tablo 1. Finansal Sistemde Düzenleme Tarzlarının D nemlenmesi

Dönem	Uluslararası Finansal Yapı	Finansal Sistem	Bankacılık Siteminde Düzenleme Tarzı
1950-1980	Dünya ekonomisi ve sınırlı bütünleşme	Finansal baskı	REGÜLASYON Riskin kamu otoriteleri tarafından denetimi
1980-1990	Ekonomik ve finansal sistemde küreselleşme	Finansal liberalizasyon	DEREG�LASYON Piyasalarda düzenlemeye yönelik önlemlerin kaldırılması
1990'lardan Günümüze	Küresel ve Finansal krizlerin yükseliŐi	Finansal liberalizasyon sonrası sorunlara karşı reform arayıŐları	REREG�LASYON Oto kontrol sistemlerinin oluşturulması, uluslararası kuruluş ve kamu otoritelerinin gözetim fonksiyonuna kavuŐması

Kaynak: Tuncel, 2010: 6

Tablo 1'de g r ld Ği üzere 1950-1980 yılları arasında yoğun yaşanan regülasyon, 1980-1990 sonrası yerini dereg lasyona bırakmıştır. Ancak finansal liberalizasyon bu süreç içerisinde çeşitli eleŐtirilere maruz kalmış ve farklı teorik yaklaşımların odak noktası olmuştur. 1990'lardan günümüze kadar olan süreçte ise liberal politikalar ışığında patlak veren küresel ve finansal krizlerin ortadan kaldırılması amacı ile kamu otoritesinin gözetim fonksiyonuna başvurulmuştur.

Tablo 2. Finansal Liberalizasyon Tarihleri, 1973-1996

Ülke	Liberalizasyonun Başlangıcı	Büyük Ölçüde Liberalize Olmuş Finansal Sektör
ABD	1982	1973-1996
Japonya	1979	1993-1996
İngiltere	1981	1973-1996
Almanya	1980	1973-1996
Türkiye-1	1980	-
Türkiye-2	1989	1990-1996
Hindistan	1992	-

Kaynak: Williamson ve Mahar, 2002: 33

Tablo 2'ye göre ülkelerin finansal alanda uyguladıkları liberal politikalar, en geniş 1973-1996 arası dönemi kapsamaktadır. Tablo 2'ye baktığımızda ABD, İngiltere ve Almanya'da finans sektöründe 1973'ten 1996'ya kadar geçen süreçte liberalleşme politikaları hakim olmuştur. Tüm dünyada olduğu gibi bu ülkelerde de finans sektöründeki liberal politikaların etkisi, küreselleşmenin ön plana çıkmış olduğu 1980'li yıllarda görülmüştür. 1980 sonrası uygulama alanı genişleyen liberalizasyona Japonya fiili olarak 1993'te geçmiştir. Türkiye'de süreç 1980'de, Hindistan'da ise 1992 yılında başlamıştır.

1.2.3.3.2. Finansal Liberalizasyonun Teorik Çerçevesi

Ekonomik gelişme sürecinde finans sektörünün rolü konusundaki tartışmalar hemen hemen bir yüzyıldır sürmektedir. Finans sektörünün ekonomik büyüme üzerindeki etkileri konusunda yapılan ilk çalışma Schumpeter'e aittir. Finansal sektörün liberal politikalarla daha verimli, kaliteli, büyümeyi arttırıcı etki yaratacağını savunmuştur. Bunun üzerine finansal liberalizasyon ile ilgili birçok ampirik ve teorik çalışma yapılmıştır.

Finansal alanda liberal sistemden çok müdahaleci sistemin benimsendiği 1980 öncesi dönemde, keynesyen ve neoklasik politikalar uygulanmıştır. Müdahaleci sistemi öngören bu dönemde faiz oranları, sermaye hareketleri, bankaların oluşturduğu kanuni

karşılık oranları baskı altında tutulmaktadır. Ancak ilk olarak 1973’de, McKinnon ve Shaw tarafından finansal liberalizasyona dikkat çekilmiş, 1980 sonrasında ise küreselleşmenin de ivme kazanmasıyla daha çok tanınmış ve uygulanmaya başlanmıştır. Bu dönemde finansal liberalizasyona ilişkin değişik teoriler geliştirmeye devam edilmiş ve iktisat yazınında önemli bir tartışma konusu yaratılmıştır.

1.2.3.3.2.1. Keynesyen ve Neoklasik Faiz Politikaları

Keynesyen ve neoklasik yaklaşımlar, bir ekonomideki büyüme rakamlarının olumlu seyretmesi için en önemli faktörün tasarruf olduğunu söylemişlerdir. Ancak tasarrufun sağlanabilmesi için serbest ekonomiyi değil, müdahaleci sistemi öngörmüşlerdir.

Devletin faiz oranlarını, piyasaya bırakmak yerine müdahale ile piyasadandan daha düşük oranda belirlemesi, yatırımlara teşvik niteliği taşımaktadır. Şöyle ki; devlet faiz oranlarını baskı altında tutarsa, ülke içerisinde yatırım artacak ve yatırımdaki artış gelire yansıtacaktır. Gelirdeki artış tasarrufa yönelecek ve tasarruflarda artış meydana gelecektir (Ağır, 2010: 17). Böylece ülke ekonomisinde büyüme rakamları artış gösterecektir.

Yukarıda yaptığımız açıklamaya doğrultusunda; keynesyen ve neoklasik politikaya göre finansal liberalizasyon ile ekonomik büyüme arasında negatif bir ilişki bulunmaktadır. McKinnon- Shaw ise bu durumun tersine finansal liberalizasyonun gerekliliğinden ve liberalizasyonun ekonomik büyüme rakamlarına olumlu etkilerinden söz etmiş ve savunmuşlardır.

1.2.3.3.2.2. Kapalı Ekonomide Finansal Liberalizasyon: Mc-Kinnon-Shaw Modeli

Finansal sektörün gelişmesi ile büyüme arasındaki pozitif ilişkiyi ilk ortaya atan isim Schumpeter olsa da teorik çerçevesi Ronald McKinnon ve Edward Shaw tarafından düzenlenmiştir.

Ronald McKinnon ve Edward Shaw 1973 yılında, kapalı ekonomide finansal liberalizasyonun bir ülke ekonomisini ne şekilde etkilediği üzerinde çalışmışlardır. Bu dönemde genel kabul gören keynesyen ve neoklasik faiz politikalarına karşılık kendi teorilerini ortaya koymuşlardır.

Çalışmaları sonucunda,

1. Ekonomik büyüme ile finansal liberalizasyon arasında pozitif bir ilişki olduğu sonucuna varmışlardır. Hipoteze göre; ekonominin baskı altında olduğu ülkelerde, faiz oranları piyasa koşullarından bağımsız olarak yani devlet eliyle piyasa faiz oranlarından düşük bir oranda belirlenmektedir. Bu durum bireyleri tasarruf etmeye değil, tüketim yapmaya yönlendirmektedir. Buna bağlı olarak tüketime artması, tasarrufun azalması yatırım rakamlarına yansıtacak ve ekonomik büyümeyi negatif etkileyecektir (Dinar, 2012: 111-112). Bu yüzden finansal liberalizasyon, bir ülkenin büyüme rakamlarının pozitif yönde seyretmesi için gerekli olan serbest ekonomi sistemini savunmuştur.

2. Hipotezde sermaye ile paranın ikame edilebilir değil, tamamlayıcı olduğunu savunmuşlardır. Bu konuda temel eleştiri faiz oranları üzerinde devlet müdahalesini gerekli gören Tobin'in portföy teorisine yöneltilmiştir. Tobin'e göre hanehalkı tasarruflarını birbiriyle ikame edilemeyecek verimli sermaye malları ve para arasında dağıtmaktadır. Eğer ki sermaye mallarının getirisi, paranın getirisi olan faizden daha yüksek tutulursa portföyde tutulan verimli sermaye mallarının payı daha yüksek olacaktır. Yani paranın getirisi düşük tutulursa verimli sermaye ve emeğe bağlı olarak yatırım artacak ve büyümeyi hızlandıracaktır (Tuncel, 2010: 101). McKinnon- Shaw ise kendi hipotezlerinde durumun tersini savunmuş ve faiz oranları üzerindeki baskının tasarrufları azalttığını, yatırım finansmanı sorununun ortaya çıkmasına neden olduğunu savunmuşlardır. Bu yüzden keynesçi modellerin aksine para ile verimli yatırım arasında tamamlayıcılık ilkesinin varlığını savunmuşlardır.

3. Finansal liberalizasyon ile ülkeler arası sermaye dolaşımının serbestleşmesi, sermayenin nisbi olarak bol olduğu ancak getirisinin düşük olduğu gelişmiş ülkelere, nisbi olarak kıt olduğu ancak sermaye getirisinin yüksek olduğu gelişmekte olan ülkelere giderek finansal derinliğin sağlanabileceğini söylemişlerdir (Atamtürk, 2007: 76). Yani McKinnon-Shaw hipotezine göre; finansal liberalizasyonun uygulanması ile sermayenin dolaşımı sonucunda faiz oranları eşitlenecek, iç tasarrufları yeterli olmayan ülkelerin sermaye ihtiyacı ortadan kalkacak ve ekonomik büyüme için kaynak sağlanmış olacaktır.

4. Finans piyasalarında finansal liberalizasyonun uygulanmasının rekabetin önünü açacağını, hizmet ve ürün kalitesinin yüksek olacağını söylemişlerdir. Müdahale olduğu takdirde, rekabetin körukleneyeğini ve hizmet kalitesinde düşüş olacağını öngörmüşlerdir.

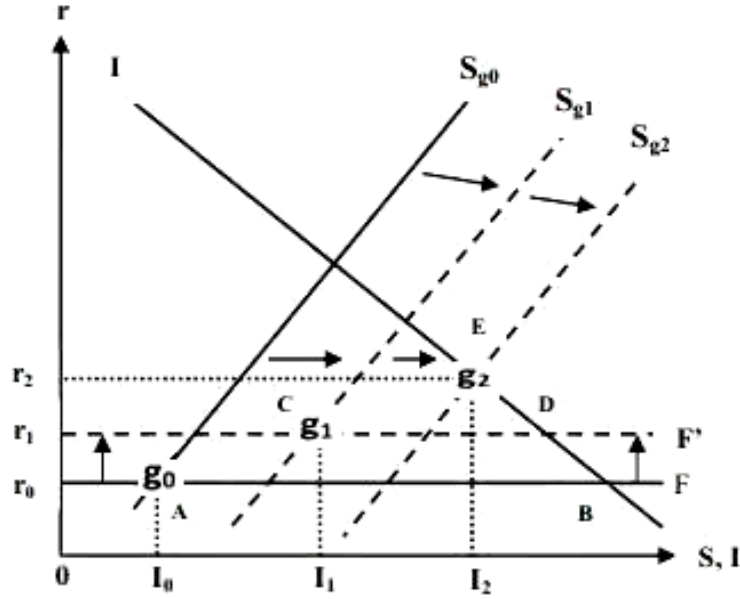
5. Müdahaleci sistemde bankaların yüksek tutulan kanuni karşılık oranlarını eleştirmişlerdir. Eğer ki kanuni karşılık oranı, müdahale ile piyasanın gerektirdiğinden yüksek oranda tutulmazsa, faiz oranları düşük seviyede belirleneceğini bu durumun fon kaynak maliyetini azaltacağını ve bankaların aracılık etkinliğinin artacağı söylemişlerdir (Dinar, 2012: 112).

McKinnon ve Shaw, Neoklasik-Keynesyen politikalara dair birçok eleştiride bulunmuş ve bu eleştiriler çerçevesinde kendi hipotezlerini oluşturmuşlardır. Oluşturulan hipotez; ekonominin küreselleşmesi için gerekli olan finansal liberalizasyonun uygulanması ile etkinliğin birçok alanda sağlanabileceğini aksi takdirde ekonomik gelişme ve büyümenin önemli ölçüde engelleneceğini savunmaktadır.

1973 yılında McKinnon ve Shaw finansal liberalizasyon konusunu uzun süre tartışmış olsa da bu konuda dinamik bir model oluşturamamışlardır. Sonraları McKinnon- Shaw teorisi, Kapur (1976), Mathiesson (1979) ve Galbis (1977) tarafından sisteme banka kredileri ve çalışma sermayesinin de dâhil edilmesiyle matematiksel olarak formüle edilmiş ve geliştirilmiştir.

Kapur, Galbis ve Mathieson tarafından hipotezin kuruluş biçimi daha dinamik olsa da McKinnon(1973), Shaw (1973), Kapur (1976), Galbis(1977), Mathieson (1979) düşünceleri, finansal serbestleşmenin tasarruf ve yatırım verimliliğine olan olumlu yansımalarını araştırma yönünde şekillenmiştir. Bu incelemelerin yanında ekonomik büyüme ile finansal liberalizasyon arasındaki ilişkinin ölçülmesi için King ve Lening (1993), De Gergorio ve Guidotti (1995), Levine ve Zervos (1996) ampirik çalışmalara geniş yer vermişlerdir (Güloğlu, 2003: 40).

Şekil 1. McKinnon- Shaw Hipotezi (Finansal Baskı)

Kaynak: Kılıç, 2012: 116

McKinnon- Shaw hipotezinin temelleri ödünç verilebilir fonlar teorisine dayanmaktadır. Bu sebeple hipotezi açıklamak için çizilen Şekil 1'deki tasarruflar (S) ve yatırımlar (I) ödünç verilebilir fonlar teorisinde olduğu gibi sırasıyla reel faiz oranının (r) pozitif ve negatif fonksiyonudur. Yani reel faiz oranının artması ile tasarruflar artarken yatırımlar azalmakta tersi durumda ise reel faiz oranlarının azalması ile tasarruflar azalırken yatırımlar artmaktadır. Şekil 1'de ekonomideki büyüme oranları (g_0), (g_1) ve (g_2) ile gösterilmektedir. Bu farklı düzeylerdeki büyüme oranlarında gerçekleşecek tasarrufların miktarları ise (S_{g_0}), (S_{g_1}) ve (S_{g_2}) ile ifade edilmektedir.

Şekil 1'ye göre ekonomi üzerindeki finansal baskı nedeniyle faiz oranları sabit kalmaktadır. Faiz oranları üzerindeki bu baskı sonucu reel faiz oranı piyasa faiz oranlarının çok altında belirlenmektedir.

Şekil 1'de görülen F doğrusu finansal baskıyı, (r_0) ise baskı altında belirlenen reel faiz haddi göstermektedir. (r_0) seviyesindeki faiz oranında gerçekleşen (S_{g_0}) tasarruf miktarı ile ancak (I_0) seviyesinde yatırım gerçekleşmiştir. Finansal baskı ile kredi sınırlamasının olması birçok yatırımcının karlı bulduğu yatırımları

gerçekleştirmesine engel olmuştur. Bu nedenle yatırımların AB kadarı gerçekleştirilememiş ve büyüme oranı (g_0) noktasında yani düşük seviyede belirlenmiştir. Finansal baskının bir miktar azaltılması ile F doğrusu F' konumuna gelmiştir. Baskının azalması faiz oranının serbest şekilde belirlenmesini beraberinde getirmiştir. (r_0) olan faiz oranı, (r_1)'e yükselmiştir. Bununla beraber tasarruf miktarı (Sg_1), yatırım ise (I_1) noktasına kaymıştır. Yatırımların karşılanmayan kısmı AB'den CD'ye düşmüş ve yeni büyüme oranı (g_1) noktası olmuştur. En son baskının tamamen ortadan kaldırılması ile faiz oranı (r_2)'ye yükselmiş, tasarruf (Sg_2) yatırım ise (I_2) düzeyine çıkmış ve en yüksek büyüme oranı (g_2) noktasında gerçekleşmiştir.

Şekil 1'den de anlaşılacağı üzere kredi faizleri tasarruf, yatırım ve büyüme oranlarını doğrudan etkilemektedir. Hipoteze göre bir ekonomide yüksek büyüme oranına ulaşmak için faiz oranlarının serbest şekilde belirlenmesi büyük önem taşımaktadır.

1.2.3.3.2.3. Açık Ekonomide Finansal Liberalizasyon: Kapur ve Mathieson

Kapalı ekonomide McKinnon ve Shaw tarafından geliştirilen finansal liberalizasyon hipotezi, Kapur ve Mathieson tarafından açık ekonomiler için genişletilmiştir. Hipotezin açık ekonomiler için genişletilmesindeki amaç; pozitif olan yurtiçi faiz oranlarının, yabancı sermayede olumlu etki yaratacağı ve sermaye hareketlerinin ne düzeyde olacağı beklentisinin olması durumunda uygun makro ekonomik politikalar ile bunun ülke yararına kullanılabileceği üzerinde durulmuştur (Ağır, 2010: 29).

Finansal liberalizasyon ile açık ekonomide ortaya atılan bu görüş, 1980 sonrası artan liberalleşme hareketleri ile ülkeler arası sermaye dolaşımının serbestleşmesi konusunu da gündeme getirmiştir. Neoklasik teori, yerli tasarrufların yetersiz kalması durumunda yabancı tasarrufların yerli yatırımlar ve büyüme için önemli bir kaynak oluşturacağı görüşündedir. Sermaye hareketlerinin serbestleşmesini gerekli kılan bu görüş ile yabancı tasarrufların sermaye darboğazı çeken ülkelere akması sağlanacaktır. Başka bir deyişle, gerekli olan yatırımın sağlanamadığı ve bu nedenle gerekli olan büyüme rakamlarına ulaşamadığı ülkelerde faiz oranları yükselecek, tasarruf fazlası olan ülkelerin tasarrufları bu ülkelere çekilecektir. Bu süreç, sermaye darboğazı içinde

olan GOÜ'nün faiz oranları, uluslararası faiz oranına eşitlenene kadar devam edecektir (Öztürk ve Kuşçu, 2011: 14).

Finansal liberalizasyonun dışa açık politikaları ve bu politikalara yönelik oluşan beklentiler Matheison ve Kapur tarafından geliştirilen hipotezde özetle; ülkelerin dışa açık finansal liberalizasyon politikaları izlemeleri sonucu özellikle GOÜ, içinde bulunmuş olduğu sermaye darboğazından kurtulacak ve zamanla gerekli yatırım ve büyüme oranlarına kavuşarak yerli ekonomide yaşanan ekonomik sorunlara kesin çözümler yaratılacaktır.

1.2.3.3.3. Finansal Liberalizasyona Yönelik Eleştiriler

Finansal liberalizasyon, süreç içerisinde birçok ülke tarafından uygulanmış olsa da beraberinde getirmiş olduğu gerek siyasi gerekse ekonomik olumsuzluklardan ötürü eleştirilerin ilgi odağı olmaktan kurtulamamıştır.

Finansal liberalizasyona ekonomik açıdan getirilen eleştiriler, daha çok liberal politikaların ülkelerin gelişmişlik seviyesine göre farklı sonuçlar yarattığı yargısına bağlı olarak yapılmıştır. GÜ, liberal politikalara finansal açıdan uyum zorluğu çekmezken, GOÜ'nün bir kısmı uyum sıkıntısı yaşamış, finansal liberalizasyonu kriz süreçleriyle tecrübe etmiştir. Bu bağlamda GOÜ'nün finansal alandaki son deneyimleri ve ekonomik krizler, liberalleşme ile ekonomide görülen oynaklık arasındaki bağlantıları sorun haline getirmiştir (Gezici, 2007: 17).

1980'li yıllarla beraber finansal liberalizasyon ekonomik anlamda geniş bir uygulama alanı bulmuş ve baskıcı sistemin ortadan kalkması sağlanmıştır. Finansın küreselleşmesi ile gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında sermayenin dolaşımı serbest hale gelmiştir. Sermayenin serbest olması her ne kadar GÜ için artan büyüme rakamlarıyla ilişkilendirilmiş olsa da bir bölüm ülke için durum tersine seyretmiş, büyüme rakamlarında düşüş meydana gelmiştir. Ekonomilerin büyüme rakamlarında görülen azalma kriz sürecini beraberinde getirmiş ve sosyal, politik bunalımların habercisi olmuştur. Kriz süreçlerini atlatmak için çeşitli çözüm önerileri sunan iktisatçıların bir bölümü, finansal serbestleşme olgusunu bir süreliğine rafa kaldırmayı önerirken, bir bölümü devlet müdahalesinin süreç için daha etkili olacağını savunmuştur (Özşahin, 2011: 386-387).

İlk olarak Schumpeter tarafından ortaya atılan daha sonra McKinnon ve Shaw tarafından teorik yönden geliştirilen finansal liberalizasyon, hipotezin öngördüğü şekilde gelişmediği için özellikle yapısalcı okulun öncülerinden olan Taylor tarafından eleştiriye maruz kalmıştır. Taylor'a göre; GOÜ'de finansal liberalizasyon ekonomik büyümeyi hızlandırmak için doğru bir yöntem değildir. GOÜ'de enformel piyasalar büyük yer tutmaktadır. Bu tür ülkelerde hanehalkı formel piyasalardan kredi alabildiği gibi enformel piyasalar aracılığı ile doğrudan borçlanma yoluna gidebilir. Formel piyasalardan kredi alınır, faiz oranlarının serbest bırakılması olumlu etki gösterecektir. Çünkü bankacılık sistemine akan altın, gayrimenkul gibi verimsiz kaynak fonları yatırımlara aktarılabilecek ve büyüme rakamları artış gösterecektir. Eğer fon enformel piyasalardan aktarılıyorsa bankaların karşılık bulundurma zorunlulukları nedeniyle kredi olarak ayrılan fonlarda azalma meydana gelecektir. Tasarrufları azaltan bu durum sonucunda yatırım negatif etkileneceği gibi faiz oranları sebebiyle sermayenin maliyetinde de artış meydana gelecektir. Sermayenin maliyetindeki artış zamanla nihai mal fiyatlarına yansiyacak ve maliyet enflasyonu yaşanacaktır (Tuncel, 2010: 102).

Sonuç olarak finansal liberalizasyonun etki alanı ve sonuçları üzerinde geliştirilen teoriler, ülkelerin gelişmişlik seviyesinin geniş analizini gerektirmektedir. Eğer ülke GOÜ kategorisinde yer alıyorsa Taylor'un yaklaşımına göre; yatırım duracak, büyüme rakamları gerileyecek ve maliyetlerde yaşanan enflasyonist etki sonucu stagflasyonist oluşumlar meydana gelecektir. Yani Taylor'a göre finansal liberalizasyon aslında GÜ'nün uygulama alanıdır.

Taylor'un eleştirisine ek olarak ortaya çıkan bir başka olumsuz sonuç ise GOÜ'nün finansal liberalizasyonun sonucunda kriz dönemlerine sürüklenmiş olmasıdır. 1980-1990 arası dönemde söz konusu serbestleşme politikaları birkaç Güney Doğu Asya ülkesi dışında birçok ülke tarafından kabul görmüş ve uygulanmıştır. Ancak finansal liberalizasyon beklenenin aksine başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Ülkelerin çoğu finansal liberalizasyonun gerektirdiği reformları uygulamış, mali ve finansal krizlere sürüklenmişlerdir. Çeşitli şekillerde ortaya çıkan bu krizler; Latin Amerika (1982), Meksika Krizi (1994-1995), Güney Doğu Asya Krizi (1997), Türkiye (1994, 1998, 2000, 2001) şeklindedir (Güloğlu ve Altunoğlu, 2002: 108).

Finansal liberalizasyona yönelik yapılan politik eleştiriler ise daha çok Marksistler tarafından gerçekleştirilmiştir. Marksistlere göre küreselleşme, liberalizasyon, finansal liberalizasyon süreci GÜ'nün GOÜ için oluşturduğu emperyalist politikaların aşamalarını oluşturmaktadır. Emperyalist amaç güden ülkeler liberal politiklar kanadıyla gelişmekte olan ülkelere giriş çıkışı kolaylaştıracak ve kaynaklarını serbest biçimde kullanarak sömürüye ortam hazırlayacaktır.

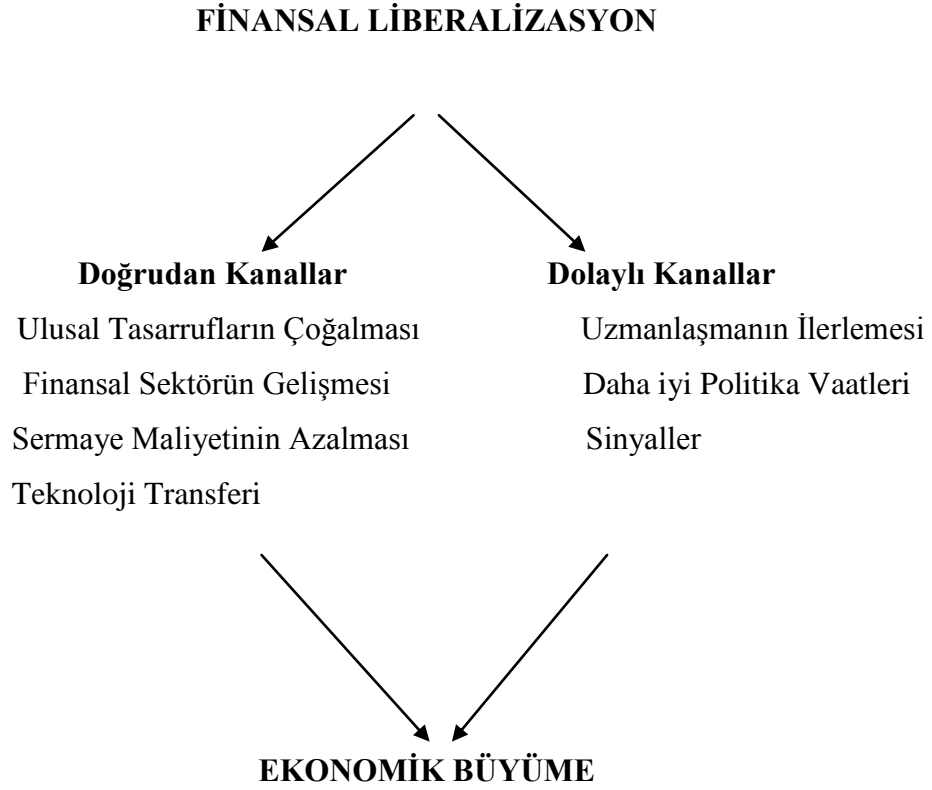
1.2.3.3.4. Ekonomik Büyüme ve Finansal Liberalizasyon

Ekonomik büyüme; ekonominin mal ve hizmet üretimindeki artış anlamına gelmektedir (Emiroğlu, Danişoğlu ve Berberoğlu, 2006).

Literatürde finansal liberalizasyonun etkinliği ya da etkinsizliği daha çok ekonomik büyüme ile arasındaki ilişkinin yönüne bağlı olarak tartışılmıştır. Bunun üzerine bir çok teorik ve ampirik çalışma yapılmış ve bu çalışmaların çoğunda finansal liberalizasyon ile ekonomik büyüme arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu sonucuna varmışlardır. Bazı çalışmalarda ise bunun tersi savunulmuş ve üretim fonksiyonunun ülkeler arası farklılık gösterebileceği savunulmuştur (Güloğlu, 2003: 39-40).

Bu konuda belirtilen dört farklı görüş şu şekildedir; birincisi; ekonomik büyüme finansal liberalizasyonu arttırır, ikincisi; finansal liberalizasyon artarsa tasarruflar artar, üçüncüsü; ekonomik büyüme ile finansal liberalizasyonun eşanlı gelişir, sonuncusu ise; ekonomik büyüme ile finansal liberalizasyon arasında ilişki olmadığına yöneliktir (Mercan ve Peker, 2013: 187). Aşağıdaki şekilde McKinnon ve Shaw'ın öngördüğü finansal liberalizasyon ile ekonomik büyümenin pozitif yönlü ilişkisi gösterilmiştir.

Şekil 2. Finansal Liberalizasyon ve Ekonomik Büyüme

Kaynak: Dinar, 2012: 113.

Şekil 2'ye göre, Finansal liberalizasyon ülke içindeki tasarruflara, finansal sektörlerin gelişmesine, sermaye maliyetinin azalmasına ve teknoloji transferine doğrudan etki ederken, uzmanlaşmanın ilerlemesi, daha iyi politika ve sinyallere de dolaylı etki edecektir. Şekil 2'ye göre dolaylı ve dolaysız etkilerin sonucu ülkenin büyüme rakamlarına yansıtacak, finansal serbestleşme büyüme rakamlarında artış sağlayacaktır.

1.3. YATIRIM

1.3.1. Yatırım Kavramı

Yatırım; parayı verimli kılmak amacıyla ana mala dönüştürmektir, şeklinde tanımlanmaktadır (Hançerlioğlu, 2012). Daha genel bir tanımla bir ekonomide yatırım, akım değişken olarak adlandırılan ve sermaye stoğunda zaman içinde meydana gelen değişimlerdir (Karaçor, Yılmaz ve Toparlı, 2009: 564). Bunun dışında yatırım, üretimde kullanılması için tasarruflara yön verilmesi şeklinde de ifade edilebilmektedir. Yatırım kavramı, genel çerçevede birçok şekilde tanımlanacağı gibi, yapılan

sınıflandırmalar dahilinde ayrıca ifade edilebilmektedir. Yatırımlarda ana ayırım mali ve gerçek yatırımlar şekline yapılmaktadır. Ancak çalışmamızda söz konusu olan yatırımlar mali yatırımlar değil, reel (gerçek) yatırımlardır. Mali yatırımlar daha çok tahvil, hisse senedi gibi menkul değerlerin, el değiştirmesini ifade etmektedir. Çalışmada ele alınan yatırım ise sermayenin el değiştirmesi olan mali yatırımlar değil, gerçek yatırımlardır. Gerçek yatırımlar, belli bir sürede üretim araçlarına yapılan ilaveler olarak tanımlanmaktadır. Bunu genel olarak sermaye stoğunda meydana gelen değişimler ya da artışlar olarak da ifade etmek mümkündür.

1.3.2. Yatırım Teşvikleri

Gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan ülkelerin istihdam ve ihracat artışını sağlamaya yönelik teknolojik gelişmişliğe ayak uydurabilecek ve bölgeler arası gelişmişlik farkını ortadan kaldırabilecek en önemlisi de ülke ekonomisinin büyümesine katkıda bulunabilecek yatırım teşvik tedbirleri uygulanmaktadır (Ardıç, 1994: 63).

Yatırım teşvik politikalarını uygulamak için ülkelerin belli yatırım teşvik araçları bulunmaktadır. Bu araçlar daha çok finansal ve mali alanda görülmektedir. Bunlar; hibe, amortisman indirimi, vergi indirimi, ayrıcalıklı vergi oranı ya da vergi muafiyeti bunlara ek olarak DYY için yapılan gümrük vergisi iadesi ya da muafiyeti yatırım teşvik politikaları içinde yer almaktadır (Ertekin, 2008: 169).

Ülkelerin makro ekonomik göstergeleri içerisinde büyük öneme sahip olduğu için teşvik politikalarıyla etkinliğini arttırmaya yönelik çalışmalar yapılan yatırım ve yatırım çeşitleri, iktisadi literatürde sıkça karşımıza çıkmaktadır. Bunun nedeni, hem makro hem de mikro çalışmalarda yatırımların geniş çalışma alanına sahip olmasıdır. Bu bağlamda yatırımları; gerçek (reel) - mali, brüt - net, uyarılmış - otonom, kamu - özel şeklinde sınıflandırabiliriz.

1.3.3. Yatırım Türleri

1.3.3.1. Mali- Gerçek (Reel) Yatırım

Bir yatırım çeşidi olan mali yatırımlar; daha çok hisse senedi, tahvil gibi finansal araçlar ile yapılan yatırımları ifade ederken, reel yatırımlar; makine, teçhizat gibi fiziki sermaye ile yapılan yatırımları ifade etmektedir.

1970'li yıllarda finansın küreselleşmeye başlaması, 1990'larda ise finansal liberalizasyonun tüm dünyaya yayılmasıyla sermaye hareketlerine tanınan serbestlik büyük önem kazanmıştır. Geçiş süreci olarak görülen bu dönemde, mali açıdan uluslararası sermaye piyasalarında asıl öneme sahip olan ticari banka kredileri, yerini tahvil, hisse senedi ile yapılan portfolyo yatırımlarına bırakmıştır. Bu araçlarla yapılan mali yatırımlar özellikle GOÜ için fon oluşturma özelliğine sahiptir. Bu fonlar ile mali yatırımlar, çoğu zaman ülke ekonomisine özellikle ödemeler dengesi sorunlarına anlık çözüm sağlamaktadır. Ancak faizlerin artması ile ülkede artış gösteren mali yatırımlar, faizlerin düşmesi ile birlikte aynı hızda ülkeyi terk etmektedirler. Anlaşılacağı üzere başta avantaj gibi görünen mali yatırımlar, faizlerin düştüğü dönemlerde ülkeyi terk etmeleri ile birlikte özellikle GOÜ'yü finansal daralmaya götürerek dezavantaj halini almıştır (Öztekin ve Erataş, 2010: 2).

Sermaye stoğunda meydana gelen değişimler olarak tanımladığımız reel yatırımlar ise, ülke içi tasarrufların artması ile sağlanabildiği gibi yabancı sermaye yatırımları ile de gerçekleştirilebilmektedir. DYY olarak adlandırılan bu yatırımlar, bir ülkedeki firmayı satın almak, var olan bir firmanın sermayesine ortak olmak ya da mevcut bir firmanın sermayesini arttırmak amacıyla yapılabilmektedir. Reel olarak yapılan bu yatırımlar, ülkeye birçok avantaj sağlamaktadır. DYY gittikleri ülkeye işletmecilik bilgisi ve teknolojiyi beraberinde götürmesinin yanında ülkenin istihdamına, üretimine, büyüme hızına, ödemeler dengesine ve refah düzeyine olumlu ve kalıcı bir şekilde yansımaktadır (İsmayılov, 2010: 83).

Sermayeye uluslararası alanda sağlanan serbestlik, GOÜ'nün yatırım rakamları üzerindeki beklentilerini arttırmıştır. Reel yatırımlar bu beklentileri önemli ölçüde karşılamakta, ülkenin istihdam ve GSYİH rakamlarına olumlu şekilde yansımaktadır (Demiroğlu, 2012: 2). İki yatırım karşılaştırıldığında avantaj ve dezavantajlarına bağlı olarak yatırım denildiğinde reel yatırımlar akla gelmektedir. Ülke içerisinde olduğu gibi ülke dışından gelen sermayenin de, mali değil reel yatırıma yönelik olması özellikle sermaye stoğu sıkıntısı yaşayan GOÜ'nün en büyük beklentisi haline gelmiştir.

1.3.3.2. Brüt Yatırım - Net Yatırım

Brüt yatırım, bir ekonomide belli bir dönemde gerçekleştirilen yatırımların tamamını ifade ederken; net yatırımlar, brüt yatırımlardan ikame yatırımların veya yenileme yatırımlarının çıkarılması ile hesaplanmaktadır (Yılmaz, 2012: 5). Brüt yatırımlar aşağıdaki fonksiyon ile ifade edilebilmektedir.

$$I_t = I_y + I_n \quad (1.1)$$

Fonksiyondaki (I_t) brüt yatırım, (I_y) ikame yatırım, (I_n) net yatırımı ifade etmektedir. Buna bağlı olarak brüt yatırım fonksiyonunda yer olan ikame yatırımı fonksiyonel olarak K sermaye stoku olmak üzere;

$$I_y = K_{t-1} - K_t \quad (1.2)$$

şeklinde yazabiliriz. Fonksiyonda yer alan $K_{t-1} - K_t$ ifadesi bir önceki dönem ile baz alınan dönem arasındaki sermaye stoğunda meydana gelen aşınmayı ifade etmektedir.

1.3.3.3. Uyarılmış Yatırım – Otonom Yatırım

Milli gelir değişimlerinden ve faizden bağımsız olarak kamu tarafından gerçekleştirilen yatırımlara otonom yatırımlar, milli gelirden meydana gelen değişimlere ve faiz oranına bağlı olarak özel sektör tarafından yapılan yatırımlara ise uyarılmış yatırımlar denilmektedir (Bayraktar, 2012: 249).

Toplam yatırım;

$$I = I_0 + iY \quad (1.3)$$

şeklinde ifade edilmektedir. Fonksiyondaki (I) toplam yatırımı, (I_0) otonom yatırımı, (i) marjinal yatırım eğilimini, (Y) ise milli geliri ifade etmektedir. Fonksiyondan anlaşılacağı üzere; Keynesyen yatırım teorisine göre, otonom yatırım ile uyarılmış yatırımın toplamı, toplam yatırımı ifade etmektedir.

1.3.3.4. Özel Yatırımlar - Kamu Yatırımları

Kamu yatırımları, ekonomideki verimliliğin kapasitesini arttırmak amacıyla devlet sermayesi ile yapılan yatırımları ifade etmektedir (Kip, 2003). Özel yatırımlar

ise, bireylerin, firmaların, grupların kar amaçlı ve sermaye stoklarına net ilaveler için yaptıkları yatırım harcaması olarak tanımlanmaktadır (Yılmaz, 2012: 8).

Kamu yatırımları, kamu sermayesinin kapsaşı olduğu ulaşı, haberleşme altyapısı, su ve kanalizasyon gibi fiziki altyapı yatırımlarının yanında sağlık, eğitim ve çevre düzenlemesi gibi alanlarda yapılan yatırımları kapsamaktadır. Devlet eliyle gerçekleştirilen bu yatırımların en önemli özelliği bireysel karlılığı değil, sosyal karlılığı amaçlıyor olmasıdır. Geri kalmış ülke ve bölgeler kalkınmak için başta kamu yatırımlarını ön planda tutmuş ancak neoklasik iktisadın etkisiyle doğrudan verimli etkinlikler olarak da adlandırılan özel yatırımlar kamu yatırımlarının yerini almış, tüm gelişmiş ve GOÜ ekonomilerinde önemli bir kaynak olmuştur.

Özel yatırımlar milli geliri ve faizi dikkate alarak yatırımın karlılığına ölçmektedir. Yatırımın karlı olmadığı durumlarda bireyler ve gruplar yatırım kararından vazgeçmektedir.

Özel yatırımlar, ülkelerin büyüme süreçlerinde önemli rol oynamaktadır. Tüketim harcamalarıyla kıyaslandığında, toplam talebin küçük bir bölümünü kapsamasına rağmen bu yatırımlar özellikle fiziki sermaye oluşumunda belirleyici olmaktadır. Bu nedenle ekonominin büyümesi ve üretim kapasitesinin genişlemesi konusunda büyük öneme sahiptir (Altunç ve Şentürk, 2010: 532).

1.3.4. Doğrudan Yabancı Yatırımlar

DYY, ülkeler arasında sermaye transferinin bir piyasa işlemi olmadan bir ülkeden diğerine aktarılması şeklinde yapılmaktadır.

Küreselleşme, liberalizasyon ve finansal liberalizasyon zinciri ile birlikte gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin yatırım rakamlarında artış meydana gelmiştir. Ancak bu konuda yapılan birçok araştırma sonucu, ülkelere giden DYY kapasitesi finansın gelişmişliğine ve eğitim seviyesi gibi yerel özelliklere bağlı olduğu anlaşılmıştır. Bu nedenle DYY artışı her ülkede eşit değildir (Karaçor, Yılmaz ve Topallı, 2009: 565). 1970-1990'lı yıllarda, DYY sadece GÜ arasında faaliyet göstermiştir. Ancak finansal liberalizasyonun benimsendiği 1990'lı yıllarda GOÜ'nün

kapıları da yabancı sermayeye açılmış ve bu ülkeler yabancı yatırımı çekmek için çeşitli teşviklere başvurmuşlardır.

DYY 1990'lı yıllarda satın alma ve birleşmelere nazaran özelleştirmedeki artış ile daha etkili olmuştur. DYY'nin gittiği ülkede arz yönünden yurtiçi ekonomik koşullara bağlı olarak elde edilen kazancın ve kredilerden elde edilen yatırılabılır fonların mevcudiyetinden etkilenmektedir. Talep yönünden ise, piyasalardaki zayıflık engel teşkil ediyor olsa da deniz aşırı ülkelerdeki ÇUŞ'a daha fazla yatırım yapılması konusunda yol göstermektedir (Ertekin, 2008: 26).

DYY'nin ülkelerde aradıkları özellikler doğrultusunda gelişmekte olan ülkeler çeşitli teşviklere başvurmaktadır. Uygulanan teşvikler ülkelerin ekonomik ve sosyal gelişmişlik seviyesine göre değişim göstermektedir. Ancak yinede tüm ülkeler birbirine benzer teşviklere başvurmaktadır. Bunlardan bazıları; maliyeti azaltan teşvikler, geliri artırıcı teşvikler, maliyet riskini azaltan teşvikler ve yatırımın finansmanını kolaylaştıran teşviklerdir (Ertekin, 2008: 294).

Tablo 3. İçeriye Doğru Doğrudan Yabancı Yatırım Akımları (\$)

Yıllar	1980	1990	2000	2008	2009	2012
Gelişen Ekonomiler	7,469	34,762	264,543	668,439	530,289	702,826
Gelişmiş Ekonomiler	46,576	172,525	1,141,588	1,026,531	613,436	560,718

Kaynak: UNCTAD, <http://unctadstat.unctad.org>

Tablo 3'te yıllar itibari ile verilen içeriye doğru DYY rakamlarına göre küreselleşmenin üçüncü dalgası ekonomileri, DYY'yi ülkeye çekme politikalarına yönlendirmiştir. Bu politikalar ile birlikte 1980 sonrası dönemde gelişen ekonomilere yönelen DYY'de artış görülmüş olsa da gelişmiş ekonomilere yönelen DYY miktarı, her dönem gelişen ekonomilere göre daha yüksek belirlenmiştir. Gelişmiş ekonomilerde 2007 krizinin yansıması olarak 2009 yılında gerçekleşen düşüşün etkisi, sonraki yıllarda yerini artışa bırakmış ve DYY miktarı eski seviyesine ulaşmıştır.

Tablo 4. Dışarıya Doğru Doğrudan Yabancı Sermaye Akımları (\$)

Yıllar	1980	1990	2000	2008	2009	2012
Gelişen Ekonomiler	71,720	144,664	905,229	2,613,175	2,980,331	4,459,356
Gelişmiş Ekonomiler	477,203	1,946,272	7,099,240	13,668,393	16,201,938	18,672,623

Kaynak: UNCTAD, <http://unctadstat.unctad.org>

Tablo 4’te ise 1980 ve sonrası dönemde gelişen ve gelişmiş ekonomilerde dışarıya doğru gerçekleşen DYY miktarları verilmiştir. Veriler doğrultusunda gelişen ekonomilerin dışarıya doğru DYY miktarında ciddi artış yaşandığını söylememiz mümkündür. Gelişmiş ekonomilerde de bu dönemde geçmiş yıllara göre nisbi olarak ciddi ve ani artışlar görülmüştür. İki tablo kıyaslandığında; liberal politikaların etkin olduğu 1980 ve sonrası dönemde gelişmiş ekonomilerin içeriye doğru DYY miktarlarında yaşanan artışla birlikte büyük değişim görülmezken, dışarıya doğru DYY rakamlarında ciddi artışlar olduğu görülmektedir. Gelişen ekonomilerde ise içeriye doğru DYY miktarında gerçekleşen değişim sürekli artış şeklinde olsa da tabloda verilen yıllar itibariyle dışarıya doğru gerçekleşen DYY rakamlarına göre daha düşük seviyelerde gerçekleşmiştir.

1.3.5. Yatırım İle İlgili İktisat Teorileri

1.3.5.1. Klasik Teoride Yatırım

Liberal politikalar üzerine kurulan klasik teori, 1776 yılında Adam Smith’in “Milletlerin Zenginliği” isimli eserinde yer alan teoriler ile modern iktisat teorisine bağlı olarak geliştirilmiştir. Say yasası ile her arzın kendi talebini yarattığını savunan arz yanlı bir teoridir (Bocutoğlu, 2012: 1). Buna ek olarak teoride, devletin ekonomi içindeki etkinliği önemli ölçüde tasfiye edilmiştir. Bireysel çıkarların önemli olduğunu savunmuş ve bunu homo economicus (ekonomik insan) kavramı ile açıklamışlardır.

Klasikler tüm ekonomik göstergeler ile ilgili farklı teoriler üretmişlerdir. Bu ekonomik göstergelerden biri olan yatırım konusunu faiz teorisi ile açıklamışlardır. Teoriye göre, yatırımlar reel faiz oranının azalan bir fonksiyonudur. Bu nedenle reel faiz oranı artarsa yatırımlar azalır veya tersi olur. Firmaların yatırım yapması için sermayenin marjinal getirisinin diğer bir deyişle kar oranının sermayenin maliyetinden

yüksek olması gerekir. Çünkü bu şekilde ortaya çıkan kar firmaları yatırım yapmaya teşvik eder. Buna karşılık reel faiz oranı yüksek olduğunda ödünç alınan fonların maliyeti artar, bunun sonucunda yatırıma teşvik eden kar güdüsü ortadan kalkar ve firmalar yatırım kararından vazgeçerler. Bu nedenle klasik teori yatırım harcamalarının reel faiz oranının azalan bir fonksiyonu olduğu görüşü savunulmuştur (Bocutoğlu, 2012: 21).

Buna ek olarak klasikler, maliye politikasında küçük denk bütçeden yana olmuşlardır. Çünkü bütçe fazlası yaratma çabası özel tasarrufların daraltılmasını gerekli görmektedir. Bu da yatırım hacmini daraltacağından ekonomiyi olumsuz yönde etkileyeceği savunulmuştur (Güngör, 2005).

Klasikler, yatırım göstergesinin ekonomideki anlamını tasarruf ve reel faiz oranları çerçevesinde değerlendirmiş ve bu iki değişkeni olumsuz etkileyebilecek her durumun ortadan kaldırılması gerektiğini söylemişlerdir.

1.3.5.2. Keynesyen Teoride Yatırım

1929 Büyük Bunalımı sonucu ortaya çıkan Keynesyen teorisinin sahibi John Maynard Keynes'tir. Kısaca ülke ekonomisinde devlet müdahalesini öngörmüş, arzın talebi değil, talebin arzı yarattığını savunarak klasik iktisadın eleştirisi şeklinde ortaya çıkmıştır.

Keynesyen iktisada göre, efektif talebin üç fonksiyonu; tüketim fonksiyonu, yatırım fonksiyonu ve tasarruf fonksiyonudur. Tüketim fonksiyonu bireylerin harcama eğilimini göstermektedir. Tüketim gelire bağlı olarak değişmektedir. Yani tüketim gelirin bir fonksiyonudur. Tüketimin artması gelirin artmasını gerektirir buna bağlı olarak geliri yatırım harcamaları arttırır. Yatırım fonksiyonu genel teoride milli gelirden bağımsız olarak gerçekleşen otonom yatırımlar ile milli gelire bağlı uyarılmış yatırımlardan oluşmaktadır. Yatırımcıların sermaye alımını belirleyen unsurlar, sermayenin ikame maliyeti, beklenen hasılat ve piyasa faiz haddidir. Bunlar sermayenin marjinal etkinliğini belirlemektedir (Bayraktar, 2012: 249). Sermayenin marjinal etkinliği; sabit sermaye malının ömrü boyunca getirmesi beklenen hasılatın bugünkü değerini, söz konusu sermaye malının arz fiyatına eşitleyen iskonto oranı olarak tanımlanmaktadır. İskonto haddi, piyasa faiz haddinden yüksek ise yatırımcı yatırım

yapar küçük çıkar ise yapmaz. Yatırım arttıkça iskonto haddi düşer, faiz haddine eşitlenir ve zamanla yatırım isteği düşer. Bu nedenle sermayenin marjinal etkinliği yatırımın azalan bir fonksiyonu olarak ifade edilir (Emiroğlu, Danişoğlu ve Berberoğlu, 2006). (i) cari faiz oranı, (r) iskonto oranı ile ifade edildiğinde; $(r) > (i)$ olduğu sürece yatırım yapma kararı alınmaktadır.

Keynes “Genel Teori”de yatırım konusu üzerinde yoğunlaşmış, uzun dönem ile beklentiler arasında ilişki kurmuştur. Yatırım kararını belirleyen etmenlerin sermayenin maliyeti ile yatırımdan elde edilecek hâsılat olduğunu savunmuştur (Yavuz ve Tokucu, 2006: 149). Belirsizliğin yoğun olduğu bu durumda matematiksel verilerin elde edilmesinin imkansızlığını savunmuş, içgüdü ile yatırım yapıldığı söylemiştir.

1.3.5.3. Monetarist (Paracı) Teoride Yatırım

1930’lu yıllarda Büyük Buhran’a çözüm olarak geliştirilen Keynesyen teoriye karşı ilk eleştiri monetaristlerden (Chicago okulu) gelmiştir. Özellikle 1950 ve 1960’larda artan eleştiriler, keynesyen teorilerin 1970’lerde yaşanan petrol krizi ile ortaya çıkan stagflasyona çözüm üretememesiyle birlikte şiddetini arttırmıştır (Yay, 2001: 2).

Monetarist teori, yapılan eleştirilerin ışığında yatırım fonksiyonunu faiz oranının azalan bir fonksiyonu olarak belirlemiştir. Yatırım iki şekilde gerçekleşmektedir. Devletin gerçekleştirdiği otonom yatırımlar ve faize bağlı olarak gerçekleşen yatırımlardır. Ancak monetarist teoride iki yatırım kolunun da büyük önemi vardır. Devlet yaptığı yatırımlar için kişi ve firmaların ödünç verilebilir fonlarından faydalanacak, bu durum talebi arttırdığından faiz oranını da arttıracaktır. Faiz oranının artması ile kişi ve firmalar yatırım kararından cayacaktır. Bu durum yatırım rakamlarında değişiklik yaratmasa da iki yatırım kolu arasındaki dağılımı değiştirecektir. Monetarist teori bu çıkarımı doğrultusunda, kamu harcamalarının para arzının açık piyasa işlemleri ile arttırılarak finanse edilmesi gerektiğini söylemişlerdir. Çünkü para arzının artması, faiz oranlarının düşük olmasını sağlayacak ve özel yatırımcı yatırım kararını hayata geçirecektir (Yılmaz, 2012: 102).

Monetarist teori, kamu harcamalarının özel yatırıma olan negatif etkisini ortadan kaldırmak için para arzının arttırılması yolu ile gerçekleştirilmesi gerektiğini

söylemiştir. Eğer kamu harcamaları bu yolla finanse edilirse, yatırım miktarı aynı kalıp, kamu ile özel sektör arasında yer değiştirmek yerine artış gösterecektir.

II. BÖLÜM

TÜRKİYE'DE FİNANSAL LİBERALİZASYON VE YATIRIM

2.1.GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELER VE KÜRESELLEŞME

1980'li yıllarla birlikte ABD, İngiltere ve Almanya'da işbaşına gelen hükümetlerin aldıkları kararlar doğrultusunda tüm dünya, küreselleşmenin yaygınlaşmasının da etkisiyle neoliberal iktisadi akımın etkisi altına girmiştir. Bu süreçte, bu ülkelere IMF, DB gibi uluslararası kuruluşlar da destek vermiş ve küreselleşmenin eşlik ettiği finansal liberalizasyon eğilimleri dünya gündemine taşınmıştır. (Gedikli, 2010: 173).

Bu dönemde GÜ'den GOÜ'ye sermaye, teknoloji hizmet ve teknoloji yoğun mal akımı, GOÜ'den GÜ'ye ise hammadde ve çeşitli ara ve mamul mal akımları yapılmaya başlanmıştır. Ülkeler arasında gerçekleşen bu akımları düzenlemek adına 21. yüzyılda GÜ tarafından G-20 (Group of 20/ 20 Grubu)² oluşturulmuş ve hukuksal, kurumsal kriterler belirlenmiştir. Amaç, sözü edilen akımlar vasıtasıyla serbestleşmeyi arttırmak, piyasaları düzenleyen uluslararası kriterleri uygulamaktır (Candemir ve Güngör, 2003: 23).

Özellikle kar marjı yüksek olan hizmetler sektöründe GÜ'den GOÜ'ye doğru gerçekleşen DYY akımlarında artış görülmeye başlanmıştır. DYY'nin GOÜ'de 1987'de 10 Milyar Dolar'dan, 1993'de 56.3 Milyar Dolar'a, 1995'te ise 93.3 Milyar Dolar'a çıktığı bilinmektedir. En büyük tutar 53.5 Milyar Dolarla Uzakdoğu'da gerçekleşmiş, Çin başta olmak üzere, Latin Amerika, Meksika ve Arjantin ülkeleri sırasıyla Çin 'i takip eden ülkeler olmuştur (Kaya, 1999: 406).

Küreselleşme ile uluslararası ekonomik serbestliğin sağlanması dünya ekonomisi üretimine de önemli katkı sağlamıştır. Serbestleşme ile üretimde sağlanan artışta esas rol ÇUŞ' a aittir. Bir şirketin ÇUŞ sayılabilmesi için; dünya çapında pazarlarda var olması, bir ya da daha fazla işletmenin işlevsel alanları dünya çapında operasyonel hale

² G 20: Maliye Bakanı ve Merkez Bankası Başkanı Grubu, dünyanın en büyük ekonomileri arasında yer alan 19 ülkeden ve Avrupa Birliği Komisyonu'ndan oluşmaktadır. G 20'de ABD, İngiltere, Japonya, Almanya, Fransa, İtalya, Rusya, Avustralya, Brezilya, Arjantin, Hindistan, Çin, Endonezya, Meksika, Suudi Arabistan, Güney Afrika, Güney Kore, Türkiye Avrupa Birliği komisyonu bulunmaktadır.

getirmesi ve dünya çapındaki çalışmalarını birleştirmesi gerekir (Gençler ve Oğuzhan, 2003: 47). Bu koşulları sağlayarak oluşan ÇUŞ, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde üretim faaliyetinde bulunmaktadır. ÇUŞ, başlangıçta düşük ücret ve hammaddeden yararlanmak için GOÜ’de yatırım yapmaya yönelmiştir. Ancak daha sonra hem en az stokla yüksek teknolojiyi birleştirerek nitelikli işgücü sayesinde daha kazançlı yatırım yapılabileceğinin anlaşılması hem de ÇUŞ’un ekonomik istikrar, güven ortamı gibi belli başlı beklentilerini karşılayan ülkelerin, GÜ olmasından dolayı yönlerini GÜ’ye çevirmişlerdir (Karabıçak, 2002: 125).

Bunun yanında neoliberal politikaların uygulandığı 1980 sonrasında 1970’lerde ortaya çıkan petrol krizinin etkileri henüz ortadan kalkmamıştır. GÜ petrol krizinin etkisiyle Avrupa bankalarında biriken Petro-Dolar/Euro-Dolar denilen fonları, değerlendirmek için kendilerine pazar ararken, GOÜ’ye yönelerek uluslararası bir borç piyasası yaratmışlar ve böylece sermayenin küreselleşmesinin önünü açmışlardır. 1970’li yılların sonu ve 1980’li yılların başlarında GOÜ’nün birbiri ardına borç ödeyemez duruma gelmeleri ve uluslararası bankaların zor duruma düşmeleri, bu kaynaktan GOÜ’ye aktarılan fonları iyice azaltmıştır. Bu sürecin sonunda ortaya çıkan uluslararası borç krizi, uluslararası kuruluşlar güdümünde neoliberal politikaların GOÜ’de yaygınlaşmasına ve küreselleşme sürecinin ivmelenmesini beraberinde getirmiştir (Gedikli, 2010: 173).

Küreselleşmenin beraberinde entegrasyon süreci ile ülkelerin birbirine olan ihtiyaçlarının karşılanmasına paralel olarak eşitsizliğin ortadan kaldırılacağı savunulmuştur. Ancak durumun tersini savunan yani var olan eşitsizliğin küreselleşme ile daha fazla artacağını, GÜ’nün GOÜ’ye göre dünya üretiminden aldıkları payın daha fazla olacağını savunanlar da bulunmaktadır. Sürecin GOÜ’ye katkısı mal ve hizmet açısından değil teknoloji, bilgi ve yönetim becerileri açısından sağladığı yararlarla sınırlı kalacağını söylemişlerdir (Birdsall, 1999: 1). Küreselleşmenin ve finansal liberalizasyonun bu kadar kısa sürede birçok ülke tarafından kabul görmesi, yaygınlaşması ve başarıya ulaşmış olması sadece liberal politikaların başarısına bağlanamamaktadır. 1970 krizinin ülke ekonomilerinde yaratmış olduğu olumsuz durumların çözülmesi gereği de gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin entegrasyonunu mecbur kılmıştır.

Tablo 5. Yıllık Reel GSYİH (Milyon \$)

	1970	1980	1990	2000	2010	2012
Dünya	14,424,568	22,414,911	30,576,627	40,303,416	52,057,752	54,779,014
Gelişmekte Olan Ülkeler	2,141,022	3,766,455	5 291 393	8,457,203	14,847,977	16,435,473
Gelişmiş Ülkeler	12,741,767	17,773,06	23 982 782	31,043,325	35,887,757	36,918,727

Kaynak: UNCTAD, <http://unctadstat.unctad.org/>

Tablo 5'e göre dünya GSYİH rakamları 1980'de, bir önceki on yıla göre artış göstermiş ve bu artış ilerleyen yıllarda da etkisini sürdürmüştür. GÜ ile GOÜ'nün GSYİH rakamları karşılaştırıldığında serbestleşmenin iki grup üzerindeki etkisinin bir hayli farklı olduğu görülmektedir. 1980 öncesine göre iki grupta da 1980'de ve sonrasında ciddi artış görülmüştür. Ancak GÜ'nün GSYİH'si her dönem GOÜ'ye göre daha fazla olmuştur. Yani 1980'den mali küreselleşmenin de önemli ölçüde gerçekleştiği 1990 yılına kadar ve sonrası dönemde küreselleşme, GOÜ'yü beklenen şekilde etkilememiştir. Her ne kadar küreselleşme tüm ülkeler için ideal kabul edilse de dünya GSYİH'si içindeki payın büyük oranı her dönem GÜ tarafından gerçekleştirilmiştir.

2.1.1. Türkiye'de Küreselleşme Süreci

Küreselleşme, ülkeleri özellikle kültürel, ekonomik ve siyasi açılardan etkisi altına almıştır. Ancak Türkiye birçok ülkeye göre süreçten daha fazla etkilenmiştir. Bu durumun asıl nedeninin Türkiye'nin jeo-stratejik konumu olduğunu söylemek mümkündür (Bayar, 2008: 32).

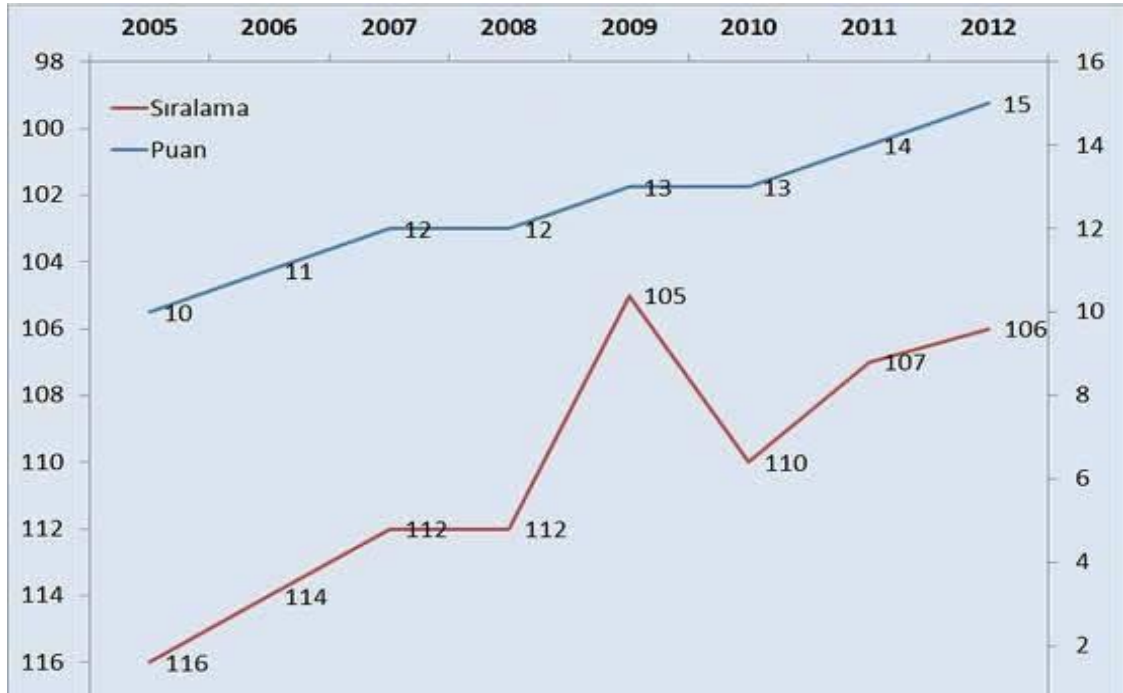
Küreselleşme, Türkiye'de diğer birçok ülkeye göre daha etkin olmasının yanında özellikle ekonomik alanda meydana gelen değişimler ve alınan kararlar hem kültürel olarak zevk ve tercihlerde gerçekleşen değişimlerin önünü açmış hem de uygulanan siyasi sistemin değişmesinin kaynağı olmuştur. Bu durum küreselleşmenin daha hızlı yayılması için bir avantaj olarak değerlendirilebilmektedir.

Türkiye'nin her alanda küreselleşmenin etkisi altında kalmasının ilk adımı 24 Ocak 1980'de alınan yapısal dönüşüm kararları ile atılmıştır. 1980'li yıllarda ihracata yönelik kalkınma modeli uygulanmaya başlanmış ve 1990'lı yılların başına kadar yoğun bir dışa açılma süreci yaşanmıştır.

24 Ocak Kararları ile birlikte uygulanmaya başlanan küreselleşme, özelleştirme ve devletin ekonomiye müdahalesini büyük oranda azaltma çabalarıyla ortaya çıkmıştır (İçli, 2002: 250). Bu yüzden Türkiye, 24 Ocak Kararları ile piyasa ekonomisinin önünü açmayı hedeflemiştir.

Küreselleşme ile piyasa ekonomisinin benimsenmesi ve ekonomi üzerindeki birçok engelin kaldırılmış olması ülkeyi tek başına başarıya götürmeye yetmemektedir. Türkiye'nin küresel sistem içinde başarılı olması için süreçten etkilenmesinin ve bu yönde kararlar almasının yanında, sürece katkı sağlaması gerekmektedir.

Şekil 3. Küreselleşme Endeksinde Türkiye

Kaynak: The Wall Street Journal, <http://www.wsj.com.tr/>

Şekil 3'te Türkiye'nin son zamanlarına ait küreselleşme endeksi görülmektedir. Yıllar itibari ile yapılan puanlama ve sıralamanın seyrine baktığımızda, birçok ülkeye

göre dha düşük bir değere işaret etmektedir. Şekil 3'te görülen endeksler 139 ülkede hesaplanmış ve Türkiye bu ülkeler arasında 106. sırada yer almıştır.

2.1.2. Türkiye’de Küreselleşmenin Boyutları

2.1.2.1. Türkiye’de Küreselleşmenin Kültürel Boyutu

Türkiye’de Küreselleşme; batının değer ve yaşam biçimlerinin hakim olduğu tek bir dünya yaratarak, dünya ölçeğinde kültürel örnekliği niteleyen bir süreç olması nedeniyle olumsuz değerlendirilmektedir (Balay, 2004: 64).

Toplumun dini, milli ve toplumsal değerlerini yitirme korkusu, kültürel zenginliğin önemini ortaya koymaktadır. Türk toplumunda da birçok ülkede olduğu gibi küreselleşme sonucunda milli kültürel zenginliğin yitirilme endişesi mevcuttur. Ancak toplumun küreselleşme karşısında sergilemiş olduğu bu olumsuz duruş, ulusal kültürün sistemin dışında kalması konusunda yeterli olamamıştır. Küreselleşme sürecinde birçok ülkede üretim yapan ÇUŞ’un etkisiyle batı kültürü Türk toplumunu etkilemiş ve giyim, beslenme gibi hayatın birçok alanında farklı kültürlerin etkileri görülmüştür.

2.1.2.2. Türkiye’de Küreselleşmenin Siyasi Boyutu

1980 sonrası Türkiye’de yaşanan siyasi değişiklikler daha çok ekonomi politikaları doğrultusunda olmuştur. Liberal politikaların benimsenmesi ile 1980-1984 arası dönemde yaşanan askeri rejimin sendikal faaliyetleri askıya alması bunlardan bir tanesidir. 1982 Anayasası ile sendikalılar tüm sendikal haklarından mahrum bırakılmış hak ve özgürlüklerine el konuşmuştur (Güçlü ve Bilen, 1995: 165). Bu anayasa ile işçilerin sendikal haklarını elinden almıştır fakat topluma tanınan sosyal güvenlik haklarında bir değişiklik yapılmamıştır. Bu durum ekonomik alanda küreselleşmenin getirisi olan liberal politikaların uygulanması ile özel sektörde girişimcinin karına yönelik alınmış bir karardır.

Küreselleşmenin siyasal boyutunun Türkiye’ye yansımalarına genel bir çerçeveden bakıldığında; demokratikleşme, hukukun üstünlüğü, insan hakları gibi kavramların işleyişinde evrensel değerler çerçevesinde yaklaşım izlendiği görülmektedir. Ayrıca terörle mücadele, silahsızlanma, yasa dışı göç, yolsuzluk, insan ticareti gibi konularda Türkiye’nin sadece ulusal politikalarla çözüm arayışının yeterli

olamadığı mevcut konulara uluslararası politikalar altında bölgesel ve uluslararası işbirlikleri çerçevesinde çözüm getirilmesi önem kazanmıştır (Kıvılcım, 2013: 228).

Küreselleşme ile birlikte iktisadi alanda yaşanan gelir dağılımındaki değişiklik emeğin aleyhine gerçekleşmiştir. Özel sektörün ön plana çıkması ve teşvik politikalarının uygulanması, emeğe ödenen ücretlerde görülen azalmayı beraberinde getirmiştir. Bunun gerçekleştirilebilmesi için ilk hedef sendikaların etkinliğini azaltmak olmuştur. Bu durum iktisadi artığın büyük oranda sermayeye kalması anlamına gelmektedir. Diğer bir deyişle, özel sektörü teşvik politikasının bir parçası olarak yorumlanabilmektedir.

2.1.2.3. Türkiye’de Küreselleşmenin Ekonomik Boyutu

Türkiye’de ekonominin küreselleşmesi olgusu, 1980 yılından sonraki dönem dikkate alınarak değerlendirilmektedir. Çünkü Türkiye’de ekonomik küreselleşme adına alınan en önemli kararlar bu döneme aittir.

1980 sonrası tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de devletin ekonomi üzerindeki etkinliği azaltılmıştır. Böylece bu dönemde ekonomiyi ve toplumu belli bir plan dahilinde geliştirmenin yerini, sorunların çözümünü piyasanın serbestçe işlemede gören neo-liberal perspektif almıştır. Devletin ekonomideki rolünün önemli ölçüde tasfiye edilmiş olmasının etkileri bu kadarla kalmamış, döviz ve mal piyasalarının serbestleşmesinin yanında özelleştirme ve devletin tarıma sunduğu desteklerin kaldırılması gibi önlemler IMF’nin yapısal uyum programlarına dönüşmüştür (Ener ve Demircan, 2006: 212). Bu yüzden Türkiye ekonomisinde yaşanan bu dönüşüm, gelişmeden ziyade yapısal uyum olarak değerlendirilmiştir.

Yapısal uyum programı ile ortaya çıkan dönüşüm 1980-83 ile başlamış, 1989-90’da da tamamlanmıştır. 1980’de ilk adımları atılan yapısal dönüşüm planının bir başka etkisi, yurt içi talebe dönük ve dış ticarete koruma rantları ile beslenen ulusal sanayinin öngördüğü iktisadi artığın yön değiştirmesine neden olması ve devletin minimum düzeyde rol aldığı bir düzenle birlikte dolaylı biçimde transfer ve kaynak aktarımı mekanizmasının devreye sokulduğu yeni bir büyüme birikim modeli oluşturması konusunda olmuştur (Yeldan, 2012: 25).

1980 yılının özellikle ikinci yarısında hız kazanan serbestleşme hareketleri sonucu 1989'da sermaye hareketlerine konulan engellerin kaldırılması ile ulusal paranın yabancı paralar karşısında tam konvertibil kılınması sağlanmıştır. Bu dönemde ulusal ekonomi zamanla finans kapitalin spekülâtif akışına itilmiş ve kısa vadeli yabancı sermayeye bağımlı bir ekonomik yapı oluşturulmuştur (Köse ve Yeldan, 1998: 46).

Ekonomide yaşanan dönüşüm sonrası oluşan beklentiler ile gerçekte yaşananlar arasında bir uyumsuzluk durumu ortaya çıkmıştır. Sermaye hareketlerinin büyük ölçüde serbestleşmesi sürecinden beklenen DYY miktarında artış görülmesi iken, uygulanan dönüşüm politikaları ülke ekonomisini sıcak paraya bağımlı hale getirmiş ve ekonominin kurtuluşu ve dinamizmi geçici çözümlere bağlanmıştır.

2.2.TÜRKİYE'DE LİBERAL DÖNEMLER

Türkiye ekonomisinin en iyi ve en kötü yıllarını oluşturan 1970'li yılların sonunda içine düştüğü büyük borç, ödemeler bilançosu açığı, yüksek enflasyon ve negatif büyüme durumundan kurtarılması savıyla hazırlanan 24 Ocak Kararları diğer adı ile iktisadi istikrar paketi, sadece istikrar sağlamakla kalmamış, dışa açık ihracata yönelik kalkınma modelini benimseyen ve piyasa yönelimli iktisat politikalarını ön plana çıkaran bir yapısal değişim programı ile birlikte günümüze kadar uzanan liberalizasyon dönemini başlatmıştır (Ertaş ve Yait, 1995: 15).

Türkiye'de liberalizasyon, alınan kararlar ile beraber 1980 sonrası dönemde etkili olmuştur. 24 Ocak Kararları ile kabul edilen ve uygulanan liberal politikalar, ulusal ekonomik sorunların çözümünden ziyade dünya ile bütünleşme konusunda da büyük önem teşkil etmektedir. Dünya ile bütünleşme diğer adıyla entegrasyonun sağlanması konusunda Türkiye kapılarını yabancı sermayeye açmış ve liberal politikalar gereği ekonomik faaliyetler üzerindeki müdahaleleri büyük oranda kaldırmıştır.

Liberal politikaların etkinliği üzerinde fikir sahibi olabilmek için Türkiye'nin ekonomi tarihine kısaca değinmek gerekir. Bu yüzden 24 Ocak Kararlarına değinmeden önce 1960-1980 arası devlet müdahalesinin yoğun olduğu ve ithal ikameci sanayileşme politikasının benimsendiği dönemin değerlendirilmesi büyük önem taşımaktadır.

2.2.1. 1950-1960 Arası Türkiye Ekonomisi

1923'te Mustafa Kemal Atatürk tarafından kurulan Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı Devleti'nden kalan hastalıklı ekonomiyi toparlamak adına hem devletin hem de özel sektörün önemli yer tuttuğu karma ekonomi politikaları izlemiştir. Bu dönemin ekonomi politikası liberalizasyon üzerine kurulmuş olsa da tam bir esneklikten söz etmek mümkün değildir (Apaydın, 2013: 57). 1923'te uygulanan karma politikalar 1929'da yaşanan Büyük Buhran'ın etkisi ile yerini korumacı politikalara bırakmıştır.

Krizin etkileri tam olarak ortadan kalkmamışken 1939'da ortaya çıkan İkinci Dünya Savaşı nedeniyle korumacı politikalar 1946'ya kadar etkinliğini sürdürmüştür. 1946'da ise müdahaleci politikalar terk edilmiş, tekrar liberal politikalara dönülmüştür. 1950'li yıllarda ekonomi özellikle de üretim üzerindeki devlet müdahalesi zararlı ve bürokratik bir engel olarak görülmüştür. Devletin etkinliğini azaltmaya yönelik olarak 1951 yılında yeni KİT (Kamu İktisadi Teşebbüsleri)'lere girişilmemesi, daha önce çeşitli gerekçelerle kurulan bu işletmelerin belirli bir plan dahilinde özel teşebbüse devredilmesine karar verilmiştir. Ancak yapılan çalışmalar sonuç vermemiş, KİT'lerin özel teşebbüse dönüştürülmesi yerine yeni tesisler yapma yoluna gidilmiştir. Bu dönemde liberal politikalar doğrultusunda yabancı sermayeye yönelik de birçok düzenleme yapılmıştır. Yabancı teşebbüsün sermaye ve tekniğinden faydalanmak için gerekli şartlar oluşturulmaya çalışılmıştır. Bunun için 18 Ocak 1954 yılında 6224 sayılı "Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu" kabul edilmiştir. Bu kanunla 1954 sonrası ülkeye yabancı sermaye girişi hızlanmıştır. Çünkü kanunda yerli teşebbüse tanınan tüm hak ve muafiyetler yabancı sermayeye de tanınmıştır (Şener, 2005: 142).

Özetle; 1950-1960 arasını kapsayan bu dönemde müdahaleci devlet anlayışından piyasa ekonomisine geçilmesiyle, özel ve kamu girişimciliği arasında bir denge kurmak yerine özel girişime öncelik veren politikalar uygulanmak istenmiştir. Ancak bu dönemde, beklendiği gibi kamu müdahalesinde bir azalma olmamış, devletin ekonomi içerisindeki payı azaltılamamış aksine var olan KİT'lere yenisi eklenmiştir (Takım, 2012: 165-166). 1950-1960 arası uygulanan liberal politikalarda başarı sağlanamaması sonucu 1960'da ithal ikameci kalkınma modeli gündeme gelmiş ve liberal politikalar terk edilmiştir.

2.2.2. 1980 ve Sonrası Türkiye Ekonomisi

Türkiye’de 24 Ocak Kararları’nın alındığı 1980 yılı sonrası için temel amaç, McKinnon-Shaw hipotezinin de öngördüğü gibi finansal piyasalara derinlik kazandırmak amacıyla tasarruf-yatırım davranışlarını etkilemek ve bu yolla büyüme temposuna hız kazandırmaktır (Oktayer, 2009: 84).

Finansal liberalizasyon, Türkiye’de 1980 sonrası dönemde aşamalı olarak gerçekleştirilmiştir. Bu aşamalar iç finansal liberalizasyon ve dış finansal liberalizasyon şeklinde gerçekleşmiştir. 1980-1988 arası ekonomiyi giderek serbestleştirmeye dayanan politikalar istikrarlı biçimde değil, deneme yanılma yolu ile uygulanmıştır. Bazen serbestleşmenin en üst noktasındaki bir politika birden gündeme getirilmiş (1980 Temmuz’undan 1983 Temmuz’una kadar faiz haddi serbestliği gibi), şayet sonuç olumlu ise devam edilmiş, olumlu değilse terk edilmiş ve müdahale sistemine dönmüştür (Kazgan, 2009: 128). Finansal liberalizasyonun gerekleri olarak süreç içerisinde çoğu kez deneme yanılma yöntemi ile uygulanan bu politikaların üç yönlü etkisi bulunmaktadır. Bunlar, finansal piyasaların düzenlenmesi ve derinlik kazandırılarak genişletilmesi, mevduat faiz oranlarının belirlenmesinde serbestleşme, kambiyo ve sermaye hareketlerinde serbestleşmedir. Bu üç yönden ilk ikisi iç finansal liberalizasyon sonucusu ise dış finansal liberalizasyondur. Ancak iç finansal liberalizasyonun bazı öğeleri dış borçlanma ile ilgili olduğundan aslında birbirleriyle bağlantılıdır (Sönmez, 2003: 215). Bu bağlamda dış finansal liberalizasyonun, iç finansal liberalizasyonun sonuçlarına bağlı olarak gerçekleştiğini ve birbiriyle bağlantılı olduklarını söylememiz mümkündür. 1980 sonrası ekonomide liberal politikaların temel alınması ile birlikte finansal liberalizasyonun Türkiye ekonomisine olan etkisi 1980-1989, 1989-2001 ve 2001 sonrası olarak üç dönem halinde tahlil edilecektir.

Tablo 6. Finansal Sektör Politikasındaki Değişiklikler (1973-1996)

Ülke	Kredi Kontrolleri	Faiz Oranları	Piyasa Giriş Engelleri	Özelleştirme	Uluslararası Sermaye Akımları
Türkiye	1986-88 döneminde %15'e düşürülen kanuni karşılık oranları, 1995'te %25'e yükseltildi. Yönlendirilmiş krediler 1989'a kadar aşama aşama kaldırıldı.	Kredi ve mevduat faiz oranı 1980'de terk edildi. Ancak 1983'te mevduatlar üzerine yeniden tavan konuldu. 1988'de kontroller yeniden kaldırıldı.	Bazı kısıtlamalar olmakla birlikte 1980'den beri yabancı bankalara izin verilmektedir. Bankacılık aktivitelerinin kapsamı 1980'de genişletildi. 1987'de İnter Bank para piyasası kuruldu. İstanbul Borsası 1986'da yeniden işlevsel hale geldi.	Kamu mülkiyetindeki bankaların, bankacılık sisteminin toplam aktifleri içerisindeki payı 1980-90 boyunca yaklaşık %52 düzeyinde sabit kaldı.	Sermaye akımları 1989'da liberalize edildi.

Kaynak: Williamson ve Mahar, 2002: 42

2.2.2.1. 1980-1989 Arası Dönem

İç finansal liberalizasyon dönemi olarak da bilinen bu dönemde Türkiye, ekonomi politikasında önemli değişiklikler yapmış ve uygulamıştır. Uygulanan yeni politikalar ile ilk aşamada reel sektöre ve ticari serbestleşmeye yönelik değişiklikler yapılmış olsa da finansal serbestleşme yönünde de çeşitli adımların atıldığı görülmektedir.

1980 yılında ekonomide liberalleşmenin ilk adımı 24 Ocak Kararları ile atılmıştır. 24 Ocak Kararları, Türkiye'nin dünya pazarına eklemlendiğini gösteren önemli bir dönüm noktasıdır. Bu süreç ile ilgili iki görüş etkin olmaktadır. Bunlardan birincisi; Türkiye'nin kapılarını dünyaya açmış olması ve devrim niteliğinde bir entegre süreci yaşanması, ikincisi ise; Türkiye'yi yabancı sermayeye açan milli sanayi, ticaret ve tarımın geliştirilmesi düşüncesinden uzaklaştıran uyum politikaları olduğu görüşüdür (Öztürk, Nas ve İçöz, 2008: 16).

İki görüş çerçevesinde, 24 Ocak Kararları'na ilişkin olumlu ve olumsuz değerlendirmeler yapılmıştır. Bu değerlendirmeleri şekillendiren 24 Ocak Kararları'nın temel ilkeleri şu şekilde sıralanmaktadır:

1. Ekonominin yönetiminde karar bütünlüğü, tutarlılık ve uyum sağlanması için mikro düzeyde müdahaleler yerine, makro düzeyde tutarlı kararlar alınmalıdır.
2. İmalat sanayinde ve ihracatta özel sektörün potansiyelinden ve dinamizminden en üst düzeyde yararlanılmalıdır.
3. Enflasyonun kontrol altına alınması öncelikle sağlanmalıdır. Ekonominin yeniden sağlıklı biçimde büyümesi, enflasyon kontrol altına alındıktan sonra düşünülmelidir.
4. Enflasyonun kontrol altına alınabilmesi için para ve kredi politikaları titizlikle sürdürülmeli, kamu sektörünün finansman açığı zamanla tamamen ortadan kaldırılmalı ve Hazine'nin TCMB (Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası)'den borçlanması yakından izlenmelidir.
5. Yeni yatırımlara girişmeden önce mevcut atıl kapasitelerin tam olarak kullanılması sağlanmalıdır.
6. İhracatın hızla arttırılması için, diğer önlemlerin yanı sıra gerçekçi ve esnek bir döviz kuru izlenmelidir.
7. Tasarrufların arttırılması ve mali kurumlar aracılığıyla yönlendirilmesi için reel (gerçekçi) bir faiz politikası izlenmelidir.
8. İç ve dış finansman açığının kapatılması ve yatırımların istihdam arttırıcı şekilde yeniden hızlandırılması için özel yabancı sermayenin teşvik edilmesi gerekir (Parasız, 2003: 283-284).

Alınan bu kararların ardından ekonomide yapılan belli başlı değişiklikler aşağıda sıralanmıştır:

1. Türk Lirası dolara göre devalüe edilerek 1 Dolar = 1.47 TL'den, 1 Dolar = 70 TL olmuştur.
2. İhracatın özendirilmesi için TCMB tarafından İhracat Teşvik Fonu kurulmuştur. "İthalat Teminatlarının %50'lerinden, Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu'ndan aktarmalar yapılmıştır."

3. KİT açıklarının ortadan kaldırılması ve kamu kesimine yönelik açık finansman uygulamalarına son verilmesi amaçlanmıştır (Cura, 1998: 134).

24 Ocak 1980 ekonomik programı ekonomik büyümeyi dış kaynak sağlamanın bir türevi olarak görmektedir. Dolayısıyla da bu programda yabancı özel sermaye yatırımlarına önem verilmektedir. İlk olarak yabancı sermayeyi özendirmek amacıyla çıkarılan Yabancı Sermaye Çerçeve Kararnamesi ile yabancı sermaye önündeki bürokratik işlemlerin azaltılması amaçlanmıştır. Yabancı sermaye ile ilgili olarak önceleri çeşitli bakanlıklar ve DPT (Devlet Planlama Teşkilatı) tarafından yürütülen işlemler, Başbakanlık'a bağlı olan Yabancı Sermaye Dairesi'ne bırakılmıştır. Buna ek olarak Yabancı Sermaye Çerçeve Kararnamesi ile yabancı sermaye yatırımının sonucunda elde edilecek üretimin belirli bir oranının ihracat yapılması koşulu getirilmiştir (Savrul, Özekicioğlu ve Özel, 2013: 230). Bu kararname ile hem devletin ekonomi üzerindeki etkisi büyük ölçüde azalacak hem de ihracatta hedeflenen artış sağlanacaktır.

24 Ocak Kararları'nın ardından Türkiye'de finansal liberalizasyon sürecine yönelik ilk adım 1980 yılında vadeli mevduat ve kredi faizlerinin serbest bırakılması ile atılmıştır. Bu serbestlik sayesinde baskı sürecinde negatif olarak belirlenen faiz oranları pozitif olmuş ve faiz oranlarında büyük artış görülmüştür. Faiz oranlarının serbest bırakılması ile amaçlanan bankacılık sistemine ödünç verilebilir faiz fonlarının akmasının önünü açmaktır. Ancak Türkiye'de uygulanan bu politika bankalar ile bankerler arasında uyuşmazlığa ve rekabete neden olmuştur. Çünkü kısa vade ile para toplayıp uzun vadeli yatırımlara fon sağlayan bankerler zor durumda kalmıştır. Faiz serbestliğinin ortaya çıkardığı bir diğer durum ise bankaların aralarında faizleri yükseltmemek adına yaptıkları anlaşmadır. Başta bankalar tarafından uygulanan bu anlaşma belli bir zaman sonra ihlal edilmiş ve birçok banka çöküş yaşamıştır. 1983'te TCMB tarafından tekrar ele alınan bu durum ile faiz oranları başta TCMB kontrolünde büyük bankaların kararına bırakılmış, daha sonra 1985 yılında çıkarılan Bankalar Kanunu'nda mevduat ve kredi faizlerinin Bankalar Kurulu'nca belirlenmesine karar verilmiştir. (Berkman, 2011: 78).

Bu dönemde finansal liberalizasyon politikaları ile yapılan bir başka değişiklikte döviz kurları üzerinde yaşanmıştır. 1980 öncesi dönemde devlet tarafından belirlenen sabit döviz kuru uygulanmaktayken 1980'de esnek kur rejimine geçilmiştir. Sabit kur

rejimi ile Türk parasının değeri devlet tarafından ekonomik koşullara göre ayarlanmaktaydı. Ancak ayarlamalarda meydana gelen gecikme ve aksamalar nedeniyle Türk parası, yabancı paralar karşısında aşırı değerleniyordu. 1980 sonrası esnek kur rejimine geçiş yapılması ile birlikte Türk parasının değeri düşmüş ve kara borsayı engelleyen tek bir sistem uygulanmaya başlanmıştır. 1981’de ise TCMB tarafından günlük kur ayarlamalarına geçilmiştir. 7 Temmuz 1984’te 30 sayılı kararname ile döviz kuru rejimi önemli ölçüde liberalleştirilmiştir. Döviz kuru rejiminin liberalleştirilmesine yönelik düzenlemeler şu şekildedir:

1. Türk lirası cinsinden banknot, metal para ve diğer ödeme araçlarının ithal edilmesi üzerindeki kısıtlamalar kaldırılmış, ihracı ise Hükümet iznine tâbi tutulmuştur.
2. Türkiye’de ikamet edenlerin yabancı para birimi bulundurmaları, döviz hesabı açtırmaları ve dövizle ödeme yapmalarına izin verilmiştir.
3. Merkez Bankası, külçe altın ithal ve ihraç etmek üzere yetkilendirilmiştir. Diğer bankaların da yurtiçi pazarda külçe altın satmalarına izin verilmiştir.
4. Bankaların Türkiye’de ikamet edenlerden döviz mevduatı kabul etmelerine, yurt dışında döviz bulundurmalarına ve döviz cinsinden işlem yapmalarına izin verilmiştir.
5. Her türlü menkul kıymetin ithal ve ihracına izin verilmiştir. Türkiye’de döviz cinsinden ihraç edilen menkul kıymetlerin Türkiye dışında ikamet edenlere satışına izin verilmiştir.
6. Yabancıların döviz bozdurmaları ve tüm transferleri bir banka aracılığıyla yapmaları koşuluyla gayrimenkul almalarına ve aynı haklar elde etmelerine izin verilmiştir.
7. Yabancıların döviz cinsinden gerekli sermayeyi getirerek yatırım yapmalarına, ticari faaliyette bulunmalarına, hisse satın almalarına, ortaklık kurmalarına, şubeler, temsilcilikler ve acenteler açmalarına izin verilmiştir.
8. Bankaların Merkez Bankası tarafından açıklanan döviz kurunun etrafında oluşturulan dar bir aralık içinde kendi işlemlerinde kullanacakları kurları belirlemelerine izin verilmiştir.

9. Son olarak, 29 Haziran 1985 tarihi itibariyle bankaların ticari, ticari olmayan ve bankalar arası işlemleri için kendi kurlarını belirlemelerine izin verilmiştir (TCMB, 2002: 11-12).

Finans alanında yapılan bir başka düzenleme bankalar üzerinde de etkili olmuştur. Bankalar geleneksel bankacılıktan 1980'li yıllarda ayrılmış ve değişime uğramıştır. Bankacılık sektöründe yapılan düzenlemelerden ilki 1983 yılında Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'nun kurulması olmuştur. Bu düzenlemeyle, mevduat sahiplerinin bankacılık krizlerinin olumsuz etkilerinden korunması ve yaşanan krizler sonucunda ortaya çıkan iflaslar ile sarsılan kamu güvenini tekrar sağlanması amaçlanmıştır. Yine bu dönemde Bankalar Kurulu'nda iki ayrı düzenleme yapılmıştır. İlki 1985'te yürürlüğe giren kanun ile standart bir muhasebe sistemi kullanmasına ayrıca bankaların yasal işleyişlerini ve finansal yapılarını inceleme yetkisi Bankalar Yeminli Murakıpları'na verilmiştir. İkincisi ise 1999 yılında yürürlüğe girmiş ve siyasi müdahalelere maruz kalmadan bağımsız biçimde finansal yapıların denetlenmesi amaçlanmış, BDDK (Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurumu) kurulmuştur (Oktayer, 2009: 81).

Bu dönemde 24 Ocak Kararları'nda yer alan girişimciye destek sağlanacağı maddesinin uygulamaya geçmesiyle önemi artan KOBİ (Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler)'lerde ciddi gelişmeler yaşanmıştır. 1923'ten itibaren var olan ancak üzerinde ciddi çalışmalar yapılmayan KOBİ'ler, 1980 sonrası etkin hale gelmiştir. 1980 sonrası pazar ekonomisinin benimsenmesi ile girişimci ve girişimcilik adına önemli adımlar atılmıştır. 1960'larda başlayan beş yıllık kalkınma planları ile KOBİ'ler aktif hal almaya başlamıştır. Ancak asıl gelişme 1980 yeniliklerinden sonra hazırlanan Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda görülmüştür. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1986-90) KOBİ'lerin önemli altyapı sorunlarını ortadan kaldıran Organize Sanayi Bölgeleri ve Küçük Sanayi Siteleri'nin kurulmasını teşvik edecek düzenlemelerin gerçekleştirileceği planda yer almıştır. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde (1990-94) KOBİ'lere yönelik faaliyetler genişletilerek, onları her açıdan destekleyecek (eğitim, finansman, teknoloji, altyapı, organizasyon vb.) ve sorunlarına çözüm olabilecek birçok tedbir alınmıştır. Yine bu planda KOSGEB (Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı)'in oluşturulmasına karar

verilmiştir. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde ise (1996– 2000), KOBİ'lere verilen önemi belirtmek üzere, 1996 yılı “KOBİ Yılı” olarak ilan edilmiş, KOBİ'lerin proje, finansman, organizasyon ve teknoloji alanlarında desteklenmesi, girişimcilik eğitimi verilmesine bu Plan'da da yer verilmiştir (Aykaç, Parlak ve Özdemir, 2009: 280-282). Liberalleşmenin etkisiyle yaşanan politika değişiklikleri ile girişimciye sağlanan haklar, özel sektörün ekonomideki önem ve yetkisini büyük oranda arttırmıştır.

24 Ocak Kararları ile başlayan yapısal uyum süreci ile 1980-1989 arası dönemde ülke ekonomisine yönelik büyüme ve istikrarı sağlama politikaları uygulanmıştır. Serbestleşme politikaları ile reel faiz oranları serbest bırakılmış, bireylerin tüketimden çok tasarrufa yönelmesinin yolu açılmıştır. Finansal serbestleşme ile faiz oranları üzerindeki baskının ortadan kalkması sonucu tasarrufların artmasına bağlı olarak yatırım miktarının artması ve ülkenin GSYİH oranlarında olumlu gelişme görülmesi beklenmiştir. Bu dönemde ekonomik büyümenin sağlanması için yerli yatırımların yanında DYY ve portföy yatırımlarını arttırmak için kamu otoriteleri tarafından bu yatırımlara yönelik birçok teşvik politikası uygulanmıştır. Döviz kuru oranları ile ilgili yapılan değişim sonucunda ise Türk parasının aşırı değerlenmesinin önüne geçilmiş ve bu dış finansal liberalizasyona hizmet etmesinin yanında ihracata yönelik sanayileşme için de bir düzenleme olmuştur.

2.2.2.2.1989-2001 Arası Dönem

1980 yılında başlayan liberalleşme hareketleri ilk olarak ticaret ve üretim alanında etkin olmuş daha sonra finans sektörüne sıçramıştır. Bu sıçrama ile 1980-1989 arası dönemde finans alanında gerekli olan tüm düzenlemeler yerine getirilmiştir. 1989'da tamamlanan finansal liberalizasyon süreçleri ile Türkiye, pazar ekonomisine eklemlenme sürecini tamamlamıştır.

24 Ocak Kararları ile 1980 yılından 1989'a kadar geçen süreçte reel yatırımları arttırmak ve milli ekonomiyi istikrara kavuşturmak için birçok politika uygulanmış ve ekonomide olumlu yönde bir gelişme görülmüştür. Ekonomik alanda yaşanan bu olumlu gelişme, liberalizasyonun ileri bir aşaması olan finansal liberalizasyona yönelik 1989 yılında 32 sayılı kararın yürürlüğe girmesi ile farklı bir boyut kazanmıştır (Ünsal, 2003: 191).

1989 yılında yürürlüğe giren 32 sayılı karar ile ilk olarak kambiyo hareketleri üzerindeki denetimin tamamen kaldırılmış ve uluslararası sermaye hareketleri serbest bırakılmıştır. Alınan bu karar ile amaçlanan dünya ülkeleri ile entegre olabilmektir. Bu amaca yönelik olarak 1989 yılında kambiyo kontrollerinin tamamen kaldırılması ile Türk finans piyasalarının uluslararası sermaye hareketlerinin etki alanı içine girmesinin önü açılmıştır (Kar ve Tatlısöz, 2008: 4).

Türk finans sisteminin sermaye hareketlerinin etki alanına girmesini sağlayan düzenleme ilk olarak 1984 yılında çıkarılan “1567 sayılı Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanunu’na ilişkin 30 Sayılı Karar” ile başlayan yarı açık kambiyo rejimi 1989 yılına kadar sürmüştür. Daha sonra 1989 yılında yürürlüğe giren “1567 sayılı Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanunu’na ilişkin 32 Sayılı Karar” ise Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanunu’yla ilgili olarak kur rejiminde liberalizasyona gidilmesi en önemli adımlardan biri olarak kabul edilmektedir. İç finansal liberalizasyon sürecinde 1989 yılında Türk Parasının Değerini Koruma Kanunu’nun 32 sayılı kararında sermaye hareketlerinin serbestliğine yönelik yapılan düzenleme ile liberalleşmenin önündeki tüm engeller kalkmıştır.

Bu karara göre Türkiye'ye gelecek yabancı sermaye;

Madde 12- (1) Yabancı yatırımcılar tarafından Türkiye'ye yapılacak doğrudan yatırımlar 4875 sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu ve buna bağlı olarak oluşturulan mevzuat çerçevesinde gerçekleştirilir.

(2) Yabancı yatırımcıların Türkiye'deki faaliyet ve işlemlerinden doğan net kâr, temettü, satış, tasfiye ve tazminat bedelleri, lisans, yönetim ve benzeri anlaşmalar karşılığında ödenecek meblağlar bankalar aracılığıyla yurt dışına serbestçe transfer edilebilir.

(3) 6326 sayılı Petrol Kanununa göre Türkiye'de faaliyette bulunma ve transfer talepleri, bu Kanun ve ilgili mevzuat hükümlerine tabidir.

Türkiye'den gidecek yerli sermaye

Madde 13- (1) Türkiye'de yerleşik kişilerin, yurt dışında yatırım yapmak veya ticari faaliyette bulunmak amacıyla şirket kurmaları, ortaklığa katılmaları ve şube açmaları

için, nakdi sermayeyi bankalar aracılığıyla, aynı sermayeyi ise gümrük mevzuatı hükümleri çerçevesinde ihraç etmeleri serbesttir.

(2) Türkiye'de yerleşik kişilerin yurt dışında irtibat bürosu, temsilcilik ve benzerlerini kurmaları ve bunların kuruluş masrafları ile faaliyet giderlerinin bankalarca transferi serbesttir.

(3) Bankalar ve gümrük idareleri yurt dışında yatırım veya ticari faaliyette bulunmak üzere sermaye ihraç eden Türkiye'de yerleşik kişileri, her bir işlem tarihinden itibaren 30 gün içinde Müsteşarlığa bildirirler.

(4) Bakanlık, bu maddenin uygulaması ile ilgili olarak Türkiye'de yerleşik kişilerden istenecek bilgi, belge ve bunların gönderilme sürelerine ilişkin esasları belirlemeye yetkilidir (TCMB,1989).

1989'dan itibaren Türkiye'de kamu otoriteleri TL'nin, Dolar ve Mark karşısındaki değer kaybını enflasyon oranının altında tutarak yeni bir ekonomi politikası denemesini yürürlüğe koymuşlardır. Böylece özellikle 1989 ve 1990 yıllarında TL, yabancı paralar karşısında önemli ölçüde değer kazanmaya başlamış, 1991 yılından itibaren kısa vadeli yabancı sermayenin ülke içine girişine hız kazandırabilmek için uygulanan yüksek faiz politikası ise döviz arzının genişlemesine katkıda bulunmuştur (Uysal, Mucuk ve Alptekin, 2008: 53).

Faiz oranlarının serbest bırakılması ile yüksek belirlenen faiz oranı, düşük oranlı devalüasyona dayalı sıcak para girişleri sonucunda ekonomide oluşan Devlet İç Borçlanma Senetleri ihalelerinde belirlenen faiz yıllık bileşik değerleri, enflasyon oranının oldukça üzerinde gerçekleşmiştir. Ancak bu dönemde uzun vadeli fonları çekebilecek veya DYY girişlerini cazip hale getirecek yasal düzenlemeler yapılmamış ve bu tür sermaye girişlerini önceleyen ekonomik istikrar ortamı yaratılamamıştır. Bu nedenle, Türkiye ekonomisinde gerçekleştirilen finansal serbestleştirme süreci ekonomiyi uluslararası kısa vadeli yabancı sermaye girişlerine bağımlı bir yapıya sürüklemiş, makro ekonomik göstergelerin çoğu kısa vadeli sermaye hareketlerinin giriş ve çıkışlarına bağlı olarak olumlu ya da olumsuz yönde değişim göstermiştir. Bu dönemde yaşanan değişimler ekonomide kırılganlığın göstergesi olmuştur. Kırılganlığın asıl nedenlerinden birisi de bu dönemde bankaların açık pozisyon ile çalışması

olmuştur. 1994 ve 2001 yıllarında açık pozisyonları kadar döviz talep ederek Türkiye ekonomisini iki dönemde de kriz sürecine sokmuştur.

32 Sayılı Karar finansal sektöre olduğu kadar reel sektöre de olumsuz yansımıştır. Kısa vadeli yabancı sermayeye tam serbestlik tanıyan bu düzenleme ile ülkedeki yabancı parada artış yaşanmış ve yerli paranın değeri artmıştır. Bu durum ihracatı negatif ithalatı ise pozitif yönde etkilemiş ve cari işlemler açığının büyümesine neden olmuştur. İthalatta yaşanan artış ülkedeki reel sektörü negatif etkilemiş, üretim ile istihdamda ciddi kayıplara neden olmuştur (Eşiyok, 2004: 41).

1980 yılında alınan kararlar ile istikrarlı ve büyüyen bir ekonomi hedefi doğrultusunda yapılan uygulamalar amacına ulaşmamış, ekonomide tam serbestliğin sağlanması ile Türkiye DYY tarafından değil, kısa vadeli yabancı sermaye tarafından tercih edilen bir ülke olmuştur. Faiz arbitrajından yararlanarak ülkeye giriş yapan kısa vadeli sermaye ile 1989 yılından sonra ülkede yapay büyüme süreci yaşanmıştır. Bu durum ekonomide geçici bir iyileşmeyi temsil ettiği için bu tarihten sonra ülkede birçok krizin yaşanmasına neden olmuştur.

Tablo 7. Türkiye’de Reel GSYİH Büyüme Hızı (%)

Yıllar	Büyüme Hızı(%)
1980	-2,45
1981	4,86
1982	3,56
1983	4,97
1984	6,71
1985	4,24
1986	7,02
1987	9,48
1988	2,12
1989	0,25
1990	9,26
1991	0,93
1992	5,98
1993	8,04
1994	-5,46
1995	7,19
1996	7,01
1997	7,53
1998	3,09
1999	-3,37
2000	6,77

Kaynak: UNCTAD, <http://unctadstat.unctad.org>

Tablo 7'ye göre; 1980'de büyüme oranı -2,45 gibi düşük bir seviyede belirlenirken, liberal politikaların uygulanmaya başlanması ile ilk yıllarda oranda artış yaşanmıştır. 1994'e kadar ciddi dalgalanmalar yaşanmış olsa da bu süreçte oran negatif belirlenmemiştir. 1994'te yaşanan krizle birlikte büyüme oranı -5,46'ya kadar düşmüştür. Devamında alınan önlemlerle oran tekrar yükselmiş ancak 1997, 1998 Asya ve Rusya krizinin etkisiyle 1999 yılında tekrar -3,27 oranına kadar gerilemiştir.

Tablo 8. Enflasyon Oranları / (TÜFE) (Tüketici Fiyat Endeksi)

Yıllar	Enflasyon Oranı
1980	110,17
1981	36,58
1982	30,84
1983	31,40
1984	48,38
1985	44,96
1986	34,62
1987	38,85
1988	73,67
1989	63,27
1990	60,31
1991	65,97
1992	70,07
1993	66,10
1994	106,26
1995	88,11
1996	80,35
1997	85,73
1998	84,64
1999	64,87
2000	54,92

Kaynak: UNCTAD, <http://unctadstat.unctad.org/>

24 Ocak Kararları'nda yer verilen enflasyonun kontrol altında tutulması amacına bağlı olarak tablo 8'de yer alan veriler doğrultusunda büyüme oranlarında olduğu gibi enflasyon oranlarında da ilk yıllarda bir miktar amaca ulaşıldığını söylememiz mümkündür. Enflasyon oranları tablo 9'da verilen yıllar itibariyle belli dönemlerde artış göstermekle birlikte 1980 yılına kıyasla düşük seyretmiştir. Yıllara ait verilerde en yüksek seviye 1980'den sonra 1994 yılında %106,26 oranında belirlenmiştir. Bu oran

sonraki yıllarda düşüş yaşamış olsa da devamında gelen Rusya, Asya krizinin etkisiyle 1999 yılına kadar % 80'in altına inememiştir.

2.2.2.3. Finansal Liberalizasyon ile Türkiye'de Yaşanan Ekonomik Krizler

1980'den sonra başlayan liberalizasyon hareketi ve bu hareketin son dalgası olan finansal liberalizasyon politikalarının etkisiyle özellikle çevre ekonomilerinde patlak veren krizlerin çoğu, yabancı sermaye ya da dış kaynak hareketlerinde görülen ani yavaşlama, durma ya da çıkışa yönelmeden kaynaklanmıştır (Boratav, 2010: 1).

Çevre ülkelerden biri olan Türkiye'de finansal liberalizasyon, dönemi 1980'de başlayarak 1989'da tamamlanmış, 1990'da ise uygulanmaya başlanmıştır. Finansal liberalizasyon ile hedeflenen özetle ülkede uygulanan düşük faiz oranlarından dolayı yetersiz kalan tasarrufları arttırmak ve dışarıdan fon sağlayabilmektir. Ancak birçok GOÜ gibi Türkiye'de de amaçlanan tam olarak gerçekleşmemiş ve sistem krizleri beraberinden getirmiştir.

Amaçların beklenen yönde gerçekleşmemesi ile birlikte 1980 sonrası ilk kriz yüksek dış borç nedeniyle Latin Amerika'da patlak vermiştir. Devamında ise 1994-1995 Türkiye Meksika krizi gelmektedir (Boratav, 2010: 1). Türkiye'de gerek 1994'te gerekse 2000 yılında uygulanan istikrar politikalarının (yabancı sermaye girişlerindeki istikrarsızlık) nedeni, önce finansal ağırlıklı ortaya çıkan daha sonra reel sektöre kayan krizlere çözüm bulmaktır (Mangır, 2006: 463). Genel anlamda, 1990 sonrası yaşanan ekonomik krizlerin asıl nedeni, makroekonomik istikrar sağlanmadan, yeterli yasal ve kurumsal düzenlemeler yapılmadan finansal liberalizasyon uygulamasına başlanmış olması ve sürecin beraberinde getirmiş olduğu kısa vadeli sermaye hareketlerinin kalıcı çözüm oluşturamamış olmasıdır. Bunun dışında;

1. Bankacılık kesimine ait çok sayıda sorunun, programla birlikte daha belirgin şekilde su yüzüne çıkması,
2. Sabit kura dayalı istikrar programının getirdiği ve dışsal etkenlerle de artan ek riskler,
3. Yabancı sermaye girişlerinin ve eksik/yanlış liberalleşmenin yarattığı sorunlar ve politik istikrarsızlıklarda krizlerin ortaya çıkmasına neden oluşturmaktadır (Yay, 2001: 12).

Türkiye ekonomisi, 1990 yılından sonra kamu kesimi açıkları ve bunların finansmanını sağlamak için uygulanan politikalar sonucunda ilk krizini 1994 yılında yaşamıştır. Bu krizin kendini en çok hissettirdiği alanlar ise döviz ve sermaye piyasaları olmuştur (Ardıç, 2004: 146).

1994 krizinin sinyalleri 1993 yılında görülmeye başlanmıştır. Bu tarihten 1994 Nisan ayına kadar geçen sürede, Türkiye kriz yönetimi için yaptığı incelemeler sonucunda birçok yanlış politikaya başvurmuş ve krizler birbirini takip etmiştir.

Türkiye, 1990 öncesi kamu açıklarını kapatmak için iç borçlanmaya başvurmuştur. Kamu açıklarının iç borçlanma ile kapatılması nedeniyle, temel mali göstergelerde sürekli bir bozulma olmuş ancak buna rağmen enflasyon oranı yüksek ama durağan seyretmiştir. 1990 sonrası ise sermaye hareketlerinin serbestleşmesinin avantaj olarak görülmesi gelişmekte olan birçok ülke gibi Türkiye'ye de dezavantaj olarak yansımıştır. Çünkü ülkeye giren spekülasyon sermaye ekonomik dengeler üzerinde ağır baskı yaratmıştır.

Yine bu dönemde Türkiye ekonomisi en yüksek cari açık ve bütçe açığı rakamları ile karşı karşıya kalmıştır. Sorunun, kamunun faiz yükünün yüksek olmasından kaynaklandığı söylenmiş ve çözüm olarak faiz oranlarının düşürülmesi amacıyla piyasa likidite sürülmüştür. Ancak faizlerin düşürülmesine yönelik uygulanan bu politika karşısında döviz talepte ciddi artış yaşanmıştır. Ayrıca sözünü etmiş olduğumuz yüksek cari açık, devalüasyon beklentilerini boşa çıkarmış ve döviz talebini arttırıcı özellik göstermiştir (Turan, 2011: 62).

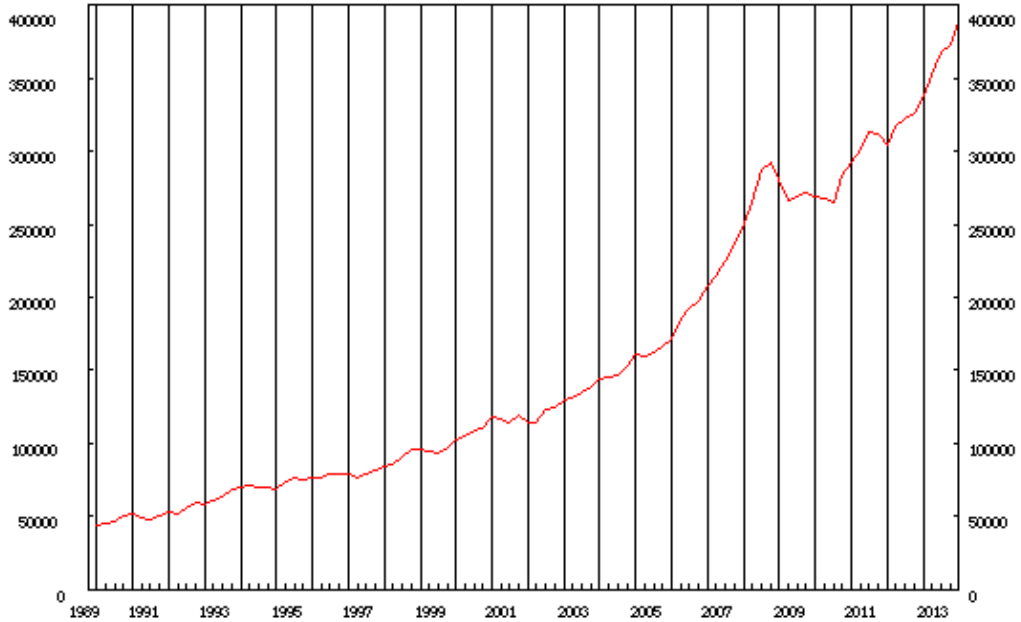
1993'te devletin müdahale ederek faiz oranlarını düşürmüş olması, fonların borsaya ve döviz piyasasına yönelerek döviz kurunu arttırmasına neden olmuştur. TCMB'nin bu başarısızlığı belirsizlik ve dalgalanmaları ön plana çıkarmış, ilk defa bu dönemde toplam vergi gelirleri iç borç taksit ve faiz ödemelerini karşılayamamıştır.

Tüm bu kriz belirtilerine rağmen 1994 yılında Türk Lirasının değerinin yeterince düşürülmemiş olması ya da faiz oranlarının yükselmemiş olması da 5 Nisan 1994 krizinin çıkmasına neden olmuştur (Ural, 2003: 17). GOÜ'nün çoğu Türkiye'den önce finansal liberalizasyonun bir sonucu olarak kriz süreçlerini tecrübe etmişlerdir. Buna

rağmen Türkiye gerekli olan önlemleri almamış, diğer GOÜ gibi yanlış politikalar ile süreci ağır biçimde tecrübe etmek zorunda kalmıştır.

5 Nisan 1994'te yaşanan ekonomik kriz sonucu hazırlanan istikrar programları ile kamu açıklarının ortadan kaldırılması ve enflasyonun düşürülmesi hedeflenmiştir. Bu amaçla, daraltıcı maliye politikası ile kamu gelirlerinde artış sağlamaya yönelik politika uygulamalarına geçilmiştir. Böylece kamu kesimi açıkları az da olsa kapanmış ve dış borç stokunda gerileme görülmüştür. Ancak 1998-2000 yıllarında dünyada görülen krizlerin ihracat oranlarını azaltması; ekonomik büyümenin sağlanması, ödemeler bilançosu açıklarının kapatılması ve 1999 yılında IMF ile yapılan stand-by anlaşması gibi iç ve dış ekonomik nedenler bu dönemde dış borçlanmanın tekrar artmasına neden olmuştur (Koyuncu ve Tekeli, 2010: 125).

Şekil 4. Türkiye'nin Dış Borç Stoku (Hazine) Milyon ABD Doları

Kaynak: TCMB, <http://evds.tcmb.gov.tr/>

Şekil 4'te görüldüğü üzere yukarıda da belirttiğimiz gibi finansal liberalizasyonun tam anlamıyla uygulanmaya başlandığı 1989 yılında ve devamında dış borç stoğunda 2010 ve 2012 yıllarında görülen ufak düşüşler dışında sürekli artış

yaşanmıştır. Dış borç stoğunun en yüksek seviyeye ulaştığı yıl ise 2013 olarak belirlenmiştir.

1997-1998 yıllarında önce Asya'da devamında ise Rusya'da görülen krizler dış finansmanı olumsuz etkileyerek Türkiye ekonomisini de olumsuz etkilemiştir. Kamu kesimi açığını ve yüksek kronik haldeki enflasyon oranlarının kontrol edilebilir ve sürdürülebilir duruma getirilmesi konusu mecburiyet halini almıştır. Çünkü bu tarihte enflasyon %100'e varmış, iç borçlar ise ödenemeyecek kadar artmıştır. İçeride yaşanan bu olumsuz durum karşısında Türkiye ekonomisine dışarıdan yansıyan ise Asya-Rusya krizinin 1998 yılının başında mal ve hizmet ihracat gelirlerini ve borsaya giren portföy yatırımlarını olumsuz etkilemesi olmuştur. Türkiye, finansman açığını kapatmak ve kronik hale gelmiş olan enflasyonu aşağı çekmek için IMF ile döviz kuru temelli istikrar programı uygulamaya karar başlamıştır (Oktar ve Dalyancı, 2010: 13).

Finansal liberalizasyonun ekonomiye olumsuz yansıması ve sonuçları 2000-2001 yıllarında da devam etmiştir. Yabancı fonlar amaçlandığı gibi ülkeye girmiş ancak büyük bölümü borçlanma ile gerçekleşmiştir. Türkiye'nin hızla borçlanması genellikle finansal serbestleşme programı sonrası ya da nominal döviz kurunun belli bir kurala göre belirlenmesi ile olmaktadır (Uygur, 2001: 17). 2001 yılının kasım ayında başlayan ekonomide yavaşlama süreci Şubat Krizi ile birlikte gerilemeye dönmüştür. Bu süreçte Türk lirasının hızlı değer kaybı, reel faizlerdeki yükselme ve bankacılık sisteminin kredi arzını daraltması, dayanıklı tüketim mallarına yönelik harcamalar ile sabit sermaye yatırımlarını olumsuz yönde etkilemiş ve yılın ilk dokuz ayında GSYİH'nin yüzde 6,4 oranında daralmasına neden olmuştur. Ancak, ithalattaki hızlı daralma, ihracat ve turizm gelirlerindeki artış nedeniyle net mal ve hizmet ihracatının büyümeye katkısı pozitif olmuştur. Bu dönemde, faiz giderlerindeki artış ve işçi döviz girişlerindeki azalmanın etkisiyle net dış alem faktör gelirlerinde gerileme gözlenmiştir (TCMB, 2001: 2).

Bu dönemde de öncesinde olduğu gibi ülke içerisine kontrolsüz sermaye girişinin yaşanması kriz için kaçınılmaz son olarak görülmektedir. Çünkü sermaye girişleri ekonomide ısınmaya ya da yapay genişleme adı da verilen "balon etkisi" nin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Yapay genişleme ile ulusal para arzında artış görülmekte enflasyon artmakta, borsa spekülatif biçimde artmaktadır. Ayrıca para arzının piyasada artış göstermesi ile ulusal paranın değeri aşırı artış göstermiş, ihracat

gerilerken ithalatta artış yaşanmıştır. Ülkeye sıcak para girişinin devam etmesi ve portfolyö sermayesinin girişi sonucu dış ticaret bilançosu açıkları ve kamu açıklarını kapatmak adına dış borçlanmaya mecbur kalınmıştır (Seyidoğlu, 2003: 146).

Bu süreç Türkiye ekonomisini borç batağına sürüklemiş ve iç borçlanma ile kurulan dengenin dış borçlanma ile kurulamaması ekonomiyi krizlere sürüklemiş, finansal liberalizasyon sürecinde ağır tecrübelerle karşı karşıya kalınmıştır.

Tablo 9. Kamu Kesimi Borçlanma Gereği Özet Göstergeler (GSYİH Oranı)

Yıllar	1990	1994	1998	1999	2000	2001	2002
Borçlanma Gereği	5,52	4,61	7,51	11,64	8,88	12,06	9,98
Genel Devlet	2,53	4,34	6,15	9,84	7,31	11,79	10,77

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı, <http://www.kalkinma.gov.tr/>

Tablo 9’da 1990’dan 2002’ye kadar geçen sürece özellikle kriz yıllarına ait kamu kesimi borçlanma rakamlarının GSYİH’ye oranı gösterilmektedir. 1990 yılında borçlanma gereği 1994 dışındaki yıllara göre düşük belirlenirken, genel devlet kapsamında verilen rakamlar, 1990 sonrası yıllarda yüksek belirlenmiştir. Kriz yılları olarak bilinen 1994, 1998 ve 2001 yılları arasında borçlanmanın yüksek olduğu yıl ise 2001 olarak görülmektedir.

2.2.2.4. 2001 Sonrası

1989 yılında yürürlüğe giren 32 sayılı karara bağlı olarak Türkiye’de yaşanan ya da uluslararası düzeyde ortaya çıkan ve Türkiye ekonomisini derinden sarsan 1994,1997-1998 en son 2000-2001 krizleri sonucunda IMF gözetiminde yeni bir istikrar programı uygulamaya koyulmuştur.

14 Nisan 15 Mayıs tarihlerinde iki aşamada açıklanan bu programa, başta ulusal program daha sonra ise Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı denilmiştir (Ay ve Karaçor, 2006: 71). Üç aşamada uygulamaya geçilen programın birinci aşamasında finansal kesimin kontrol altına alınacağı, ikinci aşamada dış açığın giderilmesi ve enflasyonun

düşürülmesi için hedeflerin açıklanacağı ve son aşamada da yapısal değişimi amaçlayan uygulamalarla büyüme hızının yükseltileceği açıklanmıştır (Karaçor ve Kol, 2012: 387).

Genel bir değerlendirme ile Güçlü Ekonomiye Geçiş Programının hedefi olarak Türkiye ekonomisini güçlü uluslararası ekonominin olanaklarından yararlanabilen bir ekonomi yaratmak olduğu mesajı verilse de kısa vadeli yabancı sermaye hareketlerinin ekonomiye olan olumsuz yansımaları görmezden gelinmiştir. Bu durum 32 sayılı karar ile sermaye hareketleri konusunda yapılan düzenlemenin bundan sonra da geçerliliğini koruyacağını bir göstergesidir. Gelecekte ülkede dövizin artması ile tüketim mallarına yönelik yapılan ithalat patlamasını finanse etmesini ve dışarıya sermaye kaçırmasını finanse etmesi konularında programda herhangi bir düzenleme yer almamaktadır. Bu durumda Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı'nın güçlü ve uluslararası ekonominin olanaklarından yararlanabilme şansı tanımak olarak hazırlandığı söylene de programda öngörülen düzenlemeler, Türkiye'nin "ileride de bugünkü gibi olağanüstü bir dış yardıma muhtaç" kalmasının teminatı gibidir (Bağımsız Sosyal Bilimciler, 2001).

2001 yılında düzenlenen Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı ve devamındaki süreçte ekonomide kısa vadeli yabancı sermaye ve dış borç batağı son bulmamış aksine kendini her dönem yenilemiştir. Bu durum Türkiye ekonomisinin dışa olan bağımlılığını arttırmış ve güçlü ekonomi hedefi konuşulup tartışılmaktan öteye gidememiştir.

2.2.3. Türkiye'de Liberalizasyon Sürecine Yönelik Eleştiriler

Yapısal uyum programlarının oluşturulduğu ve uygulandığı 1980'li yıllarda, Türkiye ekonomisinde kalıcı çözümler üretme düşüncesiyle hareket edilmiş ancak süreç beklendiği gibi sonuçlanmamıştır. Beklenenin aksine ekonomide uzun dönem geçerliliğini koruyacak bir geçici çözüm politikası oluşturulmuştur.

1980 sonrası ekonomide devlet etkinliğinin azaltılması, faiz oranlarının serbest bırakılması sonucu yüksek seviyelerde belirlenmesi ve sermaye hareketlerinin serbestliğinin 1989'da tam anlamıyla sağlanmış olması DYY miktarında değil, ülkeye giren kısa vadeli yabancı sermaye miktarında artışa neden olmuştur.

Bireysel açıdan yüksek kar getiren kısa vadeli yabancı sermaye hareketleri, ülke ekonomisine ciddi maliyetler yükleyebilmektedir. Bu maliyetlerin başında, yüksek maliyetle borçlanma ve reel sektörün küçülmesi, devletin para gelir ve maliye politikalarının işlemez hale gelmesi bunun da çoğu zaman krize neden olması

gelmektedir. Türkiye yapısal dönüşüm planları ile kısa sürede kalkınmayı hedeflemiştir. Bu nedenle tasarruf açığını kapatmak için dış borçlanmaya başvurmuştur. Alınan borçlar sonucunda gerçekleşen yatırımdan elde edilen gelir, alınan dış borç finansmanından yüksek ise dış borçlar ülke ekonomisine pozitif yansımış demektir. Ancak Türkiye’de son zamanlarda borçlanma maliyeti yüksek seviyelere ulaşmış ve borcu borçla ödeme politikası ile hareket edilmiştir. Bu durum borçlanmanın olumlu etkisini değil olumsuz etkisini beraberinde getirmiştir (Kara, 2001: 32-33).

1980 yılında alınan yapısal uyum kararlarının devamında hazırlanan programlardan biri olan 15 Mayıs 2001 tarihinde “Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı”nın oluşturulması 1980’de başlayan sürecin son halkasını oluşturmaktadır. Bu süreçlerin temel amacı Türkiye’nin dış dünya ile her türlü mal, hizmet ve sermaye hareketlerinin üzerindeki denetimleri kaldırmaya yöneliktir. Oysa görülmektedir ki; serbestleşme yönündeki savların aksine, GÜ ile Türkiye ve diğer GOÜ arasında denetimsiz mal ve hizmet ticareti ve sermaye hareketleri, Türkiye’de az gelişmişliği derinleştirmekte ve devam eden süreçte ülkeyi bunalımdan bunalıma sürüklemektedir. Buna ek olarak amaçlandığı gibi, tasarruflar artmamış, yatırım hacmi genişlememiş ve istikrarlı bir büyüme ortamı sağlanamamıştır (Bağımsız Sosyal Bilimciler, 2001).

Gerek 1980’de başlayan liberal hareketler, gerekse sonrasında hazırlanan Güçlü Ekonomiye Geçiş Programları hedeflenen başarıya ulaşamamıştır. Bunun dışında programlar, toplumun tamamına değil belli kesimin çıkarlarına hizmet edecek şekilde hazırlanmıştır. Bu noktada demokratik bir programdan söz etmek mümkün değildir. İktisadi yaşamda toplum içinde yaşanan dengesizlik zamanla toplumda yaşanan huzursuzluğun temel nedenini oluşturmaktadır.

2.3.TÜRKİYE’DE YATIRIM

2.3.1.Türkiye’de Uygulanan Ekonomi Politikalarının Yatırım Üzerindeki Etkisi

Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulmasından bu yana birçok ekonomi politikası denenmiştir. 1923’ten sonra belirlenen politikaların bazıları iç bazıları dış nedenlere bağlı olarak dönemler itibarıyla değişime uğramıştır.

1923 yılından İkinci Dünya Savaşı'na kadar geçen sürede ülkenin devralmış olduğu yoksul ekonomiyi diriltmek ve millileştirmek adına alınan kararlar doğrultusunda milli sermayeyi biriktirmek asıl hedef olmuştur. Ancak ülkenin ekonomik gelişmişliği adına atılan adım dışa açık ekonomi olmuştur. 1923-1929 arası dönemde liberal politika ağırlıklı karma ekonomi benimsenmiş, sanayileşmenin artmasını sağlamak için özel sektöre çeşitli imkanlar sunulmuştur. Devlet bu dönemde sadece teşvik edici bir rol oynamıştır. Bu dönemde DYY'nin desteklenmesi konusuna 17 Şubat – 4 Mart 1923 tarihleri arası düzenlenen İzmir İktisat Kongresi'nde özellikle yer verilmiştir. Kongrede, yabancı sermayeye kalkınmaya katkıda bulunmak ve yasalara uymak kaydıyla izin verileceği belirtilmiştir. Yani dışa açık bir politikanın izlendiği bu dönemde yerli ve yabancı girişimcilerin yatırım yapmalarına izin verilecek ancak özel girişimin yeterli ve karlı bulunmadığı zamanlarda devlet müdahalede bulunabilecektir (Eroğlu, 2007: 65). Bu dönemde izlenen dışa açık ve özel kesime yönelik ekonomi politikalarının nedeni büyük oranda tarıma dayanan ekonominin sanayileşmesinin önünü açmak olmuştur.

1929'da yaşanan Büyük Buhran, birçok ülke gibi Türkiye'nin de ekonomi politikasını değiştirmiştir. Türkiye'nin devletçilik yılları olarak tanımladığı 1930-1939 arası dönemde serbest ekonomi yerini kapalı ekonomiye bırakmıştır. Bu dönemde temel amaç GSYİH içerisinde büyük öneme sahip olan ithalatı azaltarak milli sermayeyi biriktirme hedefini gerçekleştirmek olmuştur. Ülke içinde özel sermayenin yetersiz kaldığı onun yerine kamu sermayesi ile yatırım yapılabileceği savunulmuştur. Devlet tarafından 1933-1937 arası dönemde uygulanan Birinci Beş yıllık Sanayi Planı³ ile kamu sermayesi devreye sokulmuştur. İthalatın ekonomi içerisindeki payını düşürmek adına yapılan tüm bu çalışmalar sayesinde GSYİH içindeki ithalat payı önemli oranda azalacak ve yurtiçi kaynakların kullanılması ile birlikte milli ekonominin yatırım kapasitesi arttırılacaktı (Şahinkaya, 2003: 235).

³ Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı: Türkiye'nin kalkınması ve sanayi altyapısını geliştirmesi için 1933-1937 yılları arasında uygulanan projedir. Proje, önemli ölçüde Sovyetler Birliği'nin makine, araç-gereç ve teknik yardım desteği ile tasarlanmış ve yürütülmüştür. Dönemin başbakanı İsmet İnönü 1932 yılı Mayıs ayında bu amaçla Sovyetler Birliği'ne gitmiş, bu ziyaretin ardından 1932 yılı yaz aylarında Sovyet teknik uzmanları Türkiye'ye gelmişler, öngörülen yatırımlar için çeşitli bölgelerde incelemeler yapmışlar ve aynı yıl sonunda raporlarını tamamlamışlardır.

1939 yılından 1945 yılına kadar devam eden İkinci Dünya Savaşı Dönemi'nde savaştan önce hazırlanmış olan İkinci Beş Yıllık Sanayi Planları uygulanamadığı için Türkiye'de yatırım ve hizmetler durdurulmuştur (Dinç, 2008: 7).

Özel kesimin ağırlık kazandığı 1950'li yıllarda Türkiye ekonomisi dışa açık politikalara dönüş yapmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması ve sonrası dönemde sanayileşme için yapılan çalışmaların etkinliği 1950 sonrası kendini göstermiştir. Yatırımı arttırmak amacıyla sürekli uygulanan politikaların en somut biçimi bu dönemden sonra ortaya çıkmıştır (Şenses ve Taymaz, 2003: 3).

GÜ'nün 1945 sonrası yaşadığı uzun dalgalı dönemin etkisi, Türkiye'de 1960'lı yıllarda kendini göstermiştir. Türkiye'nin 1954-1958 arası dönemde yaşadığı bunalım ve ödemeler dengesi krizi, ithal ikameci sanayileşme politikalarının uygulanmasında asıl neden olmuştur. 1950-1960 arası dönemde tüketim mallarına olan talep yerli üretim ile karşılanmış Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı⁴ döneminde dayanıklı tüketim mallarının ithal ikamesi öngörülmüştür. Başta dayanıklı tüketim mallarının çoğu ithal edilip, montaj sanayi şeklinde gelişmiş ancak daha sonra ara mal üretiminin ilerlemesiyle montaj aşaması geride kalmış bu da birim üretim başına yerli payını arttırmıştır. Bu dönemde dayanıklı tüketim mallarının üretiminde büyük başarı yakalayan özel kesim, bu sektörde karın daha yüksek olması ve riskin düşük olması nedeniyle ara ve yatırım malları üretiminden vazgeçmiş ve 1930'larda olduğu gibi ara ve yatırım malları üretimi kamu sektörüne kalmıştır (Eşiyok, 2001: 14).

1960 sonrası dönemde yabancı sermayeye yönelik caydırıcı ve faaliyet alanını daraltıcı politikalar izlenmiştir. Bu dönemde uygulanan politikalar sonucu dış dünya ile ilişkilerin sınırlılığına yol açan en temel olgunun kuşkusuz korumacı dış ticaret politikalarına dayalı olan ithal ikameci politikalar olduğunu söyleyebiliriz. Uygulanan korumacı politikaların etkileri 1960'ların ilk yıllarında hafif tüketim mallarına, 1960'ların sonlarında ara mal ve dayanıklı tüketim mallarında, 1970'lerde ise "ileri" ara mallarıyla yatırım mallarında ithal ikamesi amaçlanmıştır (Senses ve Kırım, 1991: 363).

⁴ Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı: 1963-1967 yılları arasında devam eden kalkınma programlarının ilk ve en başarılı halkasıdır. Daha çok ithal ikameci politikaların ön planda tutulması ile hazırlanan planın amacı; 1958'de yaşanan ekonomik bunalım ve 1960 darbesi sonrası ortaya çıkan sosyal ve ekonomik sorunları gidermek, dengeli ve kararlı kalkınmayı sağlamaktır.

1960-1980 arası uygulanan müdahaleci sistem, ekonominin tıkanmasına neden olmuştur. Tıkanan ekonomi 1980 yılı ile birlikte ekonomi politikalarında yaşanan değişikliklerle kendini göstermiştir. Sanayileşme politikası olarak ihracata yönelik sanayileşmeye geçilmiş ve liberal ekonomi kuralları uygulanmıştır. Bu dönüşüm yatırıma olan teşvik politikalarını da büyük oranda etkilemiştir (Yavan, 2012: 14). Yatırımcıların kar beklentilerini karşılamak adına iç pazarların daraltılması, devletin yapmış olduğu sosyal harcamaların kısılması ve ücretlerin düşürülmesi politikalarına başvurulmuştur. Yerli sanayicinin dışarıya açılabilmesi için gerekli olan rekabet gücünü sağlamak adına önlemler alınmasında da geç kalınmamıştır. İlk olarak işgücü maliyeti kısılmış, dışarıya mal satmak isteyen yerli sanayiye her türlü teşviki sağlamaktan kaçınılmamıştır. Alınan önlemler sonucu amaca ulaşılmış ve ihracat oranı bu dönemde artış göstermiştir.

Ekonominin büyümesi ve devamı için vazgeçilmez bir gösterge olan yatırım, uygulanan farklı politikalar ile arttırılmaya çalışılmıştır. Uygulanan bu politikalarda sürekli değişim yaşanmasının nedeni yaşanan kriz ve savaş dönemleridir.

24 Ocak Kararları'nın uygulanması ile 1990'da tamamlanan finansal liberalizasyon hareketlerinin Türkiye'de neden olduğu ekonomik krizlerden olan 2000 ve 2001 krizleri, ülkenin yatırım ve tüketim harcamalarında önemli daralmaların nedeni olmuştur. Bu dönemde ihracat rakamları gerilemiş, ithalatta artış görülmüştür (Savrul, Özal ve Kılıç, 2013: 73).

Türkiye'nin ekonomi tarihine baktığımızda özellikle 1980 sonrası tüm dünya ülkelerinde olduğu gibi ulusal ya da uluslararası krizlerin yaşandığı dönemlerde politika değişikliği yaşanmıştır. Genelde dışa kapalı ve ya korumacı politikaların izlendiği bu dönemlerde zaman zaman dışa olan bağımlılığın artması da söz konusu olmuştur.

Tablo 10. İthalat-İhracat Değerleri (Bin \$)

Yıllar	İthalat	İhracat
1923	86,872	50,790
1930	69,540	71,380
1939	92,498	99,647
1945	96,969	168,264
1960	468,186	320,731
1970	947,604	588,476
1980	7,909,364	2,910,122
1990	22,302,126	12,959,288
2001	41,399,083	31,334,216
2009	140,928,421	102,142,316
2013	251,650,642	151,806,635

Kaynak: TÜİK, <http://www.tuik.gov.tr/>

Tablo 10’da 1923-1980 arası belli dönemlerde uygulanan sanayileşme politikaları sonucu ortaya çıkan ihracat ve ithalat rakamları verilmiştir. Bu rakamlar doğrultusunda ithalatın cumhuriyetin ilk yıllarında artış ve azalış gösterdiğini söylemek mümkündür. Devletçilik yılları olarak anılan 1930’lu yıllarda izlenen dışa kapalı ekonomi politikaları sonucu ithalatta düşüş yaşandığını söyleyebiliriz. İthalatta yaşanan bu düşüş ihracat rakamlarında meydana gelen artışı da beraberinde getirmiştir. Yani bu dönemde cumhuriyetin ilk yıllarına göre ithalat ile ihracat arasındaki fark büyük oranda düşmüş hatta belli yıllarda ihracat rakamları ithalat rakamlarından yüksek belirlenmiştir. İkinci Dünya Savaşı’nın yaşandığı 1939-1945 arası dönemde Türkiye ekonomisinin en düşük ithalat rakamları belirlenmiştir. Bunun nedeni ise savaşa katılmamış olunması ve savaş halindeki ülkeler tarafından ihracat mallarına olan taleplerin artmış olmasıdır. Savaş sonrası dönemde özellikle ithal ikameci sanayileşme politikalarının uygulanmış olduğu 1960-1980 dönemi beklenen başarı elde edilememiştir. İthalat rakamları her yıl

artış göstermiş, ihracat belli dönemlerde artmış olsa da ithalat ile ihracat arasındaki fark kapatılamamış aksine fark büyümüştür.

2.3.2. Türkiye’de Uygulanan Yatırım Teşvikleri ve Türleri

Türkiye’de yatırım teşvikler, Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılan kararlar ile belirlenmektedir. Yatırım teşvikleri, Türkiye’de 1980 sonrası daha etkin rol oynamış olsa da bu dönemden önce de özel yatırımları teşvik etmek için bu tür politikalar uygulanmıştır.

Cumhuriyet’in kurulması ile 1923’te toplanan İzmir İktisat Kongresi’nde Teşvik-i Sanayi Kanunu günün koşullarına uygun hale getirilmiş ve süresi uzatılmıştır. Bir yandan temel sanayi kuruluşları kamu tarafından kurulurken diğer yandan özel sektörün gelişmesi ve büyümesi için gerekli ortamın hazırlanmasına çalışılmıştır. 1980 öncesi dönemde yatırım teşvikleri için yapılan planlar 1963’te Birinci Kalkınma Planı olarak başlamış, günümüze kadar devam etmiştir. Bu planlarda yatırım teşviklerine geniş yer verilmiştir (Ertekin, 2008: 282).

Bugün yatırım teşviklerinin dayanağı niteliğinde olan kanunlar mevcuttur. Bu kanunlar:

- İhracatı geliştirmek amacıyla, vergilerle ilgili olarak hükümetçe alınacak tedbirlere dair kanun,
 - Kalkınma planının uygulanması esaslarına dair kanun,
 - Gümrük giriş tarife cetvelinin değiştirilmesi hakkında kanun,
 - Deniz ticaret filosunun geliştirilmesi ve yeni inşa tesisinin teşvikine dair kanun,
 - Turizm teşvik kanunu gibi çeşitli kanunlar saymak mümkündür (Ardıç, 1994: 65-66).
- Bu temel kanunların yanında uygulanan beş yıllık kalkınma programları da kanunlara paralel olarak hazırlanmakta ve gerekli görüldüğü takdirde farklı alanlara özel sektörü teşvik etmek için politikalar uygulanmaktadır.

1980 sonrası ekonomide dışa açık politika izlenmesi DYY’nin ülke içindeki önemini arttırmıştır. Buna bağlı olarak yabancı sermayeyi ülkeye çekmek ve doğrudan yatırımın gerçekleşmesi amacıyla çeşitli teşvik araçlarına başvurulmuştur. Türkiye’de

1987 yılından itibaren yatırım projelerine uygulanan teşvik tedbirlerinin bazıları; gümrük muafiyeti, yatırım indirimi, çalışanların ücretlerinin vergilendirilmesinde indirim, yatırım finansman fonundan yararlanma, orta ve uzun vadeli yatırım kredilerinde vergi, resim ve harç istisnası, döviz tahsisi, kaynak kullanımını destek primi, teşvik primi, ayni ve nakdi dış kredilerdir (Ertekin, 2008: 294).

Tablo 11. Türkiye’de Uygulanan Teşvik Tedbirleri

Teşvik Türü	Uygulama Şekli
1.Yatırım İndirimi	Yüzde 40,60, 100, 200 olarak bölgesel ve sektörel olarak dört farklı oranda uygulanmaktadır.
2.Gümrük Muafiyeti	Yüzde 100 oranında genel olarak uygulanmaktadır.
3.KDV Desteği	Yerli ve ithal makine-teçhizat için genel olarak uygulanmaktadır.
4.Vergi, Resim ve Harç İstisnası	İhracat taahhüdüne bağlı olarak uygulanmaktadır
5.Uygun Koşullu Kredi	KOBİ,bölgesel amaç ve sektörler için sembolik düzeylerde kısmi olarak uygulanmaktadır.
6.Hibe	1991 yılından beri uygulanmamaktadır.
7.Arsa tahsis	Kalkınmada öncelikli yörelerde imkanlar çerçevesinde tahsis edilmektedir.
8.Enerji desteği	Acil destek ve OHAL illerinde kısmi olarak uygulanmaktadır
9.Çalışanların Sosyal Güvenlik Katlılarında İndirim	Kalkınmada öncelikli yörelerde kısmen uygulanırken OHAL illerinin tamamında uygulanmaktadır.
10.Bazı Harcamaların Vergiden Düşürülmesi	Vergi sisteminde otomatik olarak uygulanmaktadır.
11.Zararın İleriye Aktarılması,Yeniden Değerlendirme ve Hızlandırılmış Amortisman	Vergi mevzuatında otomatik olarak uygulanmaktadır.

Kaynak: Ertekin, 2008: 69.

1980'e kadar olan dönemde devletin rolü biraz daha etkinken 1980 sonrası devletin rolü en aza indirilmeye çalışılmıştır. Yerli ve yabancı yatırımların ve üretimin sağlanması adına özel sektöre birçok avantaj sağlanmıştır.

2.3.2.1. Kamu-Özel Yatırımlar

Kamu yatırımları daha çok iktisat politikalarına bağlı olarak ortaya çıkar ve istihdamı artırma hedefindedir. Özel yatırım harcamaları, kamu yatırım harcamaları ve faiz oranları gibi değişkenler, belirlenen iktisat politikalarının uygulanmasında etkin rol oynamaktadır (Yavuz, 2001: 2).

Yapılan çalışmalar doğrultusunda Türkiye'de finansal liberalizasyonun uygulanmaya başlandığı 1990 yılı ve sonrası dönemde faiz oranları ile özel yatırımlar arasın da dışlama etkisi ortaya çıkmaktadır. Türkiye'de özel yatırımlar faiz oranlarından negatif etkilenmesi dışlama etkisinin varlığının kanıtlamaktadır. Kamu yatırımları ise finansal liberalizasyona geçilmesi ile beraber yıllar itibariyle önemli düşüş göstermiştir (Tülümce ve Buyrukoğlu, 2013: 73).

Tablo 12. Kamu ve Özel Sabit Sermaye Yatırım İstatistikleri (%)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Kamu Yatırımları	20,3	23,9	22,2	18,6	19,4	19,1
Özel Yatırımlar	79,7	76,1	77,8	81,4	80,6	80,9

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Kalkınma Bakanlığı, www.tcmb.gov.tr

Tablo 12'de göre toplam sabit sermaye yatırımlarının kamu ve özel sektör arasındaki yüzdeler dağılımı ciddi farklılık göstermektedir. 2008'den 2013'e kadar geçen dönemde kamu yatırımları düşük bir yüzdeler değere sahip olmanın yanında ufak iniş çıkışlar göstermiştir. Özel yatırımlar ise, söz konusu yıllar itibariyle kamu yatırımlarına nazaran daha yüksek bir yüzdeler değere sahiptir. Özel yatırımlar, en yüksek 2011 yılında % 81,4 olarak belirlenirken, 2009'da %76,1 olarak belirlenmiştir.

Bu süreç içerisinde en yüksek kamu yatırımı %23,9 ile 2009 yılında gerçekleşirken, en düşük kamu yatırımı 2011 yılında %18,6 olarak belirlenmiştir. 2009 yılında kamu yatırımlarında artış, özel yatırımlarda düşüş görülmüş olmasının nedeni;

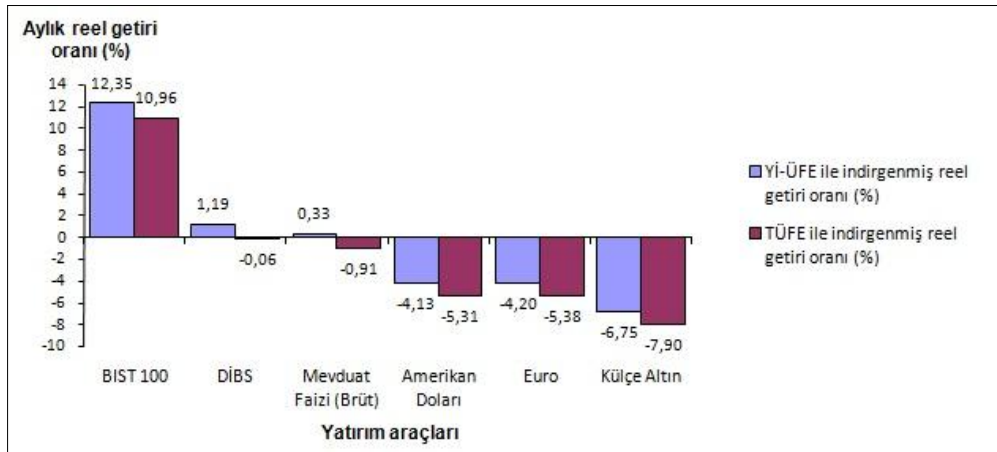
2007 yılında ABD’de patlak veren, 2008 yılında küresel nitelik kazanan Mortgage krizinin Türkiye ekonomisine olan yansımasıdır. Türkiye birçok ülke gibi krizin olumsuz etkilerini atlatabilmek için bu dönemde ekonomi politikalarında değişiklik yapmış ve korumacı politikaların uygulama alanı genişletilmiştir.

2.3.2.2. Finansal - Reel Yatırımlar

Finansal yatırımlar, bireylerin tasarrufları ile yapılmaktadır. Gelirlerin bir kısmını ihtiyaçlarını karşılamak adına kullanan bireyler, gelirlerinin geriye kalan kısmını, ileride ortaya çıkacak ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak biriktirirler. Tasarrufları temsil eden bu birikimler, bireylerin tercihleri doğrultusunda banka mevduatı, tahvil, bono, ve hisse senedi gibi finansal araçlara yatırılmaktadır. Bu yatırım sonucu reel kesime doğrudan veya dolaylı kaynak sağlanmış olur (Özen ve Korkmaz, 2012: 214).

Finansal yatırımlar sonucu reel kesime sağlanan kaynak, ülkenin üretim potansiyelini arttırmaktadır. Ancak Türkiye’de tasarruf oranının düşük olması finansal yatırım oranlarını düşürmektedir. Finansal yatırımların düşük olması reel yatırımlar için gerekli olan kaynağı karşılayamamakta ve üretimde beklenen artış sağlanamamaktadır. Bu aşamada borçlanmayı gerektirmeden fon ihtiyacını karşılama imkanı sunan finansal liberalizasyon Türkiye için bir avantaj olarak değerlendirilmektedir. Faiz oranlarının yükseltilerek ülkeye çekilen kısa vadeli sermaye, girişimcinin ihtiyacı olan kaynağı karşılamakta ve böylece üretimin önündeki engeller kaldırılabilir (Erataş ve Öztekin, 2010: 60).

Şekil 5. Finansal yatırım araçlarının aylık reel getirileri (%), Nisan 2014

Kaynak: TÜİK, <http://www.tuik.gov.tr/>

Şekil 5’de, Türkiye’de 2014 nisan ayında gerçekleşen finansal yatırımların reel getirileri gösterilmektedir. Finansal yatırımlar arasında en yüksek reel getiri, %12,35 oranla Borsa İstanbul (BIST)’a en düşük getiri ise % -7,90 ile külçe altına aittir.

2.3.2.3. Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve Kısa Vadeli Sermaye Hareketleri

İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra ekonomiler üzerindeki baskının kaldırılması ile birlikte, sermaye hareketlerinin serbestleşmiş olması, makro ekonomik göstergelerden biri olan yatırım kaleminin ekonomi politikaları içerisindeki önemini büyük ölçüde arttırmıştır. Sermayenin serbestleşmesi ile beklendiği üzere uluslararası alanda DYY ve kısa vadeli sermaye hareketleri ile gerçekleştirilen yatırımlarda görülen hareketlilik 1980 öncesine göre büyük artış göstermiştir.

1980’de uygulanan yeni politikalar ile birçok konuda olduğu gibi yatırımlar konusunda da asıl beklenti içinde olan ülkeler GOÜ olmuştur. Ekonominin önemli göstergelerinden olan yatırım rakamları, GÜ’ye göre GOÜ’de her dönem daha düşük seviyede belirlenmektedir.

GOÜ’nün çoğunda olduğu gibi Türkiye’de de 1989 yılında sermaye hareketleri üzerindeki engellerin tamamen kaldırılmasının altında yatan neden, 1986 yılından itibaren artan mali açıkların yurt içinden borçlanarak giderilmeye çalışılması bunun ise özel sektörü dışlayıcı etki yaratmış olmasıdır. Özel sektörü dışlama etkisini ortadan kaldırmak için başvurulacak ikinci yol yabancı fonların ülkeye girişinin sağlanması olarak görülmüştür (Akyol, 2012: 27).

Türkiye GÜ ile kıyaslandığında yatırım rakamları sürekli düşük seviyelerde belirlenmektedir. Türkiye’de yatırım rakamlarının düşük seviyelerde seyretmesinin ve ekonomik anlamda gerekli olan gelişmişlik düzeyinin gerisinde kalmış olmasının birincil nedeni kaynak yetersizliğidir. Bunu gidermek için uygulanabilecek iki yöntem; eski tasarrufları kullanarak sıkıntıyı gidermek ve ya yabancı sermayeyi ülkeye çekmektir. Finansal liberalizasyonun bu konuda ülkelere sağlamış olduğu olanak ikinci yöntemde belirtilmektedir. Ancak ikinci yöntemin uygulanabilmesi daha da önemlisi etkili olabilmesi için finansal liberalizasyonun sağlanmış olması tek başına yeterli değildir. DYY’nin bir ülkeye gidebilmesi için; GSYİH’nin ve kişi başına düşen gelirin

yüksek olması ve ülkenin pazar niteliği taşıması gibi şartların sağlanmış olması gerekmektedir (Bay, Oskay ve Çiçek, 2007: 254).

DYY'nin şartların sağlanmasının dışında bu yatırımları ülkeye çekmek için teşvik yasaları çıkarılmaktadır. DYY'ye yönelik hazırlanan teşvik politikaları ilk kez 1980 yılında uygulanmamıştır. 1980 öncesi yabancı sermayenin teşviki ile ilgili atılan en önemli adım 1954 yılında yürürlüğe giren Yabancı Sermayeyi Teşvik Yasasıdır. Bu teşvik yasası DYY'nin ülkeye girmesini sağlamak adına yürürlüğe girmiş olsa da beklenen başarı sağlanamamıştır. 1980 ile 1954 yıllarının ekonomik durumları karşılaştırıldığında 1954 yılında uygulanan teşvik yasası 1980 yılındaki kadar etkili olamamıştır. 24 Ocak Kararları ile birlikte Türkiye'ye gelen DYY'de az da olsa artış görülmüştür. İki dönem arasında görülen bu farkın nedeni, yapılan yasal düzenlemeler değil, bu dönemde uygulanan politikalar ile yurt içinde ve yurt dışında istikrarın sağlanmış olmasıdır. 1980 yılında istikrar önemli ölçüde sağlanabildiği için DYY'nin ülkeye girişinde artış görülmüş, bu artış üretime ve en son büyüme rakamlarına yansımıştır (Şimşek ve Behdioğlu, 2006: 56-57).

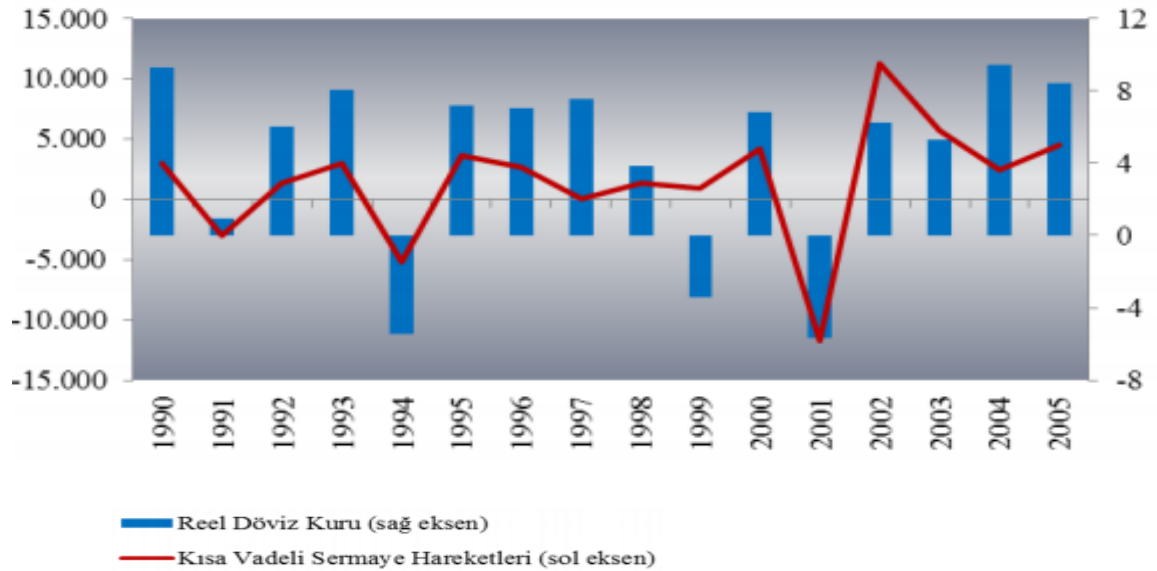
Sermaye hareketlerinin serbestleşmesinin bir başka sonucu 1989'da Türkiye'nin yerli varlık piyasalarına kısa vadeli yabancı sermaye formunda (sıcak para akımları) likidite girişinin yolunu açmış olmasıdır. Finansal sermayenin sıcak para olarak tanımlanmasının genel kabul gören kesin bir tarifi olmamakla birlikte, spekülâtif ve

kısa dönemci olduğu, aşırı dalgalanma ve akışkanlık gibi unsurlar içerdiği; bu özelliklerinden ötürü de ekonomide istikrarsızlık yarattığı bilinmektedir. Sıcak para hareketleri temel olarak ulusal piyasalarda faiz ve döviz kuru arasındaki dengesizliklerden kaynaklanan arbitraj ögesine dayanmaktadır, Beklenen getiri oranları ve risklerdeki değişimlere hızlı tepki veren sıcak para akımlarının en önemli özelliği çok ani hareket edebilmesidir (Karahan ve İpek, 2013: 302). Net portföy yatırımlarında 1990'lı yıllarda ani dalgalanmalar meydana gelmiştir. Söz konusu dönemdeki sermaye girişleri, hızlandırılmış kamu harcamalarını artırmış, aynı zamanda ithalatın maliyetini azaltmak yoluyla yerli mal piyasalarına olan toplam talebin yarattığı baskıda geçici bir rahatlama sağlamıştır. Buna karşın, uzun vadeli doğrudan yabancı yatırımların performansı daha zayıf kalmıştır (İnanç, 2005: 35).

Özellikle son yıllarda Türkiye ekonomisinde DYY'ye nazaran daha geniş bir yer tutan kısa vadeli sermaye hareketlerinin ayırıcı özelliği spekülasyon amaç taşıyor olmalarıdır. Kısa vadeli sermayelerin, spekülasyon ve oynaklığının yüksek olması, gittikleri ülkede olumsuz beklentilerin arttığı dönemlerde ülkeyi terk edebilmesi nedeniyle ekonomide kalıcı bir iyileştirme sağlayamamaktadır (İpek ve Biniş, 2008: 16).

Kısa vadeli yabancı sermayeler, geçici olarak var olan mali açıkları kapatmış, ekonomide kalıcı bir iyileştirmeden söz etmek mümkün olmamıştır. Öyle ki kısa vadeli sermaye hareketlerinin ülkeyi ekonomik anlamda sıkıntılı olduğu dönemde terk etmiş ve 1990 yılı sonrası ortaya çıkan ulusal krizlerin nedeni olmuştur.

Şekil 6. Türkiye’de Reel Döviz Kuru - Kısa Vadeli Sermaye Hareketleri

Kaynak: Akyol, 2012: 31

Şekil 6'da kısa vadeli sermaye hareketlerinde 1990'lı yıllarda 1994 yaşanan krize rağmen dalgalanmaların ufak çapta olduğu görülmektedir. Ancak 2001 yılında Türkiye'de patlak veren bir başka ulusal kriz nedeniyle sermaye ülkeyi terk etmiş, kriz sonrası giden kısa vadeli sermayeyi ülkeye geri çekmek için uygulanan ekonomi politikaları özellikle faiz oranlarının arttırılması ile amaca ulaşılmış, giden sermaye ülkeye dönmüştür.

Türkiye’de 1984 yılında döviz rejiminin serbestleşmesi ile birlikte para ikamesine yönelik baskılar ön plana çıkmıştır. Ekonomide bulunan kamu açıklarıyla birlikte para baskısının da artması enflasyonu düşürmek amacıyla Türk Lirasının değerini korumak amacıyla yüksek reel faiz oranlarına yol açmıştır. Yükselen reel faiz oranları sermaye hareketlerinin de artmasına neden olmuştur. Kısa vadeli sermaye hareketlerinin önünü açan bu durum daha çok bankaların işine yaramıştır. 1990’lı yıllarda yalnızca 1 milyar dolar olan borçlanmaları 1993’te 3,5 milyar dolara çıkmıştır. Ekonomi politikalarında sağlanan gevşeklik, hükümetlerinde önünü açmış ve artık 1989’da 6 olan iç borç 1989’da yüzde 6 olan iç borç 1997’de yüzde 20’ye çıkmıştır. Bankaların hükümete borç verebilmelerini sağlayan unsur kısa vadeli sermaye girişleriydi. Bu nedenle kısa vadeli sermaye girişleriydi. Bu nedenle kısa vadeli sermaye girişleri, maliye politikasının kredi kısıtlarını ve para otoritesinin para kısıtlarını aşmasında yardımcı olmuştur (Akyol, 2012: 33).

2.3.3. Türkiye’de Finansal Liberalizasyon, Yatırım ve Büyüme

1980-1990 yılları Türkiye ekonomisi için dönüm noktası olmuştur. Finansal liberalizasyonun 1989’da tam olarak uygulanması ile birlikte Türkiye ekonomisi 1990 yılına farklı bir ekonomik düzen ile girmiştir.

Tablo 13. Sektörel Sabit Sermaye Yatırımları (Özel) (%)

Yıllar	Tarım	İmalat
1980	7,4	30
1981	10,8	34,1
1982	11,2	33,6
1983	11,4	32,9
1984	10,1	32,9
1985	7,7	31,9
1986	5,7	31,8
1987	5,6	25,2
1988	4,3	21,4
1989	3,1	19,9
1990	3,6	26,2
1991	3,1	24,3
1992	3,3	23,6
1993	2,6	23,8
1994	4,1	26,2
1995	4,7	26,3
1996	4,5	24,5
1997	4,3	22,9

Kaynak: Eşiyok, 2001: 5.

Tablo 13’de özel kesimin sektörlere göre yapmış olduğu yatırım oranlarını gösterilmektedir. 1980 sonrası etkisini her alanda gösteren özel kesimin yapmış olduğu yatırımlar tarım sektöründen ziyade imalat sektöründe toplanmıştır. 1980 yılından 1997 yılına kadar geçen sürede özel kesim yatırımları içindeki imalat sektörünün payı, tarım sektörünün payından daha yüksek gerçekleşmiştir.

Tablo 14. Sektörel Sabit Sermaye Yatırımları (Kamu) (%)

Yıllar	Tarım	İmalat
1980	7,9	26,3
1981	10,2	21,9
1982	10,3	18,9
1983	9,8	15,8
1984	9,6	1,4
1985	7	12,6
1986	6,8	9,8
1987	8,7	6,5
1988	9,1	5,9
1989	10,3	4,5
1990	9,6	4,5
1991	11,1	5
1992	8,9	5,4
1993	9,6	3,2
1994	10,2	3,1
1995	12	5,7
1996	10,5	4,1
1997	11,1	2,5

Kaynak: Eşiyok, 2001: 4

Tablo 14’de 1980 yılında alınan ekonomik kararlar ile uygulanan liberal politikalar devletin ekonomi üzerindeki etkisinin azaltılmasını öngörmekteydi. Buna bağlı olarak tabloda verilen kamu yatırım oranlarının sektörlere göre ayrımı gösterilmektedir. Kamunun etkinliğinin azaltılmış olduğu bu dönemde yatırımlar özel kesimin tersine tarım sektöründe toplanmıştır.

İki tabloda verilen oranlar doğrultusunda genel bir değerlendirme yaparsak; ekonomide tarım sektörü üzerinde devletin imalat sektöründe ise özel kesimin payı yüksek oranda gerçekleşmiştir. Devlet, imalat sektörünü özel kesimin etkinliğine bırakmış ve bu sektörde daha çok teşvik politikalarıyla etkili olmuştur.

Finansal liberalizasyon Türkiye ekonomisinde büyük dönüşümlerin önünü açmış olsa da beklentilerin çoğunu karşılıksız bırakmıştır. Bu beklentiler istikrarın sağlanması, gereken sermayenin karşılanması ve reel yatırımın ülke içerisinde artışına yönelik olmuştur.

Finansal liberalizasyonun uygulanmaya başlanması ile birlikte hesaplanan büyüme oranları içerisinde sektörlerin aldığı paylarda da değişimler görülmektedir. Yani sektörlerin GSYİH'den aldıkları payda önemli değişimler görülmüştür.

Tablo 15. Sabit Sermaye Yatırımları / GSYİH (%)

1980	21,8
1981	19,8
1982	19,2
1983	20,1
1984	19,3
1985	20,1
1986	22,8
1987	24,6
1988	26,1
1989	22,5
1990	22,6
1991	23,7
1992	23,4
1993	26,3
1994	24,5
1995	24,0
1996	25,1
1997	26,3
1998	24,3
1999	22,1

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı, <http://www.kalkinma.gov.tr/>

Tablo 15'de belirtilen 1980-1999 yılları arasında gerçekleştirilen özel ve kamu kesimi yatırımlarının GSYİH'ye oranına baktığımızda, ciddi iniş ve çıkışların yaşanmadığını görebiliriz. 24 Ocak Kararları'nın 1980 'de alınmış olması ve sonraki dönemde belirlenen sabit sermaye artışlarına yansımaları etkili olmamıştır. Ancak 1990 sonrası finansal liberalizasyonun uygulanmaya başlanması ile birlikte geçmiş yıllara göre yatırımın GSYİH içerisindeki oranında artış gösterdiğini söylememiz mümkündür.

III. BÖLÜM

FİNANSAL LIBERALİZASYON SÜRECİNDE DOĞRUDAN YABANCI YATIRIM VE BÜYÜME İLİŞKİSİ TÜRKİYE UYGULAMASI

3.1.FİNANSAL LIBERALİZASYON DÖNEMİNDE DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN EKONOMİYE ETKİLERİ

3.1.1. Finansal Liberalizasyonun Yatırıma Etkileri

Finansal liberalizasyonun ülke ekonomilerine yansımaları çok yönlü olmuştur. İç ve dış finansal liberalizasyon olarak iki aşamada tamamlanan bu süreç, dünya üretimi ve GOÜ ekonomileri için büyük önem taşıyan, sermaye hareketlerinin serbestliğini de beraberinde getirmiştir.

IMF tarafından yayınlanan ödemeler dengesi istatistiklerine bakıldığında, kurumun uluslararası sermaye hareketlerini, DYY, portföy yatırımları ve diğer yatırımlar olmak üzere üç gruba ayırarak kategorize ettiği görülmektedir (Karahan ve İpek, 2013: 300). Bu kategoriler içinde ülkelerin kalıcı başarılar elde etmesine yönelik olarak yapılan yatırımlar DYY'dir. Bu bağlamda 1990'lı yıllarda özellikle GOÜ'nün asıl beklentileri ülkede bulunan DYY'nin sayısında artış sağlanması olmuştur.

OECD (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü)'ye göre ele alacak olursak DYY, doğrudan yatırımcı tarafından başka bir ülkede yerleşik olan bir teşebbüste kalıcı bir bağ oluşturmak amacıyla yapılan uluslararası yatırım kategorisidir (Aydemir, Arslan ve Uncu, 2012: 72).

Portfolyö yatırımları; Bir ülkede yerleşik şirketlerin başka bir ülkedeki şirketlerin %10'dan daha az bir payla borcuna veya öz sermayesine ortak olması yoluyla gerçekleştirilen yatırımlardır (DEİK, 2012: 6). Diğer yatırımlar ise doğrudan yatırım, portföy yatırımları ve rezerv dışında kalan tüm finansal işlemleri içeren bir artık değerdir.

Ülke ekonomilerinde kalıcı düzenlemeler bırakan DYY'nin dünyada ve Türkiye'de gelişim ve özellikleri aşağıda sırası ile gösterilmektedir.

1. Dünyada DYY'nin sayısı 1970'lerin yarısından itibaren hızlı büyümüş ama sürekli dalgalanmalar yaşanmıştır. Türkiye'de DYY artışı yavaş gerçekleşmiş ve küresel DYY'den aldığı payda büyük dalgalanmalar olmuştur.
2. 1990 öncesinde DYY girişlerinin büyük bölümü GÜ'ye iken, 1990 sonrasında GOÜ'nün payı önemli ölçüde artmıştır. Türkiye'de ise bu durumun tersine gerileme yaşanmıştır.
3. Sınır ötesi birleşmeler ve satın almalar, DYY içinde yer almakla birlikte, sabit sermaye stoğunu arttırmaz. Ancak bunların DYY içindeki payı sürekli artmaktadır. Bu artış Türkiye'de ve başka bazı ülkelerde önemli hale gelmektedir.
4. 1980-1990 arası dönemde DYY'de görülen artış çoğunlukla hizmetler sektörüne kaymaktadır. Türkiye'de de aynı biçimde hizmetler sektöründe artış görülmüştür (Uygur, 2012: 92-95).

Finansal liberalizasyon sürecinde yatırım hareketleri tahlili bizi DYY'ye götürmektedir. Belirtilen yıllar itibariyle dönemin özelliklerine uygun olarak DYY'de çoğu zaman dalgalanmalar yaşanmıştır. 1980 yılının başlarında GOÜ'ye yönelen DYY finansal liberalizasyonun ön plana çıkmış olduğu 1990'larda tekrar GÜ'ye yönelmiştir.

3.1.2.Doğrudan Yabancı Yatırımların Ekonomiye Etkileri

Ekonomi teorisinde, DYY ve ekonomik büyüme arasında pozitif bir ilişki olduğu kabul edilmektedir. Neoklasiklere göre DYY, toplam yatırımların miktarını ve etkinliğini arttırarak ekonomik büyümeye olumlu katkıda bulunmaktadır.

Bu yargıdan yola çıkarak DYY'nin, sermaye oluşumuna ve istihdam artışına katkıda bulunabileceği, sermaye malı ihracatını arttırabileceği, bilgili ve tecrübeli yöneticilerin yanında teknolojinin de ülkeye giriş yapmasının önünü açtığı görüşü belirtilmiştir. DYY aracılığıyla beklenen bu etkilerin gerçekleşmesi sonucunda hem ekonomide verim artışı sağlanacak hem de iktisadi büyüme rakamlarına olumlu yansıtacaktır.

DYY, ekonomik büyümenin yanında istihdam hacmini de olumlu yönde etkilemektedir. DYY ile ilgili geliştirilen teorilerin birçoğunda istihdama yönelik

olumlu etkiden söz edilmiştir. Bu konuda geliştirilen teorilerin en önemlisi Eklektik Paradigma olarak adlandırılan OLI teorisidir (Ekinci, 2011: 72-73).

OLI Teorisine göre; ÇUŞ yabancı yatırım yapmadan üç önemli avantajın sağlanmış olmasını isterler. Bu avantajlar; (O= Ownership advantages) mülkiyet avantajı, (L=Location advantages) konumsal avantaj ve (Internalization advantages) içselleştirme avantajıdır. Yerli ve yabancı firmaların piyasalarda rekabet üstünlüğü elde edebilmeleri bu avantajlara sahip olmalarıyla yakından ilişkilidir (Görmezöz, 2007: 9).

OLI'nın dışında yabancı yatırımların ülkeye girmesi ile istihdam artışından söz edilebileceğini gösteren bir başka teori ise Ürün Devreleri Teorisi'dir. Bu teori Vernon (1966, 1977) tarafından geliştirilmiştir. Teoriye göre herhangi bir ürün, ilk icat aşamasıyla kitlesel üretim arasında çeşitli dönemlerden geçmektedir. Bunlar; yenilik, olgunlaşma ve standartlaşma aşamalarıdır. Ürünün hayat devreleri teorisinde, doğrudan yabancı yatırımların tercih edilme nedeni; yenilikçi firmanın teknolojik üstünlüğünü ve tekelci avantajını koruma isteğidir (Kurtaran, 2007: 370). Bunun yanında Ürün Devreleri Teorisi'ne göre yeni üretilen bir mal; standart ürün aşamasına kadar geçen sürede üretim yeri değişiklikleri ile karşılaşabilmektedir. Standartlaşan üretim, maliyetlerinin daha az olduğu başka ülkelere kaydırılmakta ve ülkelerde yeni istihdam olanaklarının oluşmasına olanak sağlayabilmektedir.

DYY ülke ekonomisine bilgi, beceri ve teknoloji getirmekte, büyümeyi pozitif etkilemekte ve istihdamda artış sağlamaktadır. Bu durum ekonomiye birçok katkı sağlayan DYY için hazırlanan teşvik politikalarının sürekli yenilenmesinin ve artmasının nedeni olmaktadır.

3.1.3. Doğrudan Yabancı Yatırımların Büyümeye Etkisi

DYY, birçok ülkede ekonomik büyümeyi sağlamış ve gitmiş olduğu ülkenin dünya ekonomisi ile entegrasyonunu sağlamıştır. Bu nedenle ekonomiler içerisindeki DYY'yi attırmak amacıyla uygulanan politikalar hız kazanmıştır. DYY büyümeyi doğrudan ve dolaylı kanallar aracılığı ile etkilemektedir.

Şekil 7. Doğrudan Yabancı Yatırımların Büyümeye Etkisi

Kaynak: Demirel, 2006: 107.

Şekil 7’de görüldüğü üzere DYY’nin ekonomik büyümeye doğrudan ve dolaylı yollardan etki etmektedir. Doğrudan etkileri, daha çok GOÜ’nün lehine olan durumları içermektedir. İstihdama olan pozitif etkisi, sermaye girişlerinin sağlanması, ticarete etkinliğin artması, teknolojinin ülkeye girmesi bu ülkeler için özellikle önem taşımaktadır. Buna ek olarak çoğunlukla portfolyo yatırımları ve dış borç ile giderilen ödemeler bilançosu dengesizliklerinin giderilmesinde de büyük ve kalıcı öneme sahiptir. Dolaylı etkileri göz önüne alındığında ise teknoloji transferi, gittikleri ülkelerin diğer ülkeler ile entegre olması konusunda aracı olmaları, rekabete katkı sağlamak gibi olumlu sonuçları vardır.

DYY’nin ülkeler arasındaki hareketliliğinin büyük ölçüde serbestleşmesini sağlayan finansal liberalizasyon döneminde bazı ülkeler için süreç anlatıldığı şekilde işlemiş olsa da bazı ülkelerin ekonomilerine tersi yönde etki etmiştir. Süreçten olumsuz etkilenen ülkeler GOÜ arasında yer almaktadır.

3.2. FİNANSAL LİBERALİZASYON DÖNEMİNDE DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR VE BÜYÜME ÜZERİNE YAPILMIŞ OLAN AMPİRİK ÇALIŞMALAR

Finansal liberalizasyon sürecinin ekonomik büyüklüklere olan etkisini ortaya koymak adına birçok ampirik çalışma yapılmıştır. Bu ampirik çalışmaların sonuçları uygulanmış olduğu ülke ya da ülkelere göre değişiklik göstermiştir.

Çalışma süresince yapmış olduğumuz literatür taraması sonucu karşılaştığımız ampirik çalışmalardan ilki, Mario Carcovic ve Ross Levine'nin yapmış olduğu çalışmadır. Carcovic ve Levine çalışmalarında DYY ile büyüme arasındaki ilişkiyi 72 ülkeye ait veriler ile test etmişlerdir. Uygulama ülkelerin 1960-1995 arası verileri baz alınarak iki aşamalı olarak gerçekleştirilmiştir. İlk aşamada En Küçük Kareler yöntemi uygulanmış, ikinci aşamada ise verilerin beş yıllık periyotlarda alınan ortalaması ile dinamik panel veri oluşturulmuştur. Kurulan model ile DYY ile toplam üretkenlik arasında negatif bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır.

DYY'nin Türkiye'de iktisadi büyüme üzerine etkilerini tahlil eden model 2010 yılında Fatma Turan Koyuncu tarafından kurulmuştur. Bu modelde 1990 sonrası DYY ile büyüme arasındaki ilişki nedensellik testi kullanılarak sınanmıştır. Veriler 1990-2010 yıllarını kapsayan üçer aylık dönemler itibarıyla TCMB veri tabanından edinilmiştir. Yapılan uygulama sonucunda değişkenlerin istikrarlı olduğu ve DYY'nin büyümeyi pozitif yönde etkilediği sonucuna varılmıştır.

De Mello OECD'ye üye olmayan 32 ülkenin bulunduğu bir panel veri oluşturmuştur. Bu veriler yardımıyla DYY ile büyüme hızı arasındaki ilişki Dickey-Fuller testi aracılığı ile sınanmış ve aralarında pozitif bir ilişki bulunduğu sonucuna varılmıştır.

Onur Sara 2005 yılında açıklık, finansal kalkınma ve finansal liberalizasyon ile GSYİH arasındaki ilişkiyi Granger nedensellik testi ile sınanmıştır. Sınama sonucu açıklık, finansal kalkınma ve finansal liberalizasyonun GSYİH arasındaki %1 ve %5 anlamlılık düzeyinde yapılan teste göre, %1 anlamlılık düzeyinde açıklık ve finansal liberalizasyon, GSYİH ve finansal liberalizasyon, GSYİH ve finansal kalkınma arasında tek yönlü, GSYİH ve açıklık arasında çift yönlü nedensellik vardır. %5 anlamlılık

düzeyinde, finansal kalkınma ve finansal liberalizasyon, finansal liberalizasyon ve açıklık, finansal liberalizasyon ve GSYİH, finansal kalkınma ve GSYİH arasında tek yönlü nedensellik bulunduğu sonucuna varmıştır.

Ayberk Nuri Berkman, DYY ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi test etmiştir. Bu test için uygulanan ekonometrik modelde 1987: 01 - 2011: 02 arasındaki döneme ait çeyrek dönemlik veriler kullanılmıştır. Analizde nedensellik testi kullanılmış ve analiz sonuçları, finansal liberalizasyondan ekonomik büyümeye doğru tek yönlü bir nedenselliğin varlığını ortaya koymuştur.

Seymur Ağayev, 2010 yılında DYY'nin ekonomik büyüme hızı ile ilişkisi 25 geçiş ekonomisine ait panel veri, panel eş tümlleşme ve panel nedensellik analizleri kullanılarak incelenmiştir. İnceleme sonucunda geçiş ülkelerine yönelen DYY'nin büyüme oranlarına olan yansıması pozitif yönde gerçekleşmiştir.

Okuyan ve Erbaykal tarafından 2008 yılında gelişmekte olan dokuz (Brezilya, Meksika, Malezya, Güney Kore, Tayland, Türkiye, Singapur, Endonezya, Hindistan) ülkenin 1970-2006 yıllarına ait DYY ve ekonomik büyüme verileri kullanılarak nedensellik testi yapılmıştır. Test sonucunda, Brezilya, Meksika, Malezya, Güney Kore, Tayland ve Türkiye'de ekonomik büyümenin DYY'deki artışın nedeni olduğu, Singapur ve Endonezya'da karşılıklı nedensellik ilişkisinin bulunduğu, Hindistan'da ise DYY'den ekonomik büyümeye doğru bir nedensellik ilişkisinin olduğu saptanmıştır.

Babajide Fowowe, 2008 yılında finansal liberalizasyon ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi, Sahra altı Afrika'nın 1978-2000 dönemine ait panel verileri ile GMM (Genelleştirilmiş Momentler Metodu) aracılığıyla sınamıştır. Sınama sonucunda finansal liberalizasyon ile ekonomik büyümenin arasında pozitif ilişkinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Ben McLean ve Sona Shrestha, 2002 yılında gelişmiş ve gelişmekte olan toplam 40 ülkeyi kapsayan bir panel veri sınaması yapmışlardır. Sınama verileri 1976-1995 yıllarına aittir. Kurulan ekonometrik model ile finansal liberalizasyon döneminde gerçekleşen sermaye akımlarının ekonomik büyümeye etkileri ayrı ayrı sınanmış ve DYY ile portfolyö yatırımlarının ekonomik büyümeyi pozitif, banka kredilerinin ise negatif etkilediği sonucuna varılmıştır.

Imran Sharif Chaudhry, 2007 yılında finansal liberalizasyon ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi Pakistan için 1972-2006 yıllarına ait veriler ile Dickey-

Fullar testi yardımı ile sınımıştır. Sınama sonucunda finansal liberalizasyon sürecinde ekonomik büyüme oranlarında pozitif yönde bir değişim gerçekleştiği görülmüştür.

David T. Tswamuno, Scott Pardee ve Phanindra V. Wunnava tarafından 2007 yılında Güney Afrika için finansal liberalizasyon ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki test edilmiştir. Ekonometrik uygulama için 1973 yılının üçüncü çeyreği ile 2005 yılının ilk çeyreğine ait verileri kullanılmıştır. Sınama sonucunda liberalleşmenin ilk yıllarında artış görülmüştür. Ancak son dönem liberalleşme hareketleri ile sermaye piyasasında görülen hareketlilik Güney Afrika'nın ekonomik büyüme oranlarına pozitif etki etmemiştir.

Çalışmada uygulamış olduğumuz ekonometrik modelin, finansal liberalizasyon sürecinde DYY ile büyüme hızı arasındaki ilişkinin test edilmesi amacıyla kurulmuş olmasından dolayı literatür taraması daha çok bu konuya ilişkin yapılmıştır. Nitekim finansal liberalizasyon çerçevesinde yapılan çalışmaların çoğunda DYY ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki sınımıştır. Bunun dışında bu döneme ilişkin yapılan diğer çalışmalar, sürecin getirdiği ekonomik krizler ve diğer temel makro ekonomik göstergelerde ortaya çıkan değişiminin yönünü test etmeye yönelik olmuştur.

3.2.1. Veri ve Metod

Çalışmamızda uygulanan modelleme, 2001 yılında M.B. Obwana tarafından Uganda için 2006 yılında ise Onur Demirel tarafından Türkiye için kullanılmıştır. İki çalışmada da eşanlı modellemeye yer verilmiştir. Bu çalışmaların referans olarak kullanılması ile beraber çalışmamızda, iki çalışmadan farklı olarak model hem EKK (En Küçük Kareler) yöntemi ile hem de eşanlı modelleme denklemi kurularak sınımıştır. Sınama için E-views 7 paket veri programı kullanılmıştır. Amacımız, Türkiye'de finansal liberalizasyona yönelik ilk adımların atıldığı 1980 yılı ile 2013 yılına kadar geçen süreçte Türkiye'ye gelen DYY ile bu süreçte gerçekleşen yıllık GSYİH arasındaki ilişkinin yönünü tayin etmektir. Ancak verilerin temin edilmesi sırasında bazı yıllara ait verilerin ulusal ya da uluslararası kurumların web sitelerinden ulaşılamamasından kaynaklı olarak zaman aralığı 1984-2010 olarak daraltılmıştır.

Tablo 16. Modellerde Kullanılan Değişkenler

DYY Denklemi	Değişkenlerin Elde Edilişi
Bağımlı Değişken	
Doğrudan Yabancı Yatırımlar (DYY)	Reel (Milyon \$)
Bağımsız Değişkenler	
GSYİH (Gayri Safi Yurtiçi Hasıla)	Reel (Milyon \$)
GSYİH Artış Hızı (GSYİHBH) (%)	$\frac{\text{Reel GSYİH}_t - \text{Reel GSYİH}_{t-1}}{\text{Reel GSYİH}_{t-1}} \times 100$
Enflasyon (TÜFE) (ENF) (%)	$\frac{\text{TÜFE}_t - \text{TÜFE}_{t-1}}{\text{TÜFE}_{t-1}} \times 100$
Yurtiçi Tasarruf Oranı (YİTO) (%)	
Kamu Yatırımlarının GSYİH'ya oranı (%)	Konsolide Bütçede Kamu Yatırımları/GSYİH
GSYİH için Kukla Değişken (GSYİHKD)	1994, 2001, 2009 yılları için kukla değişken kullanılmıştır.
Büyüme Denklemi	Değişkenlerin Elde Edilişi
Bağımlı Değişken	
GSYİH Artış Hızı (GSYİHBH) (%)	$\frac{\text{Reel GSYİH}_t - \text{Reel GSYİH}_{t-1}}{\text{Reel GSYİH}_{t-1}} \times 100$
Bağımsız Değişkenler	
Doğrudan Yabancı Yatırımlar (DYY)	Reel (Milyon \$)
Gayri Safi Yurtiçi Tasarruflar (GSYİT)	Reel (Milyon \$)
İhracat Büyüme Hızı (İBH) (%)	$\frac{\text{İhracat}_t - \text{İhracat}_{t-1}}{\text{İhracat}_{t-1}} \times 100$
Dış Yardım Girişleri (DYG)	Milyon \$ (Dış Borçlar + Transferler)

Verileri elde etmek için yapmış olduğumuz literatür taraması sırasında öncelikle TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu), Kalkınma Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, TCMB, Ekonomi Bakanlığı ve Maliye Bakanlığı web sitelerine başvurulmuştur. Ancak sözü geçen kurumlarda yer alan verilerin çoğu cari fiyatlarla hesaplanmıştır. Modellemede sağlıklı sonuçlar elde edebilmemiz için reel verilere ihtiyacımız vardır. Bu nedenle ikinci adım olarak uluslararası kuruluşların web sitelerine başvurulmuştur. GSYİH, DYY ve GSYİT'ye ait reel veriler IMF, DB, OECD ve UNCTAD (Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı) web sitelerinden temin edilmiştir. Değişkenlere ait reel veriler uluslararası kurumlardan temin edilebildiğinden, cari verilerin reel hale dönüştürülmesi için ayrıca bir işlem yapılmamıştır.

Kurmuş olduğumuz iki modelin sonuçlarına geçmeden önce iktisat teorisinin değişkenler arası ilişkiler ile ilgili öngörmüş olduğu sonuçlardan söz etmekte fayda vardır. İlk denklemde bağımlı değişken olan DYY ile GSYİH arasında teoriye göre pozitif bir ilişki vardır. GSYİH'nin yüksek olması DYY'nin gittiği ülkede aramış olduğu özelliklerden bir tanesidir. İstikrar ve yüksek büyüme rakamları DYY'nin bu ülkede yapmış olduğu ve ya yapmayı düşündüğü yatırımlara doğrudan etki etmektedir. GSYİH'nin DYY'yi pozitif etkilemesi büyüme hızının da aynı yönde etki edeceğini göstermektedir. Bu nedenle GSYİHBH'nin de bir önceki yıla göre yüksek belirlenmesi DYY'yi pozitif yönde etkileyecektir. Enflasyon oranının DYY'ye iki yönlü etki edebildiği bilinmektedir. Enflasyon oranı, bir taraftan ülkedeki para ve maliye politikalarındaki uyum ve başarıyı yansıtarak makroekonomik istikrarın göstergesi olurken, diğer taraftan da yatırımcılar için yüksek getiri oranlarına işaret edebilmektedir. Böylece enflasyonun katsayısının pozitif ya da negatif olması hangi etkinin daha güçlü olduğuna bağlı olarak belirlenebilmektedir (Özcan ve Arı, 2010: 85). Kamu yatırımları ülkedeki tüketim alışkanlıklarını etkilemektedir. Kamu yatırımlarının artması ülkedeki tüketim alışkanlıklarında artışa neden olur ve büyüme rakamlarının seyri pozitif yönde belirlenir. Bu da DYY'nin bir ekonomiden beklemiş olduğu olumlu gelişmenin bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Yurtiçi tasarrufların DYY'yi ilk etapta negatif yönde etkilediğini söylemek mümkündür. Çünkü yerli üretim için fon oluşturmak adına pozitif bir etki yaratmakta ve DYY tarafından yapılacak üretimin yerli üretici tarafından yapılmasına neden olmaktadır. Yabancı sermaye için gerekli olan tüketim potansiyelinde negatif etki yaratabilmektir. Diğer tarafta ise; tasarrufun yüksek

oranda belirlenmesi ülkenin refah düzeyinin yüksek olduğu hakkında bilgi vermektedir. Bir ülkenin refah düzeyinin yüksek olması demek satış potansiyelinin yüksek olması demektir.

Büyüme hızının bağımlı değişken olduğu ikinci denklemden ise; DYY büyüme hızını negatif ve pozitif yönde etkilemektedir. Pozitif yönü, DYY'nin ev sahibi ülkeye döviz girişi sağlamak, sermaye stokunu artırmak, istihdam yaratmak ve teknoloji transfer etmek gibi yararlar sağlıyor olmasıdır. Başka bir ifadeyle DYY'nin GOÜ'ye en önemli etkisi, yatırım yapılacak ülkede üretim yaparak ülkenin milli gelirine katkıda bulunmasıdır. Ancak çalışma süresince de üzerinde durmuş olduğumuz gibi sözünü ettiğimiz pozitif yönlü ilişki, ülkelerin ekonomik gelişmişlik düzeyine göre farklılık göstermektedir. Özellikle GOÜ'ye gelen DYY, yabancı yatırımcıların ekonomi üzerinde kontrolünü artırması, bir tarafta ileri bir teknoloji diğer tarafta hala mevcut teknolojinin kullanılması ile ekonomik bütünlüğü bozması, gümrük tarifeleri ve ithalat kotaları gibi koruyucu kısıtlamaları kaldırması, küçük ölçekli yerli şirketler karşısında haksız rekabet yaratması gibi ekonomiyi olumsuz etkileyen yönleri de bulunmaktadır (Koyuncu, 2010: 127). Yurt içinde gerçekleşen tasarruflar yerli üretimi artırması konusunda pozitif etki gösterirken diğer taraftan tasarrufun yüksek olması tüketimi azaltacağından yani talep düşeceği için üretimi negatif etkileyecek ve büyüme hızını olumsuz etkileyecektir. İhracat büyüme hızı üretimi pozitif yönde etkilemektedir. Yerli mallara olan yurtdışındaki talebi temsil eden ihracat oranlarında gerçekleşen artış üretimi teşvik eder artan üretim ise GSYİH artış oranlarına yansır. Dış yardım girişleri ülke ekonomisine direkt pozitif katkı sağlamaktadır. Diğer sermaye girişleri ise sermaye stokunda artışı temsil ettiği için ekonomideki büyüme hızını pozitif yönde etkileyecektir.

3.2.2. Ekonometrik Uygulamaların Denklemleri ve Sonuçları

Yapmış olduğumuz ekonometrik çalışma ile amaçlanan 1980 sonrası dönemde Türkiye'nin GSYİH'si ile ülkeye gelen DYY arasındaki ilişkinin yönünü belirlemek olmuştur. Çalışmanın konusu genel anlamda finansal liberalizasyonun ülke ekonomisine etkileri olduğu için özellikle 1980 sonrası dönem verileri ile çalışılmıştır.

İlk olarak denklemler ayrı ayrı EKK yöntemi ile sınanmıştır. Bu sınamada ilk denklemden DYY'nin GSYİHBH ve diğer değişkenler tarafından ne yönde etkilendiği,

ikinci denklemde ise GSYİHBH'nin DYY ve diğer değişkenler tarafından ne yönde değişim gösterdiği sınanmaktadır. Çalışmada yer verdiğimiz model aşağıdaki şekilde düzenlenmektedir:

$$Y_1 = \beta_{10} + \beta_{11} X_{11} + e_{11}$$

Yukarıda belirtmiş olduğumuz modelleme iki değişken için yapacağımız iki ayrı sınamada kullanılacaktır.

Türkiye için uygulamış olduğumuz ekonometrik modelleme denklemleri ulaşabildiğimiz veriler ile aşağıdaki şekilde oluşturulmuştur:

$$DYY_t = \beta_0 + \beta_1 GSYİHBH + \beta_2 GSYİH + \beta_3 ENF + \beta_4 YİTO + \beta_5 KYGSYİH + \beta_6 GSYİHKD + e_{1t}$$

β_0 = Sabit Terim

β_1 GSYİHBH= Gayri Safi Yurtiçi Hasıla Büyüme Hızı (%)

β_2 GSYİH= Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (Milyon \$)

β_3 ENF= Enflasyon (TÜFE) (%)

β_4 YİTO= Yurtiçi Tasarruf Oranı (%)

β_5 KYGSYİH= Kamu Yatırımlarının Gayri Safi Yurtiçi Hasılaya Oranı

β_6 GSYİHKD= Gayri Safi Yurtiçi Hasıla için Kukla Değişken

e_{1t} = Hata Terimi

$$GSYİHBH_t = \beta_0 + \beta_1 DYY + \beta_2 GSYİT + \beta_3 İBH + \beta_4 DY + e_{1t}$$

β_0 = Sabit Terim

β_1 DYY= Doğrudan Yabancı Yatırımlar (Milyon \$)

β_2 GSYİT= Gayri Safi Yurtiçi Tasarruflar

β_3 İBH= İhracat Büyüme Hızı (%)

β_4 DYG= Dış Yardım Girişleri

e_{1t} = Hata Terimi

Tablo 17. EKK Modelinin Sonuçları

Büyüme Denklemi

Değişken	Katsayılar	t-Değeri
C	-4,60	-0,76
DYY	-6,89	-0,26
DYG	-4,05	-1,01
GSYİT	8,02	1,24
İBH	0,16	2,04**

$R^2 = 0,27$

DYY Denklemi

Değişken	Katsayılar	t- Değeri
C	-2,63	-0,81
GSYİH	0,14	4,47***
GSYİHBH	-84332831	-0,55
ENF	-56113526	-1,96**
YİTO	5,33	2,58***
GSYİHKD	1,50	0,82
KYGSYİH	-3,27	-2,66***

$R^2 = 0,78$

*%10, **%5, ***%1 önem düzeyinde anlamlı

Tablo 17’da ekonometrik uygulama sonucunda elde ettiğimiz belirlilik katsayısı (R^2), bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkeni açıklama oranını göstermektedir. Büyüme denkleminde bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkeni açıklama oranı 0.27 olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda büyüme denkleminde yer alan bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkeni açıklama oranının düşük olduğu söylenebilmektedir. DYY denkleminde ise R^2 0,78’dir. Bu denkleminde bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkeni açıklama oranı yüksektir.

EKK yöntemi ile iki ayrı denklem kurarak yapmış olduğumuz ekonometrik uygulamada değişkenlerin anlamlılık düzeyleri büyük önem arz etmektedir. Büyüme denkleminde, İB ve GSYİT pozitif yönlü, DYG ve DYY negatif yönlü belirlenmiş, anlamlı çıkan tek değişken ise %5 önem düzeyinde İB olmuştur. Yani öngörülerde belirtmiş olduğumuz gibi ihracatın artması talebin artmasına dolayısıyla büyüme hızı artışına yansımaktadır. DYY büyüme hızı denkleminde anlamlı değildir. Bunun nedeni 24 Ocak Kararları ile hedeflenen sağlıklı ekonomiye ulaşılamamış olmasıdır. Oysaki daha öncede belirtildiği üzere DYY’nin gittiği ülkede aradığı en önemli özellik ekonominin sağlıklı ve istikrarlı olmasıdır.

DYY denkleminde, GSYİH, GSYİHKD ve YİTO pozitif yönlü, ENF, GSYİHBH ve KYGSYİH negatif yönlü belirlenmiştir. Bu denkleminde yer alan bağımsız

değişkenler arasında KYGSYİH, YİTO ve GSYİH %1'lik, ENF ise % 5'lik, önem düzeyinde anlamlı çıkmıştır. Daha önceki belirtmiş olduğumuz gibi GSYİH'nin yüksek belirlenmesi ülkeye gelen DYY için en önemli kriterdir. KYGSYİH bir ülkedeki tüketim alışkanlığını arttırmanın en önemli yoludur. Belirtmiş olduğumuz zaman aralığında tüketimdeki artış, GSYİH'ye pozitif yönde yansımış ve ülkeye daha fazla DYY çekilebilmiştir. YİTO'da anlamlı çıkan bir başka değişkendir. YİTO'nun DYY'ye iki yönlü etkide bulunabileceğini söylemiştik. Ekonometrik sınamada anlamlı çıkması Türkiye'de, ülkeye gelen DYY için pozitif yönde katkı sağladığını söyleyebiliriz. Son olarak anlamlı çıkan değişken ENF'dir. ENF, söz konusu dönemde ülkedeki istikrarın habercisi olmuş ve DYY'yi pozitif etkilemiştir.

EKK yöntemiyle yapmış olduğumuz sına ve bu sınamanın sonuçlarını yorumladıktan sonra eşanlı denklem sistemine geçeceğiz. Eşanlı denklem sistemi; birden fazla karşılıklı ya da ortak bağımlı değişkenin var olması ile kurulur ve bu değişkenler arasındaki ilişkilerin birden fazla denklemin kullanılarak sınıanmasını sağlar.

Eşanlı modelde denklem aşağıdaki şekilde düzenlenmektedir.

$$Y_{1i} = \beta_{10} + \beta_{11} Y_{1i} + \beta_{12} X_{1i} + e_{1i}$$

$$Y_{2i} = \beta_{20} + \beta_{21} Y_{2i} + \beta_{22} X_{2i} + e_{2i}$$

Yukarıda belirtmiş olduğumuz denklem sistemi referans olarak kullandığımız Obwana'nın, Uganda çalışmasından alınmıştır (Obwana, 2001: 63).

$$DYY_t = \beta_{10} + \beta_{11} GSYİHBH + \beta_{12} GSYİH + \beta_{13} ENF + \beta_{14} YİTO + \beta_{15} KYGSYİH + \beta_{16} GSYİHKD + e_{1t}$$

$$GSYİHBH_t = \beta_{20} + \beta_{21} DYY + \beta_{22} GSYİT + \beta_{23} İBH + \beta_{24} DYG + e_{2t}$$

Eşanlı modelde kullanmış olduğumuz denklem sistemi yukarıda düzenlenmiştir.⁵ Eşanlı modeli kurmamızdaki amaç iki denklem arasında eşanlılık olup olmadığını sınamaktır.

Tablo 18. Eşanlı Modelin Sonuçları

Büyüme Denklemi			DYY Denklemi		
Değişken	Katsayı	t- değeri	Değişken	Katsayı	t-değeri
C	-4,60	-0,76	C	-2,63	-0,81
DYY	-6,89	-0,26	GSYİH	0,14	4,47***
DY	-4,05	-1,01	ENF	-56113526	-0,55
GSYİT	8,02	1,24	GSYİHBH	-84332831	-1,96**
İBH	0,16	2,04**	YİTO	5,33	2,58***
			GSYİHKD	1,50	0,82
			KYGSYİH	-3,27	-2,66***
$R^2 = 0,27$			$R^2 = 0,78$		

*%10, **%5, ***%1 önem düzeyinde anlamlı

Tablo 20’de düzenlenen eşanlı uygulama ile elde etmiş olduğumuz sonuçları EKK yöntemi ile ayrı ayrı yapmış olduğumuz sınamanın sonuçları ile karşılaştırdığımızda aynı sonuçları elde ettiğimizi görebiliyoruz. Yapmış olduğumuz iki ekonometrik uygulamanın sonuçlarının aynı çıkması, iki denklem arasında eşanlılığın olmadığını göstermektedir. Eşanlılığın olup olmadığını test etmek için ayrıca Hausman testi uygulanmış, bu test ile iki denklem arasında eşanlılığın olmadığı bir kez daha görülmüştür.

Çalışmamızda yer vermiş olduğumuz ekonometrik uygulamanın sonuçları, modelin kurulmasında referans olarak kullandığımız Onur Demirel’in çalışmasında yer vermiş olduğu eşanlı modelin sonuçları ile karşılaştırılmıştır. Verilerin tamamını Türkiye’deki kurumlardan temin eden Onur Demirel’in eşanlı modelleme ile yapmış olduğu sınama sonucunda büyüme denkleminde DYY, GSYİT anlamlı çıkmıştır. Bizim sonuçlarımızda ise sadece İBH anlamlı çıkmıştır. İki ekonometrik uygulama arasında

⁵ Eşanlı model için oluşturmuş olduğumuz denklem sisteminde yer alan değişkenler, EKK yöntemi ile ayrı ayrı yapmış olduğumuz sınamada kullandığımız değişkenler ile aynı olduğu için denklemlerin altında tekrar açıklanmamıştır.

ortaya çıkan belirgin farkın, verilerin elde edilmiş olduğu kurumlar ve zaman serisi seçiminden kaynaklı olduğu düşünülmektedir.

SONUÇ

1980 sonrası yaşanan küreselleşme hareketinin hemen hemen bütün ülkeleri etkisi altına aldığı gerçeği yadsınmamaktadır. Bu gerçek, birçok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de kendini göstermiş ve özellikle ekonomik düzende yaşanan dönüşümün nedeni olmuştur.

1923 yılında Mustafa Kemal Atatürk tarafından kurulan Türkiye Cumhuriyeti’nin devralmış olduğu hastalıklı ve dışa bağımlı ekonomik yapının, millileştirilmesi ve canlandırılması için karma ekonomi politikaları uygulanmıştır. 1923 yılından 1980’e kadar geçen süreçte 1950’lerde ekonomik alanda liberal politikalar uygulanmış olsa da, beklenen başarı elde edilememiş ve genel itibariyle bu süreçte ekonomide korumacı politikalar hakim olmuştur.

1980 yılı Türkiye ekonomisi için yeni bir sürecin başlangıcı olarak değerlendirilmektedir. Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de bu dönemde toplumsal ve ekonomik alanda küreselleşmenin etkileri görülmeye başlanmıştır. Nitekim küreselleşmenin neredeyse tüm ülkeler tarafından uygulanan bir sistem halini alması, Türkiye’yi de sürecin içine çekmiştir. Bu nedenle 1980 yılında küreselleşmenin Türkiye ekonomisine olan yansımalarını temsil eden 24 Ocak 1980 Kararları oluşturulmuştur. Ekonomik düzende gerçekleşen ve yapısal dönüşüm adı da verilen yeni politikalar ile asıl amaçlanan Türkiye ekonomisini güçlü ve istikrarlı hale getirmektir. Bu nedenle enflasyonun kontrol altında tutulması, yerli ve yabancı sermayeyi teşvik edici politikaların uygulanması gibi kararlar alınmıştır. Alınan kararlar ile ekonomide geçici değil, kalıcı çözümler sağlanması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda liberalizasyonun son dalgası olan ve çalışmamızın asıl konusu olan finansal liberalizasyonun gerekleri yerine getirilmiştir.

Finansal liberalizasyon, McKinnon- Shaw hipotezine dayanmaktadır. Hipotezin temelinde faiz oranlarının ve sermaye hareketlerinin üzerindeki baskının kaldırılması gerektiği düşüncesi yatmaktadır. Hipotezin öngörülerini doğrultusunda finansal liberalizasyon, Türkiye’de 1980-1989 arası dönemde iç ve dış finansal liberalizasyon olarak iki aşamada tamamlanmıştır. Bu süreçte piyasa faiz oranları esas alınmış, sermaye hareketlerinin tam serbestisi sağlanmıştır. Nitekim sistem, 1980’li yılların başlarında beklenen başarıyı göstermiştir. Ekonomide elde edilen başarı, düşük maliyet

ve DYY için hazırlanan teşvik politikaları sayesinde, bu süreçte ülkeye gelen DYY miktarında artış yaşanmıştır. Ancak bu dönemde yakalanan ekonomik başarı uzun süreli olmamıştır. Ülkenin yeterince hazır olması beklenmeden sermaye akımlarının önünün açılmasıyla Türkiye’de sağlanan ekonomik başarının bir süre sonra bozulması, DYY’nin gelişen teknolojinin ve ekonomik istikrarın var olduğu GÜ’ye kayması sonucu ülkeye gelen DYY miktarı azalmaya başlamıştır. Gittiği ülkenin kalıcı ekonomik başarısına bağlı hareket eden DYY, Türkiye ekonomisindeki olumsuz gidişat ile birlikte yerini, faiz-kur arbitrajına dayanarak yüksek reel getiri elde etmek amacıyla bir ülkeden diğerine kolaylıkla kayabilen, spekülasyon amaçlı, kısa vadeli sermaye hareketlerine bırakmıştır. Kısa vadeli sermaye sahiplerinin, Türkiye ve diğer GOÜ’yü kolaylıkla tercih etme nedenleri ekonomide kalıcı bir iyileşme ve istikrar gözetmiyor olmalarıdır. Tek kıstas faiz oranlarının yüksek belirlenmesidir. Kısa vadeli sermayenin, ülkeye giriş çıkış nedeni olan faiz oranlarının oranı bu dönemde piyasa tarafından belirlenmektedir. Oranına bağlı olarak ülkeye gelen ve kolaylıkla tekrar terk edebilen gelen kısa vadeli sermaye, Türkiye ekonomisi için geçici çözüm yaratmaktan başka bir anlam ifade etmediğini zaman içinde kanıtlamıştır.

Sermaye hareketlerinin zamanla bu denli serbest olması Türkiye’de yatırımlar içinde bir alternatif yaratmıştır. Bu alternatif, dış borçlanma imkanıdır. Ekonomide yaşanan bu dönüşüm yatırım için gerekli olan fonun dış borçla finanse edilmesine ve tasarruf faizlerinde hiçbir artış yaşanmamasına bağlı olarak tüketimin artmasına neden olmuştur. Tasarruf faizlerinin düşük olması karşısında tasarrufun değil, tüketimin artması yapısal dönüşüm programlarında da yer alan kararlardan biri olan sermaye birikimi eksiğinin giderilmesini engellemektedir. Bu durum sürecin geri kalmış birçok ülkenin temel sorunu olan sermaye birikimi yetersizliğine çözüm olmaktan uzak olduğunu göstermektedir.

Yerli yatırım için gerekli olan fon ihtiyacının ülke içinden karşılanamaması durumu zaman içinde Türkiye ekonomisini tam anlamıyla dışa bağımlı hale getirmiştir. Bir süre sonra borcu borç ile kapatma politikasına yönelen Türkiye ekonomisi, liberal politikalar sonucunda birçok GOÜ gibi borç batağına sürüklenmiş ve süreci krizlerle tecrübe etmiştir.

Çalışmanın son bölümünde yapılan ampirik çalışma ile DYY ile büyüme hızı arasındaki ilişki hem ayrı ayrı EKK yöntemi ile hem de eşanlı denklem sistemi ile sınanmıştır. Sınama için Türkiye'nin 1980-2013 yılına ait verileri kullanılmıştır. İki ayrı uygulamada da DYY'nin ülkenin ekonomik büyüme hızına olumlu bir yansımasının olmadığı görülmektedir. 1980-1989 arası dönemde uygulanan liberal politikalar ile hem ekonomide istikrar hem de ülkeye gelen DYY miktarında artış görülmesi hedeflenmiştir. Ancak ekonomide beklenen istikrar ve DYY miktarına ulaşamadığı için büyüme hızı denkleminde bağımsız değişken olan DYY anlamlı çıkmamıştır. Başka bir değerlendirmeyle; bu dönemde ülkeye giren DYY miktarında görülen ufak çaplı artış büyüme hızını arttırmaya yetmemiştir. Bu durumun aksine 1980'li yılların başlarında ekonomide büyüme ve istikrar sağlanması için uygulanan liberal politikalar, ülkeye gelen DYY miktarını az da olsa etkilemiştir. Yani bu dönemde DYY'de görülen artışın nedeni büyüme hızında görülen artış olarak değerlendirilebilir. 1980-1989 arası dönemde ülkeye gelen DYY'nin az miktarda olmasıyla, 1989 ve devamında yerini kısa vadeli yabancı sermayeye bırakması nedeniyle büyüme hızında kalıcı ve istikrarlı bir artış yaşanmadığı ileri sürülebilir. 1980-2013 yıllarına ait veriler kullanılarak EKK yöntemi ile yapılan sınamaya ek olarak bu dönemde DYY ile büyüme hızı arasında eşanlılık olup olmadığı da sınanmıştır. Eşanlılık testi ile elde edilen sonuçlar, EKK sınaması sonuçları ile aynı olduğundan iki denklem arasında eşanlılığın olmadığı görülmüştür. Bu nedenle DYY miktarındaki artış ülkenin büyüme rakamlarına etki edebilecek düzeyde gerçekleşmediği öne sürülebilir.

Sonuç olarak Türkiye ekonomisi kişi başına düşen milli gelir ve diğer ekonomik göstergeler açısından henüz GOÜ kategorisinde yer almaktadır. GOÜ kategorisinde yer alan bir ülkenin, GÜ ile aynı anda, aynı politikaları uygulayarak başarı elde etmesi mümkün görülmemektedir. Çünkü bu tür ülkeler henüz ulusal ekonomide gerekli olan istikrar ve başarıyı sağlayabilmiş değillerdir. Bu durumdayken tam liberal ekonomi politikalarının uygulanması Türkiye'nin ekonomik başarısızlıklarının artması ve çıkmaza girmesini beraberinde getirdiği şeklinde değerlendirilmektedir. Bir başka sonuç ise bilindiği gibi her türlü liberal politika kapitalist sisteme hizmet ettiği ileri sürülmektedir. Bu nedenle liberalizmin son ayağı olan finansal liberalizasyon aşamasında üretim ve ticaretin liberelizasyonunda olduğu gibi kazançlı çıkan taraf Türkiye değil, GÜ olduğu ileri sürülebilir. Bu görüş doğrultusunda, GÜ bu dönemde

kendi çıkarları uyarınca GOÜ'de gördükleri kimi ekonomik avantajları kendi lehine çevirerek finansal liberalizasyon sürecini başarı ile tamamlamış, Türkiye ve diğer GOÜ ise sürecin sonucunda çıkmaza girmiş ve bu çıkmazın sonucunda kriz süreçlerine sürüklenmiş olduğu sonucuna varılması kaçınılmaz görülmektedir.

KAYNAKÇA

AB Kavramları Sözlüğü. 2013, “İktisadi Kalkınma Vakfı”, Kaynak: http://www.ikv.org.tr/sozluk.asp?bas_harf=L&anahtar=&sayfa=&id=1193#kancasosluk1193 (Erişim Tarihi: 2 Ağustos 2014).

Adıgüzel, Muhittin. 2013, “**Ekonomik Küreselleşmenin Türkiye Ekonomisine Etkileri**”, İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası Kırgız Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Akademik Bakış Dergisi, **S. 35, ss.1-20.**

Ağayev, Seymur. 2010, “Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Geçiş Ekonomileri Örneğinde Panel Eş-tümleşme ve Panel Nedensellik Analizleri”, **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, C.12, S.1, ss.159-184.

Ağır, Hüseyin. 2010, **Türkiye’de Finansal Liberalizasyon ve Finansal Gelişimin Ekonometrik Analizi**, Ankara: BDDK Yayınları. Kaynak: http://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/raporlar/kitaplar/8639agir_.pdf . (Erişim Tarihi: 13 Mart 2014).

Akyol, Eser. 2012, **Finansal Serbestleşme Sürecinde Artan Kısa Vadeli Sermaye Hareketleri: Türkiye Ekonomisine Etkileri, Riskler ve Politika Araçları**, Ankara: Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Mesleki Yeterlilik Tezi.

Altunç, Ömer Faruk. Bilge Şentürk. 2010, “ Türkiye’de Özel Yatırımlar ve Kamu Yatırımları Arasındaki İlişkinin Ampirik Analizi: Sınır Testi Yaklaşımı”, **Maliye Dergisi**, S. 158, ss. 531-546.

Apaydın, Ferhat. 2013, **Büyümenin Ekonomi Politikası: Türkiye Örneği**, Çorum: Hitit Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.

Ardıç Atış, Ela. 1994, “Türkiye’de 1980 Sonrası Yatırım Teşvik Uygulamaları ve Tarımsal Yatırımlardaki Gelişmeler”, **Tarım Ekonomi Dergisi 2**, C.62, S.74, ss. 62-74.

Ardıç, Hülya. 2004, **1994 ve 2001 Yılı Ekonomik Krizlerinin, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Bilançosunda Yarattığı Hareketlerin İncelenmesi**, Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Muhasebe Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Yeterlilik Tezi.

Atamtürk, Burak. 2007, “Gelişmekte Olan Ülkelerde ve Türkiye’de Finansal Serbestleşmenin İç Tasarruflar Üzerine Etkisi”, **Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi**, C.23, S.2, ss. 75-89.

Ay, Ahmet. Zeynep Karaçor. 2006, " 2001 Sonrası Dönemde Türkiye Ekonomisinde Krizden Büyümeye Geçiş Üzerine bir Tartışma ", **S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S.16, ss. 67-86.

Aydemir, Cahit. İbrahim Arslan. Funda Uncu. 2012, "Doğrudan Yabancı Yatırımların Dünya'daki ve Türkiye'deki Gelişimi", **Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S.23, ss. 69-104.

Aydın, Durmuş. 2014, "Küreselleşme ve Yoksulluk", **İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi**, Kaynak: <http://www.ihhakademi.com/kuresellesme-ve-yoksulluk/> (Erişim Tarihi: 13 Ağustos 2014).

Aykaç, Mustafa. Zeki Parlak. Süleyman Özdemir. 2009, **Küreselleşme Sürecinde Rekabet Gücünün Arttırılması ve Türkiye'de KOBİ'ler**, İstanbul: İnkılap Kitabevi Yayıncılık.

Bağımsız Sosyal Bilimciler. 2001, " Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı Üzerine Değerlendirmeler", Kaynak: <http://www.bagimsizsosyalbilimciler.org/bsbmetin.htm>, (Erişim Tarihi: 20 Ağustos 2014).

Balay, Refik. 2004, "Küreselleşme, Bilgi Toplumu ve Eğitim", **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, C.37, S.2, ss. 61-82.

Balkanlı, Osman. 2002, "Küresel Ekonominin Belirleyici Faktörleri Üzerine", **Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, C.21, S.1, ss. 13-26.

Bay, Murat. Cansel Seymen Oskay. Ercan Çiçek. 2007, "Doğrudan Yabancı Yatırımları Türkiye'ye Çekmek İçin Yapılması Gereken Düzenlemeler", **Selçuk Üniversitesi Karaman İ.İ.B.F. Dergisi**, C.9, S.12, ss.253-263.

Bayar, Fırat. 2008, "Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Sürecinde Türkiye", **Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi**, S.32, ss. 25-34.

Bayraktar, Cahide. 2012, "Keynes ve Refah Devleti", **CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, C.10, S.2, ss. 247 - 261.

Berkman, Ayberk Nuri. 2011, **Finansal Liberalizasyonun Gelişmekte olan Ülkeler ve Türkiye Üzerindeki Etkileri**, Adana: Türkiye Cumhuriyeti Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.

Birdsall, Nancy. “Carnegie Endowment for International Peace Globalization and the Developing Countries: The Inequality Risk”, **Remarks at Overseas Development Council Conference, Making Globalization Work, International Trade Center, Washington, D.C., 18 Mart 1999.**

Bocutoğlu, Ersan. 2012, “Krizin Makro İktisadından Makro İktisadın Krizine: Eleştirel Bir Değerlendirme” **Türkiye Ekonomi Kurumu**, Kaynak: TARTIŞMA METNİ 2012/106 <http://www.tek.org.tr>. (Erişim Tarihi: 12 Şubat 2014).

Boratav, Korkut. 2010, “ Üç Krizde Dış Kaynak Hareketleri”, **Bağımsız Sosyal Bilimciler**, Kaynak:http://www.bagimsizsosyalbilimciler.org/Yazilar_Uye/BoratavMayis10.pdf, (Erişim Tarihi: 20 Ağustos 2014).

Bulut, Nihat. 2003, “Küreselleşme: Sosyal Devletin Sonu mu?”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.52, S.2, 173-197.

Candemir, Mehmet. Halil Güngör. “Küreselleşmenin Gelişmekte Olan Ülke Ekonomileri Üzerine Etkileri, Kırgızistan ve Türkiye’den İki Ayrı Uygulama Örneği” , **Caucasus and Central Asia in the Globalization Process, International Conference Baku, 12-13 Mayıs 2003, p. 22-27.**

Carkovic, Maria. Levine Ross. 2002, “ Does Foreign Direct Investment Accelerate Economic Growth?” **U of Minnesota Department of Finance Working Paper**, June 2002,pp.195-220, **Kaynak:** http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=314924Paper Download, (Erişim Tarihi: 10 Mayıs 2014).

Chaudhry, I.S. 2007, “Financial Liberalization and Macroeconomic Performance: Empirical Evidence from Pakistan” **Kaynak:** <http://www.gredeg.cnrs.fr/Colloques/NFI/Papers/PapierOnLine/Chaudry.pdf>. (Erişim Tarihi: 27 Ağustos 2014).

Cura, Kamil. 1998, “ Türkiye’de 1980 Sonrası İzlenen Para politikası”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu Dergisi**, S.1, ss. 129-145.

Çarkuşlu, Sibel. 2010, “ Küreselleşen İşgücü Krizi ve Küresel Eşitsizlik”, **Ekonomik Yaklaşım Dergisi**, C.21, S.77, ss.49-100.

Dağdelen, İlhan. 2004, “ Liberalizasyon”, **Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi**, C.5134, S. 1303, ss. 1-66.

Değer, Kemal. 2006, “ Ticari Liberalizasyon ve Gelir Dağılımı: Gelişmekte Olan Ülkeler Üzerine Bir Analiz”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, C.61, S.2, ss.63-87.

De Mello, Jr. By Luiz Re. 1997, “Foreign Investment in Developing Countries and Growth: A Selective Survey”, **The Journal of Development Studies**, Vol. 34, No.1, pp. 133-151.

DEİK. 2012, “Dünya’da ve Türkiye’de Yurtdışı Doğrudan Yatırımlar”, Kaynak: http://www.ydy.gov.tr/dosya/up/OFDI_Turkiye.pdf (Erişim Tarihi: 19 Mayıs 2014).

Demir, Gülten. 2001, “Küreselleşme Üzerine”, **SBF Dergisi**, S.56, C.1, ss. 73-104.

Demirel, Onur. 2006, **Doğrudan Yabancı Yatırımlar Büyümeye Etkileri ve Türkiye Uygulaması**, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.

Demirgüleş, Aslı. Kunt Enrica Detragiache. 1998, “ Financial Liberalization and Financial Fragility”, **Policy Research Working Paper 1917**, Kaynak:

http://www.wds.worldbank.org/servlet/WDSContentServer/WDSP/IB/1998/05/01/000009265_3980630181025/Rendered/PDF/multi_page.pdf. (Erişim Tarihi: 22 Mayıs 2014).

Demiroğlu, Ufuk. 2012, “Türkiye’de Sermaye Stoğu ve Sermaye Hizmetleri Endeksi”, **TCMB Ekonomi Notları**, S.26, ss.1-12.

Demirkan, Demokaan. 2006, ‘Küresel Eksende Devletin Yeni Kimliği: “Etkin Devlet”’, **Sayıştay Dergisi**, S. 60, ss.105-128.

Demirkol, İsmet. 2008, “ Küresel Pazarların Farkında Mıyız?”, **Türkiye Finans Yöneticileri Vakfı, Maliye Finans Yazıları**, S. 81, ss.1.

Dinar Baş, Gülenay. 2012, “Finansal Liberalizasyon ve Ekonomik Büyüme: Bir Literatür Çalışması”, **Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C.8, S.8, ss. 109-135.

Dinç, Sait. 2008, “Atatürk Sonrası Türkiye’de İç ve Dış Politikada Gelişmelere Genel Bir Bakış (1938 - 1965)” **Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Merkezi**, Kaynak: http://turkoloji.cu.edu.tr/ATATURK/arastirmalar/sait_dinc_ataturk_sonrasi_ic_ve_dis_gelistemelere_bakis.pdf, (Erişim Tarihi: 21 Nisan 2014).

Ekinci, Aykut. 2011, “Doğrudan Yabancı Yatırımların Ekonomik Büyüme ve İstihdam Etkisi: Türkiye Uygulaması (1980-2010)”, **Eskişehir Osmangazi İİBF Dergisi**, C.6, S.2, ss. 71-96.

Ekonomi Bakanlığı, 2011, “Çok Taraflı Ticari İlişkiler”, Kaynak: <http://www.ekonomi.gov.tr/index.cfm?sayfa=78AFBB2E-19DB-2C7D-3D25C0E477E9BCFD>, (Erişim Tarihi: 21 Temmuz 2014).

Elçin, A.Bora. 2012, “Küreselleşmenin Tarihçesi”, **Merit Denetim-Danışmanlık-Yeminli Mali Müşavirlik**,

Kaynak:<http://www.meritymm.com/wp-content/uploads/2013/05/kuresellesme.pdf>
(Erişim Tarihi: 15 Ağustos 2014)

Emiroğlu, Kudret. Bülent Danişoğlu. Binnur Berberoğlu. 2006, **Ekonomi sözlüğü**, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Emsen, Selçuk Ö. M. Kemal Değer. Çağatay Karaköy. 2006, “Liberalizasyon ve Ekonomik Büyüme İlişkileri: Göreceli Gelişmiş ve Az Gelişmiş Geçiş Ekonomileri Deneyimleri”, **Sosyal Bilimler Dergisi**, S.16, 1-19.

Ener, Meliha. Esra Demircan. 2006, “Küreselleşme Sürecinde Yeni Devlet Anlayışı ve Türkiye”, **Yönetim Bilimleri Dergisi**, C.4, S.2, ss. 197-218.

Eraltuğ Kökkılınç, Ayşegül. 2012, “ Uluslararası Ticaret Antlaşmalarının Sosyal Hükümleri”, **TBB Dergisi**, S.99, ss. 81-124.

Erataş, Filiz. Didem Öztekin. 2010, “Kısa Vadeli Sermaye Akımlarının Belirleyicileri: Türkiye Örneği”, **Ekonomi Bilimleri Dergisi**, C.2, S.2, ss. 57-64.

Eroğlu, Nadir. 2007, “Atatürk Dönemi İktisat Politikaları”, **Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi**, C. 23, S.2, ss. 63-73.

Ertaş, Sacit. Turan Yait. “Türkiye’de Liberalizasyon Döneminde Maliye Politikasının Reel Kesim Üzerindeki Etkileri: Ekonometrik Bir Deneme”, **D.E. Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü, XI. Türkiye Maliye Sempozyumu G.Magosa-Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, 4-8 Mayıs 1995, pp. 15-41.**

Erdoğan, Ekrem. Mehmet Zeki Ak. 2003, “Neo-Liberal Ekonomik Dönüşüm ve Sendikalar”, **Kamu İş**, C.7, S.2, ss. 2-14.

Ertekin, Subaşı Meriç. 2008, **Doğrudan Yabancı Yatırımlarda Yer Seçimi Kararı ve Teşvik Politikaları**, Ankara: Vadi Yayınları.

Eşiyok, Ali. 2001, “Türkiye Ekonomisinde Sabit Sermaye Yatırımlarının Gelişimi ve İhracatın Yapısı”, **Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. Genel Araştırmalar**, Ankara.

Eşiyok, Ali. 2004, “Türkiye ekonomisinde Kalkınma Stratejileri ve Sanayileşme (Dün- Bugün- Yarın)”, **Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. İktisadi Araştırmalar**, Ankara.

Fowowe, Babajide. 2008, “Financial Liberalization Policies and Economic Growth: Panel Data Evidence from Sub-Saharan Africa”, **African Development Review**, V.20, N.3, pp.549-574.

Gedikli, Ayten. 2010, “Gelişmekte Olan Ülkelerde Küreselleşme, Uluslararası Sermaye Hareketleri ve Finansal Krizler Arasındaki İlişki” **International Conference on Eurasian Economies, 4-5 Kasım 2010, İstanbul.**

Gelir İdaresi Başkanlığı. 2009, “GATT Bilgilendirme Rehberi”, Kaynak: http://www.gib.gov.tr/fileadmin/mevzuat/uluslararası_mevzuat/gatt95.pdf, (Erişim Tarihi: 21 Temmuz 2014).

Gençler, Ayhan. Adil Oğuzhan. “Çok Uluslu Şirketlerin Kollektif İlişkilere Bakışı ve Sendikaların Stratejik Yaklaşımları”, **International Conference on a Theme “Caucasus and Central Asia in the Globalization Process”, Bakü, Mayıs 2003, pp. 46–51.**

Geybullayev, Geybullah. İbrahim Atilla Acar. İsmail Başaran. “ Küreselleşme Versus Ulus Devletler Geçiş Ekonomilerinin Kırılma Noktaları”, **Caucasus and Central Asia in the Globalization Process, International Conferencess, Baku,. 12-13 Mayıs 2003, p.65-72.**

Gezici, Armağan. 2007, **Investment Under Financial Liberalization: Channels of Liquidity and Uncertainty.** Massachusetts Amherst Universities, Doktora Tezi.

Görmezöz Kılıç, Kızbes. 2007, **Türkiye’ye Doğrudan Gelen Yabancı Sermaye Yatırımlarının İstihdam Üzerindeki Etkileri**, Ankara: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü, Uzman Yeterlilik Tezi.

Güçlü, Sami. Mahmut Bilen. 1995, “1980 Sonrası Gelir Dağılımında Meydana Gelen Değişmeler”, **Yeni Türkiye Dergisi**, S.6, ss. 160-171.

Güloğlu, Bülent. 2003, “Finansal Serbestleşme ve Ekonomik Büyüme: Panel Veriler Yaklaşımı”, **İMKB Dergisi**, C.7, S.27, ss.39-66.

Güloğlu, Bülent. Ender Altunoğlu. 2002, “Finansal Serbestleşme Politikaları ve Finansal Krizler: Latin Amerika, Meksika, Asya ve Türkiye Krizleri”, **İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakóltesi Dergisi**, S.27, ss. 170-134.

Güneş, Sevcan. 2007, “Uluslararası Sermaye Hareketlerini Etkileyen Faktörler: Türkiye Örneği”, **Sosyo Ekonomi**, S.1, ss.11-32.

Güngör, Kamil. 2005, “İktisadın Tarihine Kısa Bir Bakış ve Merkantilizmden Günümüze İktisadi Düşünceler”,
Kaynak: http://www2.aku.edu.tr/~kgungor/kamil_gungor.pdf (Erişim Tarihi: 16 Mayıs 2014).

Güven, Yılmaz. 2008, “Türkiye’de 1980 Sonrası Dönemde Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Sektörel Analizi ve Ekonomik Kalkınmaya Etkisi”, **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi**. S.3, ss.75-97.

Hançerlioğlu, Osman. 2006, **Ekonomi Sözlüğü**, Remzi Kitabevi: İstanbul.

Hassel, Anke. 2011, “The Paradox of Liberalization – Understanding Dualism and the Recovery of the German Political Economy “, **LSE ‘Europe in Question’ Discussion Paper Series**, Num.42, pp. 1-35.

Hazine Müsteşarlığı. 2013, “Türkiye’nin Brüt Dış Borç Stoku”, Kaynak: <http://www.hazine.gov.tr/default.aspx?nsw=EilDPQez15w=-H7deC+LxBI8=&mid=120&cid=12&nm=634>, (Erişim Tarihi: 23 Mayıs 2014).

İşıl, Ahmet Zühtü. “Mali Politika Hudutlarını Gerçekleştirebilme Hudutları”, **Maliye Araştırma Merkezi Konferansları, 16 Nisan 2012 İstanbul Üniversitesi, İstanbul, ss. 83-98.**

İçli, Gönül. 2002, “Türk Modernleşme Sürecinin Günümüzdeki Yönelimi”, **C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi**, C.26, S.2, ss. 245-250.

İktisadi Kalkınma Vakfı. 2013, “AB Kavramları Sözlüğü”, Kaynak: http://www.ikv.org.tr/sozluk.asp?bas_harf=L&anahtar=&sayfa=&id=11, (Erişim Tarihi: 31.10.2013).

İnandım, Şeyda. 2005, “**Kısa Vadeli Sermaye Hareketleri ile Reel Döviz Kuru Etkileşimi: Türkiye Örneği**”, Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, Uzmanlık Yeterlilik Tezi.

İpek, Evren. Mine Biniş. 2008, “Küresel Krizin Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Üzerindeki Etkisi”, **YTÜ Mim. Fak. E-Dergisi**, C.3, S.2, ss.15-26.

İrmiş, Ayşe, t.y., “Küreselleşme Çarkı İçerisinde Fason Üretim ve Çin Dişlisi”, **Dr. Hasan Gürak**, Kaynak: http://www.hasmendi.net/makale/Irmis_China.pdf.

İsmayilov, Altay. 2010, “Gelişmekte olan Ülkelerin İktisadi Kalkınmasında Yabancı Yatırımların Rolü: Azerbaycan Değerlendirmesi” **Turan Stratejik Araştırmaları Merkezi Dergisi**, C.2, S.5, ss.83-91.

Kalkınma Bakanlığı. 2010, “Para ve Banka”, Kaynak: <http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/EkonomikSosyalGostergeler.aspx>, (Erişim Tarihi: 27 Mayıs 2014).

Kalkınma Bakanlığı. 2010, “Sabit Sermaye Yatırımları / GSYİH (%) Kaynak: <http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/EkonomikSosyalGostergeler.aspx>, (Erişim Tarihi: 23 Mayıs 2014).

Kalkınma Bakanlığı. 2013, “Kamu Kesimi Borçlanma Gereği Özet Göstergeler (GSYİH Oranı)”, Kaynak: <http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/EkonomikSosyalGostergeler.aspx>, (Erişim Tarihi: 10 Mart 2014).

Kar, Muhsin. Fatma Tatlısöz. 2008, “Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermaye Hareketlerini Belirleyen Faktörlerin Ekonometrik Analizi”, **KMU İİBF Dergisi**, C.10, S.14, ss.1-23.

Kara, Mehmet. 2001, “Ekonomik Etkileri Bakımından Türkiye’de Sıcak Para Akımının Değerlendirilmesi”, **Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S.6, ss. 29-45.

Karabıçak, Mevlüde. 2002, “Küreselleşme Sürecinde Gelişmekte olan Ülke Ekonomilerinde Ortaya Çıkan Yönelim ve Tepkiler”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, C.7, S.1, ss.115-131.

Karabulut, Recep. Bilal Solak. “Finansal Sistemin Küreselleşme Serüveni”, **Turgut Özal Uluslararası Ekonomi ve Siyaset Kongresi (Küresel Değişim ve Demokratikleşme)**, 19-20 Nisan 2012, Malatya.

Karaçor, Zeynep. Mehmet Levent Yılmaz. Nurgün Topallı. “Dolaysız Yabancı Sermayenin Ekonomik Büyümeye Etkisi: Türkiye Örneği”, **Uluslararası Balkanlarda Tarih ve Kültür Kongresi, 10-16 Mayıs 2009, Yurtdışı/Türkiye**.

Karahan, Özcan. Evren İpek. 2013, “Türkiye’ye Yönelik Yabancı Sermaye Akımlarının Hacim ve Kompozisyonundaki Gelişmeler”, **Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi**, S.21, ss. 229-316.

Kaya, Ayten Ayşen. 1999, “Gelişmekte Olan Ülkeler ve Küreselleşme”, **Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, C.15, S.1-2, ss. 403-410.

Kaya, Mehmet. 2009, “Küreselleşme Yaklaşımları”, **Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi**, S.13, ss. 1-16.

Kazgan, Gülten. 2009, **Tanzimat’tan 21. Yüzyıla Türkiye Ekonomisi**, İstanbul: Altın Kitaplar.

Kılıç, Cüneyt. 2012, “Finansal Liberalizasyon Sürecinde Türkiye’nin Sektörel Yapısında Meydana Gelen Değişmeler”, **KAÜ İİBF Dergisi**, C. 3, S. 4, ss. 107-148.

Kıvılcım, Fulya. 2013, “Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Sürecinin Gelişmekte Olan Ülke Türkiye Açısından Değerlendirilmesi”, **Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi**, C.5, S.1, ss. 219-230.

Kip, Ergün. 2003, **Açıklamalı Ekonomi Terimleri Sözlüğü İngilizce – Türkçe**, Ankara: Çankaya Üniversitesi Yayınları.

Kol, Emine Nida. Zeynep Karaçor. 2012, “2001 Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı ve İstihdam Üzerine Etkileri”, **Maliye Dergisi**, S. 162, ss. 379-395.

Koyuncu Turan, Fatma. Seda Tekeli. 2010, “1990 Sonrası Dönemde Türkiye’de Dış Borç Stoku Üzerinde Etkili Olan Ekonomik Faktörlerin Analizi” **Ekonomi Bilimleri Dergisi**, C.2, S.1, ss.123-130.

Köse, Ahmet Haşim. Erinç Yeldan. 1998, “Dışa Açılma Sürecinde Türkiye Ekonomisinin Dinamikleri”, **Toplum Bilim**, S.77, ss. 45-68.

Kurtaran, Ahmet. 2007, “Doğrudan Yabancı Yatırım Kararları ve Belirleyicileri” **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C. 10, S.2, ss. 367-382.

Kuruoğlu, Huriye. 2004, “Reflections of Cultural Globalization in TV Programmes in Kyrgyzstan”, **UNISCI Discussion Papers**, S.4, ss.1-14.

Kürkçü, Dumanlı Duygu. 2013, “Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşmeye Yönelik Yaklaşımlar”, **The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication – TOJDAC**, C. 2, S.3, ss.1-11.

Leba, Reyhan. 2001, “Küreselleşmenin Öteki Yüzü: Yoksulluk”, **Mevzuat Dergisi**, C. 4, S.43, ss. 11.

Maliye Bakanlığı. 2014, “Ödemeler Dengesi ve Cari Açık”, Kaynak: <http://www.bumko.gov.tr/TR,152/odemeler-dengesi-ve-cari-acik.html>, (Erişim Tarihi: 23 Mayıs 2014).

Mangır, Fatih. 2006, “Finansal Deregülasyonun (1989-2001) Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkileri: Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizleri”, **S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S.16, ss.459-473.

McLean, Ben. Sona Shrestha. 2002, “International Financial Liberalization and Economic Growth”, **Economic Research Department Reserve Bank of Australia**, Kaynak: <http://www.rba.gov.au/publications/rdp/2002/pdf/rdp2002-03.pdf>. (Erişimi Tarihi: 15 Nisan 2014).

Mercan, Mehmet. Peker Osman. 2013, “Finansal Dışa Açıklığın Ekonomik Büyümeye Etkisi: Türkiye Örneği”, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S.36, ss.187-202.

Nakiboğlu, Cüneyd. 2004, **Neoklasik Küreselleşme Sürecinde Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele**, Ankara: Ankara Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi.

Obwona, M.B. 2001. “Determinants of FDI and their Impact on Economic Growth in Uganda”, **African Development Bank**, Vol. 13, No. 1, pp. 46-81.

Oktar, Suat. Levent Dalyancı. 2010, “Finansal Kriz Teorileri ve Türkiye Ekonomisinde 1990 Sonrası Finansal Krizler”, **Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi**, C.29, S.2, ss.1-22.

Oktayer, Asuman. 2009, “Türkiye’de Finansal Serbestleşme ve Derinleşme Süreci Üzerine Nitel Bir İnceleme” **Akademik İncelemeler**, C.4, S.1, ss.74-100.

Okuyan, Aydın. Erman Erbaykal. 2008, “Gelişmekte Olan Ülkelerde Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve Büyüme İlişkisi”, **Ekonomik Yaklaşım Dergisi**, C. 19, S. 67, ss. 47-58.

Örnek, İbrahim. 2008, “Yabancı Sermaye Akımlarının Yurtiçi Tasarruf ve Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi: Türkiye Örneği”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, C.63, S.2, ss.1-20.

Öz, Sumru. 2009, “Büyük Bunalım Deneyimi Işığında Küresel Kriz”, **Ekonomik Araştırma Forumu**, S.3, ss.1-7.

Özcan, Burcu. Ayşe Arı. 2010, “Doğrudan Yabancı Yatırımların Belirleyicileri Üzerine Bir Analiz: OECD Örneği”, **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi**, S. 12, ss. 65-88.

Özel, Hasan Alp. 2012. “Küreselleşme Sürecinde Ticari ve Finansal Açıklığın Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi: Türkiye Örneği”, **Yönetim Bilimleri Dergisi**, C.10, S.19, ss.1-30.

Özen, Ercan. Erol Korkmaz. 2012, “Finansal Yatırım Eğilimi ile İşletmecilik Becerileri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi: Uşak İli Örneği”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, C.17, S.3, s.213-231.

Özgen, Ferhat Başkan. “Globalleşme Sürecinde Gelişmekte Olan Ülkelerde Finans Piyasaları”, **Ege Maliye Bölümleri Araştırma Sempozyumu Görevlileri, 26-28 Kasım 1998 (Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, İzmir)**, ss.47-79.

Özşahin, Şerife. 2011, “Türkiye Ekonomisinde Finansal Liberalizasyon ve Ekonomik Büyüme Etkileşiminin ARDL Yöntemi ile Analizi”, **SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, ss. 379-413.

Öztekin, Didem. Filiz Erataş. “ Net Portföy Yatırımları ile Reel Faiz Arasındaki İlişkinin Küresel Kriz Çerçevesinde Değerlendirilmesi: Türkiye Uygulaması” **Anadolu International Conference in Economics, 17-19 Haziran 2009, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.**

Öztürk, Yusuf Kemal. Sinan Kuşcu. 2011, “Finansal Serbestleşme: İlk Deneyimler ve Kriz”, **Manas Journals**, C.1, S.49, ss. 10-21.

Öztürk, Şinasi. Fethi Nas. Ergün İçöz. 2008, “24 Ocak Kararları, Neo-liberal Politikalar ve Türkiye Tarımı”, **Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C.1, S.2, ss. 15-32.

Parasız, İlker. 2003, **Türkiye Ekonomisi**, Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.

Saçık Yapar, Sinem. 2008, “Büyümenin Bir Kaynağı Olarak Ticari Dışa Açıklık”, **SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, ss. 525-548.

Sara, Onur. 2005, “Finansal Liberalizasyon ve GSMH arasındaki İlişki”, **ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, C.1, S.1, ss. 127-151.

Savrul Kılınç, Burcu. Hasan Alp Özel. Cüneyt Kılıç. 2013, “Osmanlı'nın Son Döneminden Günümüze Türkiye'de Dış Ticaretin Gelişimi”, **Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi**, C.8, S.1, ss. 55-78.

Savrul Kılınç, Burcu. Halil Özekicioğlu. Hasan Alp Özel. 2013, “Türkiye'de Finansal Serbestleşmenin Tarihi Gelişimi”, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S. 38, ss. 227-238.

Senses, Fikret. Arman Kırım. 1991, “Türkiye’de 1980 Sonrası Ekonomik Politikalar, Sanayileşme Etkileşimi ve Sanayinin Yeniden Yapılanma Gereklere”, **ODTÜ Gelişme Dergisi**, C.18, S.1-2, ss. 111-142.

Seyidoğlu, Halil. “Uluslararası Mali Krizler, IMF Politikaları, Az Gelişmiş Ülkeler, Türkiye ve Dönüşüm Ekonomileri”, **Caucasus and Central Asia in the Globalization Process, International Conference” Baku, 12-13 Mayıs 2003, p. 34-40.**

Seyidoğlu, Halil. 2002, **Ekonomik Terimler Ansiklopedik Sözlük**, İstanbul: Güzem Can Yayınları.

Seyidoğlu, Halil. 2009, **Uluslararası İktisat Teori Politika ve Uygulama**, İstanbul: Güzem Can Yayınları.

Shafaeddin, S.M. 2005. “Trade Liberalization and Economic Reform in Developing Countries: Structural Change or De-industrialization?” **United Nations Conference on Trade and Development**, Num: 176, pp. 1-26.

Shangquan, Gao. 2000, “Economic Globalization: Trends, Risks and Risk Prevention”, **Economic & Social Affairs**, Vol.1, pp. 1-8.

Sönmez, S. 2003, “ Türkiye’de Finansal Serbestlik: İstikrarsızlık Faktörü mü? Kalkınmanın İtici Gücü mü”, **Ekonomik Yaklaşım**, C.14, S.49, ss. 210-224.

Suiçmez, Halit. 2002, “Verimlilik ve Etkinlik Terimleri (Tarihsel Bakış)”, **Mülkiye Dergisi**, C.26, S. 224, ss. 169-183.

Şahin, Mehmet. 2005, “Küreselleşme Kaynaklı Yoksulluk ve Yolsuzluk”, **Muhasebe ve Finans Dergisi**, S.25, ss.124-134.

Şahinkaya, Serdar. 2003, “Sanayileşme/Kalkınma Hamleleri: 1930’lardan 2003 Türkiye’sine Kimi Dersler”, **Mülkiye Dergisi**, C. 27, S.241, ss. 209-232.

Şener, Sedef. 2005, “Türkiye Ekonomisinde İkinci Dönem Liberal İktisat Politikaları”, **Yöneti Bilimleri Dergisi**, C. 3, S.1, ss. 141-148.

Şenol, Hasan. Ahmet Aktürk. “Position of Small and Medium Sized Enterprises (SME)’sin Transition Economies within Context of Financial Globalization, Financial Problems and Solution Proposals”, **Epoka University Proceedings Book, Albania. 28-29 Mart 2008. Vol. 1, pp. 480-491.**

Şenses, Fikret. Erol Taymaz. 2003, “Unutulan Toplumsal Bir Amaç: Sanayileşme Ne oluyor? Ne Olmalı?”, **ERC Working Papers in Economics**, C.3,S.1, ss.1-23.

Şimşek, Mevlüdiye. Sema Behdioğlu. 2006, “Türkiye’de Dolaysız Yabancı Sermaye Yatırımlarının Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: Uygulamalı Bir Çalışma”, **İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, C.20, S.2, ss. 48-65.

Takım, Abdullah. 2012, “ Demokrat Parti Döneminde Uygulanan Ekonomi Politikaları ve Sonuçları”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, C. 67, S.2, ss. 157-187.

TASAM. 2006, “Küreselleşmenin Boyutları ve Etkileri”, Kaynak: http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/211/kuresellesmenin_boyutlari_ve_etkileri, (Erişim Tarihi: 29 Mart 2014).

TCMB. 1989, “Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karar”, Kaynak: <http://www.tcmb.gov.tr/yeni/mevzuat/DISILISKILER/32sayilikarar.htm> (Erişim Tarihi: 13 Nisan 2014).

TCMB. 2001, “Para Politikası Raporu: Kasım 2001”, Kaynak: (Erişim Tarihi: 20 Ağustos 2014).

TCMB. 2002, “Küreselleşmenin Türkiye Ekonomisine Etkileri”, Kaynak: <http://www.tcmb.gov.tr/yeni/evds/yayin/kitaplar/kuresel.pdf> (Erişim Tarihi: 8 Nisan 2014).

TCMB. 2008, “Kamu ve Özel Sabit Sermaye Yatırım İstatistikleri (%)”, Kaynak: <http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TCMB+TR/TCMB+TR/Main+Menu/Istatistikler/Elektronik+Veri+Dagitim+Sistemi+EVDS1>, (Erişim Tarihi: 13 Nisan 2014).

TCMB. 2013, “Türkiye’nin Dış Borç Stoku (Hazine) Milyon ABD Doları”, Kaynak: <http://evds.tcmb.gov.tr/cbt.html>, (Erişim Tarihi: 05 Mart 2014).

TDK. 2006, “Güncel Türkçe Sözlük”, Kaynak: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.526c2f018fca45.56482670, (Erişim Tarihi: 25 Ekim 2013).

The Wall Street Journal. “Türkiye Küreselleşme Endeksi'nde 139 ülke içinde 106'ncı”, Kaynak: <http://www.wsj.com.tr/article/SB10001424052702304632204579336431095773264.ht>

ml?dsk=y&mod=wsj_forward&mg=reno64-
wsj&url=http://online.wsj.com/article/SB1000142405270230463220457933643109577
3264.html?mod=wsj_forward, (Erişim Tarihi: 15 Mart 2014).

Tuncel, Cem Okan. 2010, “Finansal Liberalizasyon ve Küresel Krizin Yapısal Nedenleri: Gelişmekte Olan lkeler İçin Dersler”, **Finans Politik & Ekonomik Yorumlar Dergisi**, C.47, S. 545, ss. 93-105.

Tswamuno, David T. Scott Pardee. Phanindra V. Wunnava. 2007, “Financial Liberalization and Economic Growth: Lessons from the South African Experience”, **Tswamuno, Pardee, and Wunnava, International Journal of Applied Economics**, Vol.4, Num. 2, pp.75-89.

Turan, Zübeyir. 2011. “Dünyadaki ve Türkiye’deki Krizlerin Ortaya ıkış Nedenleri ve Ekonomik Kalkınmaya Etkisi”, **Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi**, C.4, S.1, ss. 56-80.

Turgut, Ahmet. 2007, “Türleri, Nedenleri ve Göstergeleriyle Finansal Krizler”, **THİS İş Hukuku ve İktisat Dergisi**, C.20, S.4-5, ss. 35-46.

TÜİK. 2012, “İthalat-İhracat Değerleri (Bin\$)”, Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>, (Erişim Tarihi: 8 Eylül 2013).

TÜİK. 2014, “Finansal yatırım araçlarının aylık reel getirileri (%), Nisan 2014”, **Türkiye İstatistik Kurumu Haber Bülteni**, Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=16141>.

Tülümce Yaraşır, Sevinç. Selçuk Buyrukoğlu. 2013, “Türkiye’de Kamu ve zel Yatırımlar Arasındaki İlişkinin Ampirik Analizi: Dışlama Etkisi (1980-2010)”, **Mali zm Dergisi**, S.119, ss. 54-77.

UNCTAD. 2010, “İçeriye ve Dışarıya Doğru Doğrudan Yabancı Yatırım Akımları (Reel \$)”
Kaynak: <http://unctadstat.unctad.org/TableViewer/tableView.aspx?ReportId=96> (Erişim Tarihi: 1 Mart 2014).

UNCTAD. 2013, “Yıllık Reel GSYİH (Milyon \$)”, Kaynak: <http://unctadstat.unctad.org/wds/ReportFolders/reportFolders.aspx> (Erişim Tarihi: 2 şubat 2014).

UNCTAD. 2013, “ Türkiye’de Reel GSYİH Büyüme Hızı (%)”, Kaynak: <http://unctadstat.unctad.org/wds/ReportFolders/reportFolders.aspx>, (Erişim Tarihi: 27 şubat 2014).

UNCTAD. 2013, “Enflasyon Oranları / (TÜFE) (Tüketici Fiyat Endeksi)”, Kaynak: <http://unctadstat.unctad.org/wds/ReportFolders/reportFolders.aspx>, (Erişim Tarihi: 27 Şubat 2014).

Ural, Mert. 2003, “Finansal Krizler ve Türkiye”, **D.E.Ü.İ.İ.B.F. Dergisi**, C.18, S.1, ss. 11-28.

Uygur, Ercan. 2001, “Krizden Krize Türkiye: 2000 Kasım ve 2001 Şubat Krizleri”, **Türkiye Ekonomi Kurumu Tartışma Metni**, Kaynak: <http://feyonomi.com/iktisatders/KRIZ-2000-20013.pdf>. (Erişim Tarihi: 22 Nisan 2014).

Uygur, Ercan. 2012, “ Doğrudan Yabancı Yatırımı Beklerken”, **Türkiye Ekonomi Kurumu**, Kaynak: http://www.tek.org.tr/dosyalar/akdeniz_ekonomisi_3.pdf. (Erişim Tarihi: 12 Mayıs 2014).

Uysal, Doğan. Mehmet Mucuk. Volkan Alptekin. 2008, “ Finansal Serbestleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisinde Faiz Kur İlişkisi”, **KMU İİBF Dergisi**, C. 10, S.15, ss. 48-64.

Uzay, Nısfet. 2002, “Kamu Büyüklüğü ve Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkileri: Türkiye Örneği (1970-1999)”, **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, S. 19, ss. 151-172.

Ünsal, Hilmi. 2003, “Türkiye’de Finansal Serbestleşme Sürecinde İç Borçlanma ve Sermaye Piyasası Üzerindeki Etkileri”, **G.Ü. İ.İ.B.F. Dergisi**, C.3, ss. 191-205.

Williamson, John. Molly Mahar. 2002, **Finansal Liberalizasyon Üzerine Bir İnceleme**, Çev. Güven Derice, Ankara: Liberte Yayınları.

WORLD BANK. 2014, “Türkiye’de GSYİH’nın Büyümesi (Yıllık %)” Kaynak: <http://databank.worldbank.org/data/views/reports/tableview.aspx> (Erişim Tarihi: 2 Nisan 2014).

WORLD BANK. 2014, “Türkiye’de Mal ve Hizmetler İthalatı ve İhracatı (% GSYİH)”, Kaynak: <http://databank.worldbank.org/data/views/reports/tableview.aspx>, (Erişim Tarihi: 22 Şubat 2014).

Yalçınkaya, Timuçin. Nergis Melis Durcan. “Ekonomi ve Diğer Sosyal Bilim Dalları Perspektifinden Küreselleşme Olgusu” ,**Anadolu International Conference in Economics II, 15-17 Haziran, 2011, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.**

Yavan, Nuri. 2012, “Türkiye’de Yatırım Teşviklerinin Bölgesel Belirleyicileri: Mekânsal ve İstatistiksel Bir Analiz”,**Coğrafi Bilimler Dergisi**, C.10, S.1, ss. 9-37.

Yavuz, Suat. Erkan Tokucu. 2006, “Post Keynesyen İktisat ve Belirsizlik”, **Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi**, C. 21, S.1, ss. 147-161.

Yavuz Çil, Nilgün. 2001, “Türkiye’de Kamu Yatırım Harcamalarının Özel Sektör Yatırım Harcamalarını Dışlama etkisi Üzerine Ekonometrik bir Analiz”, **Kamu İş**, C.6, S.2, ss. 1-18.

Yay, Gülsün Gürkan. 2001, “ Monetarizm, Milton Friedman ve Chicago Okulu”, **Liberal Düşünce**, C.6, S.24, ss. 196-207.

Yay, Gülsün, Gürkan. 2001, “1990’lı Yıllarda Finansal Krizler ve Türkiye Krizi”, **Yeni Türkiye Ekonomik Kriz II**, S.Özel Sayı 42, ss. 1-18.

Yayman, Hüseyin. 1999, “Küreselleşme Tartışmalarının Türkiye Özeline Yansımaları”, **Sayıştay Dergisi**, S. 34, ss.59-76.

Yeldan, Erinç. 2002, “Neoliberal Küreselleşme İdeolojisinin Kalkınma Söylemi Üzerine Değerlendirmeler”, **Parksis**, S.7, ss. 19-34.

Yeldan, Erinç. 2012, **Küreselleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisi: Bölüşü Biriki ve Büyüme**, İstanbul: İletişim Yayıncılık.

Yılmaz, Selman. 2012, **Makroekonomik Teoride Yatırım Büyüme ve Enflasyon**, İstanbul: Beşir Kitabevi.

Yılmaz, Şiir. 2012 “Dünya Ekonomisi ve Türkiye: Globalleşme, Liberalizasyon ve Kriz”, **Türkiye Ekonomi Kurumu Tartışma Metni 2012/4**, Kaynak: <http://www.econstor.eu/bitstream/10419/81742/1/690104995.pdf>, (Erişim Tarihi: 22 Ağustos 2014).

Yılmaz, Veysel. Merve Tuncay. 2012, “Finansal Liberalizasyonun Tasarruf ve Yatırım Üzerine Etkisi”, **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**. C.26, S.3-4, ss.345-363.

